

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Εργασία

**«Οι Ολυμπιακοί Θεσμοί της Τελετής Αφής της Ολυμπιακής
Φλόγας και της Εκεχειρίας, ως Πολιτιστικοί Πόροι για την
Ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού
της Αρχαίας Ολυμπίας»**

Βασίλειος Καψής

**Επιβλέπων Καθηγητής
Δρ. Χρήστος Δερμεντζόπουλος**

Ιούνιος 2018

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Εργασία

**«Οι Ολυμπιακοί Θεσμοί της Τελετής Αφής της Ολυμπιακής
Φλόγας και της Εκεχειρίας, ως Πολιτιστικοί Πόροι για την
Ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού
της Αρχαίας Ολυμπίας»**

Βασίλειος Καψής

**Επιβλέπων Καθηγητής
Δρ. Χρήστος Δερμεντζόπουλος**

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στον Βασίλειο Καψή από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

Ιούνιος 2018

Περίληψη

Η Αρχαία Ολυμπία αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO και παράλληλα συνδέεται άμεσα με ένα γεγονός παγκόσμιας σημασίας, τους ολυμπιακούς αγώνες. Οι ολυμπιακοί θεσμοί της τελετής αφής και της εκχειρίδας, οι οποίοι συνδέονται με τη σημασία των αγώνων, αποτελούν στοιχεία που μπορούν να προσδώσουν στην περιοχή σημαντική αναπτυξιακή ώθηση, μέσω του πολιτιστικού τουρισμού, ο οποίος στη σύγχρονη εποχή ευνοείται από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Η διεύρυνση της έννοιας του πολιτιστικού πόρου- πόρου κληρονομιάς και η καθιέρωση της έννοιας του πολιτισμικού τοπίου ως συνθετικού όρου που συμπεριλαμβάνει απτά και άυλα πολιτιστικά στοιχεία, δίνουν τη δυνατότητα του μετασχηματισμού αυτών των δύο θεσμών από το στάδιο του πολιτιστικού πόρου, σε αυτό του πολιτιστικού προϊόντος. Όλα αυτά για να πραγματοποιηθούν με όρους αειφορίας, επιβάλλουν την συμμετοχή των τοπικών φορέων σε δύο επίπεδα, στο σχεδιασμό και την προώθηση των πολιτιστικών προϊόντων, καθώς και στην επικαρπία των ευεργετικών αποτελεσμάτων που θα προκύψουν από την όποια ανάπτυξη προκύψει. Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται καταγραφή αυτών των πολιτιστικών θεσμών ως πολιτιστικών οντοτήτων και αναζητούνται τα στοιχεία που θα τους ταξινομήσουν στο πλαίσιο της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως πολιτιστικά αγαθά της περιοχής. Παράλληλα θα αναζητηθούν τα πεδία προβολής που θα κάνουν αυτά τα αγαθά προσβάσιμα στη ζήτηση του πολιτιστικού τουρισμού με τη τελική μορφή του πολιτιστικού προϊόντος. Όλα αυτά θα πρέπει να συνδυαστούν με τις δυνατότητες του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου της Αρχαίας Ολυμπίας και να καταγραφούν οι παράγοντες που θα οδηγήσουν στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Summary

Ancient Olympia is one of the most important monuments of Unesco's world cultural heritage and is also closely related to an event of universal importance, the Olympic Games. The Olympic institutions of the lighting ceremony of the Olympic flame and truce, which are connected with the importance of the Olympic Games, consist elements which can offer to the area significant growth impulse through cultural tourism, which, especially nowadays, is favoured by the alternative forms of tourism. The broadening of the concept of the cultural resource- heritage resource, as well as the establishment of the concept of cultural landscape as a compound term which includes both tangible and intangible cultural assets, provide us with the possibility to transform these two institutions from cultural resources to cultural products. However, in order for all these to take place under sustainable conditions, the participation of the local authorities is required on two levels; the designing and promotion of the cultural products, as well as the usufruct of the beneficial results which may derive from the potential development. In the light of the above, a record of these cultural institutions as cultural entities takes place and the factors which will classify them in a framework of cultural heritage as cultural goods of the area are sought. At the same time, a search shall be attempted regarding the viewing fields which will make these cultural goods accessible to the demands of cultural tourism in the final form of the cultural product. All these should be combined with the potential of the natural and cultural landscape of Ancient Olympia and the factors which will lead to a sustainable tourist development of the area should be recorded.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου Δρ. Χρήστο Δερμεντζόπουλο για την πολύτιμη υποστήριξή του και γενικώς για όλη τη βοήθεια που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της διατριβής. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές που είχα στις θεματικές ενότητες του Μεταπτυχιακού καθώς και το διοικητικό προσωπικό του Πανεπιστημίου για την διοικητική υποστήριξή του.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στη σύζυγο μου Ελίφ για την ηθική υποστήριξη σε δύσκολες στιγμές, την υπομονή της και όλα όσα στερήθηκε για να πραγματοποιήσω αυτό το ταξίδι στο κόσμο των γνώσεων.

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 2: Πολιτιστικός Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη	3
2.1 Εννοιολογικές προσεγγίσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού	3
2.2 Προσδιορίζοντας τον Πολιτιστικό Τουρίστα και τα Πολιτιστικά Αξιοθέατα	6
2.3 Επιπτώσεις από την Ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού	9
2.4 Η Τοπικότητα ως Παράγοντας Βιώσιμης Ανάπτυξης του Πολιτιστικού Τουρισμού..	14
Κεφάλαιο 3: Πολιτιστικοί Πόροι και Πολιτιστικός Τουρισμός	18
3.1 Οι Πόροι Πολιτιστικής Κληρονομιάς ως Μοχλός Ανάπτυξης του Πολιτιστικού Τουρισμού	18
3.2 Οι Πολιτιστικοί Πόροι ως Σύστημα Παραγωγής Πολιτιστικών Προϊόντων	20
3.3 Πολιτιστικά και Φυσικά Τοπία.....	22
3.4 Πολιτιστικές Διαδρομές και Πεδίο Εφαρμογής.....	24
Κεφάλαιο 4: Οι Ολυμπιακοί Θεσμοί της Τελετής Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας και της Εκεχειρίας	29
4.1 Η Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας και η Λαμπαδηδρομία	29
4.2 Ο Θεσμός της Ολυμπιακής Εκεχειρίας	31
Κεφάλαιο 5: Έρευνα Πεδίου	33
5.1 Στόχοι και Μεθοδολογία της Έρευνας.....	33
5.2 Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας.....	36
5.3 Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας.....	39
5.4 Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας - Μαραθώνιος Ολυμπίας.....	43
5.5 «Συμπολιτεία Ολυμπίας» - Το Μονοπάτι της Εκεχειρίας.....	45
5.6 Μη Κερδοσκοπική Εταιρία «Ολυμπία» - Το Πάρκο των Ολυμπιονικών.....	49
5.7 ΚΟΙΝΣΕΠ Eco Action Νεμούτα-Καταρράχτες Νεμούτας.....	51
Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα Έρευνας και Προτάσεις	56
6.1 Συμπεράσματα.....	56
6.2 Προτάσεις.....	60
Κεφάλαιο 7: Επίλογος	64
Βιβλιογραφία	66

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Ο χώρος της Ολυμπίας κατοικήθηκε από τους προϊστορικούς χρόνους και τον 10ο αιώνα π.Χ., έγινε κέντρο λατρείας του Δία, με την Άλτη, το ιερό των θεών, να έχει μία από τις υψηλότερες συγκεντρώσεις αριστουργημάτων στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Σε αυτόν τον παγκόσμιο τόπο, γεννήθηκε η Ολυμπιακή Ιδέα, καθιστώντας την Ολυμπία ένα μοναδικό παγκόσμιο σύμβολο ειρήνης και ευγενούς άμιλλας. Είναι ο τόπος στον οποίο δόθηκε έμφαση στα ιδανικά της φυσικής και πνευματικής αρμονίας, της Ιερής Εκεχειρίας, αξίες οι οποίες παραμένουν αμετάβλητες στο χρόνο. Ο επισκέπτης του σήμερα, όταν επισκέπτεται τον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας, μπορεί να νιώσει την πνευματικότητα και το ιδεολογικό βάρος αυτού του ολύμπιου τοπίου. Είναι η υπόσχεση της εμπειρίας που μπορεί ο επισκέπτης να βιώσει και να νιώσει αυτή τη μοναδικότητα, μέσω του τουρισμού που παρέχει προϊόντα και υπηρεσίες για άτομα που συμμετέχουν σε δραστηριότητες με έμφαση στον πολιτισμό. Σε αντίθεση με άλλες βιομηχανίες που έχουν τα δικά τους ξεχωριστά προϊόντα ή υπηρεσίες, ο τουρισμός συνήθως περιέχει πολλαπλά προϊόντα ή υπηρεσίες, τα οποία συχνά προϋποθέτουν τη συνεργασία πολλών προμηθευτών (Christou 2005: 3).

Σε αυτή τη μεταπτυχιακή διατριβή ερευνώνται οι δυνατότητες, που παρέχει η ιστορικότητα του τοπίου της Αρχαίας Ολυμπίας στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού της περιοχής. Επιδιώκεται η προβολή της σχέσης του πολιτιστικού και φυσικού τοπίου της Αρχαίας Ολυμπίας με τα ολυμπιακά ιδεώδη, όπως αυτό της Εκεχειρίας που πλέον συνδέεται με την νεότερη ιστορικά τελετή Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας. Η αναζήτηση της διαδικασίας για το πως αυτοί οι θεσμοί, μπορούν να φθάσουν στο στάδιο του προϊόντος πολιτιστικού τουρισμού, αποτελεί και τον ερευνητικό σκοπό αυτής της διατριβής. Η σύγχρονη πραγματικότητα καταγράφει πως λόγω της μεγάλης ζήτησης στην τουριστική αγορά και λόγω της πρόσφατης σχετικά ένταξης του στην επιστημονική βιβλιογραφία, έλκει το ενδιαφέρον πολλών μελετητών και υπευθύνων διαχείρισης τουριστικής ανάπτυξης.

Έτσι στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια αποτίμηση των βασικών ορισμών του πολιτιστικού τουρισμού που βασίζεται σε αξιοθέατα πολιτιστικής κληρονομιάς και σε συνέχεια αυτού ταξινομούνται οι τουρίστες και τα τουριστικά αξιοθέατα βάσει του βαθμού έντασης του πολιτιστικού κινήτρου και της επιθυμίας για βιωματικές δραστηριότητες σε αυτές τις έλξεις. Στην περιγραφή της σημασίας που κατέχει ο πολιτιστικός τουρισμός στην αναπτυξιακή διαδικασία μιας περιοχής, εξετάζονται οι επιπτώσεις που προκύπτουν. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην τοπικότητα ως βασικό παράγοντα της βιώσιμης ανάπτυξης, γιατί η εξεταζόμενη περιοχή έχει αυτά τα χαρακτηριστικά που απαιτεί τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση της σημασίας που έχουν οι πόροι πολιτιστικής κληρονομιάς στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού παρουσιάζοντας παράλληλα και τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις πολιτιστικές οντότητες σε προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού. Η σύγχρονη διεύρυνση της έννοιας του πολιτιστικού πόρου εντάσσει σε αυτήν τα πολιτιστικά τοπία και τις πολιτιστικές διαδρομές, ως δημιουργικές συνθέσεις απτών και άυλων χαρακτηριστικών, που πλέον έλκουν σημαντική μερίδα από τη ζήτηση του πολιτιστικού τουρισμού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ιστορικά στοιχεία των δυο θεσμών που ερευνούνται στο πλαίσιο αυτής της διατριβής, το ποιες κοινωνικές ή άλλες συνθήκες γέννησαν αυτούς τους θεσμούς, που παρότι δεν έχουν την ίδια χρονική αφετηρία, έχουν συνδεθεί στενά με την αναβίωση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας πεδίου που πραγματοποιήθηκε για τις ανάγκες αυτής της διατριβής και οι απόψεις των εκπροσώπων φορέων που εντάχθηκαν στη διεξαγωγή της έρευνας, ώστε να σκιαγραφηθεί το επίπεδο της τουριστικής αξιοποίησης αυτών των θεσμών.

Στο έκτο κεφάλαιο καταγράφονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα πεδίου και βάσει αυτών σε συνδυασμό με τη βιβλιογραφία που παρουσιάστηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, γίνεται μια σειρά προτάσεων για το τελικό ζητούμενο που είναι η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού της Αρχαίας Ολυμπίας.

Κεφάλαιο 2

Πολιτιστικός Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Ο τουρισμός είναι ένας τομέας υψηλής παραγωγικότητας, ο οποίος έχει τη δυνατότητα της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της τόνωσης της τοπικής και εθνικής οικονομίας. Μάλιστα αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας με μια δυναμική επέκταση σε νέα τουριστικά προϊόντα, τα οποία έχουν κυρίαρχο στοιχείο το πολιτισμό (Rusalic 2009: 56). Στην πρώτη υποενότητα παρουσιάζονται οι βασικοί ορισμοί του πολιτιστικού τουρισμού και στη δεύτερη καταγράφονται οι κατηγορίες των πολιτιστικών τουριστών και αξιοθέατων. Η τρίτη υποενότητα περιέχει τις επιπτώσεις, οι οποίες προκύπτουν από την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού σε μια περιοχή και η τέταρτη την τοπικότητα ως βασικό παράγοντα της βιώσιμης ανάπτυξης.

2.1 Εννοιολογικές Προσεγγίσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια από τις παλαιότερες μορφές τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος, αφού οι άνθρωποι άρχισαν να ταξιδεύουν για αυτό που σήμερα αποκαλούμε πολιτιστικούς λόγους, από την εποχή των αρχαίων Ρωμαίων που επισκέπτονταν την Ελλάδα και την Αίγυπτο. Ξεκίνησε να θεωρείται ειδική μορφή τουρισμού στα τέλη της δεκαετίας του 1970, όταν άρχισε να αναγνωρίζεται πως οι τουρίστες ταξίδευαν ειδικώς για να αποκτήσουν ιδιαίτερη γνώση για τον πολιτισμό ή την κληρονομιά ενός προορισμού. Η αρχική εκτίμηση ότι συνδέεται με μια μικρή εντοπισμένη αγορά (small niche market), στην οποία συμμετέχουν τουρίστες υψηλού κοινωνικού και οικονομικού προφίλ που διαφοροποιούνται από το πρότυπο του μαζικού- ηλιοτροπικού τουρίστα, άρχισε να υποχωρεί τη δεκαετία του 1990 όταν και καθιερώνονται στην τουριστική αγορά οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Κυρίαρχα στοιχεία σε αυτή τη νέα προσέγγιση είναι οι ήπιες παρεμβάσεις στο περιβάλλον και η σημασία του τουρισμού στην ανάπτυξη της οικονομίας κάθε περιοχής με τις αρχές της αειφορίας (McKercher & Du Cros 2002: 1-3, Λιναρδάτου 2009: 4-5).

Ωστόσο η δυσκολία που έχει εντοπιστεί στον προσδιορισμό των εννοιών πολιτισμός και τουρισμός, οι οποίες συνθέτουν τον όρο «πολιτιστικός τουρισμός», αναδεικνύει παράλληλα και την πληθώρα των ορισμών που υπάρχουν στη σύγχρονη βιβλιογραφία. Ίσως να φαίνεται αυτονόητη η ερμηνεία του όρου, αφού σε γραμματολογική ανάλυση η λέξη «τουρισμός» είναι το ουσιαστικό και η λέξη «πολιτιστικός» είναι το επίθετο, πράγμα που δηλώνει ότι ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μορφή τουρισμού. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί πως ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ένα είδος τουρισμού και όχι ένα είδος πολιτιστικού μάρκετινγκ. Άρα η προσέγγιση γίνεται με όρους και διαδικασίες που αφορούν τον τουρισμό και τα τουριστικά προϊόντα (Du Cros & McKercher 2015: 6-7).

Οι περισσότερες απόπειρες ορισμού του πολιτιστικού τουρισμού συμφωνούν ότι πρόκειται για «κατανάλωση» πολιτισμού από τους τουρίστες (Richards 1996, Yan 2007), ακόμα και όταν αυτός ο περίπλοκος ορισμός σκιαγραφεί το ότι σημαίνει διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικούς ανθρώπους (Du Cros & McKercher 2015).

Είναι ευρύ το φάσμα δραστηριοτήτων το οποίο καλύπτει ο πολιτιστικός τουρισμός αλλά και τους επισκέπτες πολιτιστικών αξιοθέατων ανεξάρτητα από τα κίνητρά τους. Αυτό ουσιαστικά δημιουργεί γκρίζες ζώνες στην οριοθέτηση των όρων πολιτιστικός τουρισμός, τουρισμός πολιτιστικής κληρονομιάς, τουρισμός τεχνών και έθνικ τουρισμός (Hughes 2002).

Ο Παγκόσμιος οργανισμός Τουρισμού (WTO 1985:131) ορίζει τον πολιτιστικό τουρισμό με επίκεντρο το κίνητρο του ταξιδιού που πραγματοποιεί ο τουρίστας και περιλαμβάνει «τις μετακινήσεις που πραγματοποιούνται κυρίως για πολιτιστικούς σκοπούς όπως οι εκπαιδευτικές περιηγήσεις, παραστατικές τέχνες και άλλες πολιτιστικές περιηγήσεις, ταξίδια σε Φεστιβάλ και σε άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, επισκέψεις σε χώρους και μνημεία, ταξίδια για τη μελέτη της φύσης, του λαϊκού πολιτισμού ή της τέχνης ή των προσκυνημάτων».

Η τάση ομαδοποίησης ανόμοιων δραστηριοτήτων προκαλεί σύγχυση, όταν επί της ουσίας η έλξη κάθε στοιχείου (π.χ. μουσείο ή θέατρο) και οι λόγοι για την επίσκεψη μπορεί να είναι πολύ διαφορετικοί. Άνθρωποι που ανήκουν στην ίδια κοινωνικοοικονομική ομάδα μπορεί να επισκεφθούν τα ίδια μουσεία ή να πάνε στο ίδιο θέατρο, όμως οι εμπειρίες που θα βιώσουν να είναι διαφορετικές. Έτσι η σύνδεση του τουρισμού με πολιτιστικές δράσεις δημιουργεί σύγχυση όταν θεωρείται το κοινό μια

αδιαφοροποίητη μάζα και μάλιστα όταν η επίσκεψη σε αυτούς τους χώρους είναι το αποτέλεσμα μιας διαφορετικής απόφασης. Αυτό σημαίνει ότι κάποιος μπορεί να έχει επιλέξει να πραγματοποιήσει συγκεκριμένο ταξίδι για να επισκεφθεί συγκριμένους χώρους και για κάποιον άλλον να είναι δευτερεύων λόγος για το ταξίδι που πραγματοποίησε (Hughes, 2001: 5-7).

Ο Silberberg (1995: 362) ορίζει τον πολιτιστικό τουρισμό σύμφωνα με το βαθμό του πολιτιστικού κινήτρου και έτσι περιλαμβάνει «τις επισκέψεις ατόμων εκτός της κοινότητας υποδοχής που ενθαρρύνονται εξολοκλήρου ή εν μέρει από το ενδιαφέρον για την ιστορική, καλλιτεχνική, επιστημονική ή τρόπους ζωής της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας κοινότητας, περιφέρειας, ομάδας ή ενός ιδρύματος». Έτσι το αποτέλεσμα των ανωτέρω δράσεων είναι το βίωμα της εμπειρίας με ένα τρόπο ευχάριστο όπως ορίζει και ο Lord (1999: 3): «Η πρακτική το να ταξιδεύουν οι άνθρωποι για να βιώσουν τα ιστορικά και πολιτιστικά αξιοθέατα, να μάθουν για την κληρονομιά μια κοινότητας με έναν ευχάριστο και εκπαιδευτικό τρόπο».

Ο ένας παράγοντας που καταγράφεται από τους παραπάνω ορισμούς είναι η ένταξη των εδαφικών περιοχών του πολιτιστικού ενδιαφέροντος κυρίως στο παρελθόν. Όλη αυτή η δέσμη κινήτρων καταγράφεται σε συγκεκριμένο κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο που δίνει τη δυνατότητα στον τουρίστα να αντλήσει εμπειρίες ή να καταναλώσει πολιτιστικά προϊόντα του παρελθόντος. Όμως ο άλλος βασικός παράγοντας είναι η σύγχρονη πολιτιστική παραγωγή και η επιθυμία των τουριστών να καταναλώσουν τα σύγχρονα αντίστοιχα πολιτιστικά προϊόντα (Νάζου 2015, Smith, 2003). Έτσι ένας ορισμός που είναι αρκετά χρήσιμος και αναφέρεται αρκετά συχνά σε συγγράμματα και μελέτες είναι: «οι κινήσεις των ατόμων σε πολιτιστικά αξιοθέατα μακριά από το συνήθη τόπο διαμονής τους, με σκοπό να συλλέξουν πληροφορίες και εμπειρίες για να ικανοποιήσουν τις πολιτιστικές τους ανάγκες» (Richards 1996: 27).

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και η διαπίστωση πως ο αριθμός των τουριστών που υποκινούνται με επίκεντρο τον πολιτισμό να είναι πολύ μικρότερος από τον αριθμό των τουριστών που έχουν ως δευτερεύοντα ή τυχαίο λόγο τη ίδια πολιτιστική δράση. Σε αυτό θα πρέπει να εντάξουμε και τον προβληματισμό που υπάρχει και στον ορισμό των τεχνών, που αποτελούν σημαντική τουριστική έλξη, όταν θα πρέπει να εντάξουμε σε αυτές και άλλες μορφές στις οποίες κυριαρχεί η ψυχαγωγία. Με αυτό τον τρόπο αποκλείονται μερικές από τις πιο δημοφιλείς μορφές των τεχνών του θεάματος, όπως

είναι π.χ. οι παραστάσεις ψυχαγωγίας με κωμικούς, μάγους, χορευτές ή και συναυλίες ροκ και ποπ μουσικής (Hughes 2001: 5).

2.2 Προσδιορίζοντας τον Πολιτιστικό Τουρίστα και τα Πολιτιστικά Αξιοθέατα

Ο Lord (1999: 5) αναφέρει χαρακτηριστικά τις νέες τάσεις που άρχισαν να επηρεάζουν την αγορά του πολιτιστικού τουρισμού και αφορά την αύξηση του μορφωτικού επιπέδου, αφού είναι βασικός παράγοντας που επηρεάζει την πολιτιστική συμμετοχή σε ταξίδια που πραγματοποιούν οι τουρίστες. Επίσης η ηλικία του συγκεκριμένου κοινού εντάσσεται στην ηλικιακή ομάδα 45 - 60 με κύρια χαρακτηριστικά το υψηλό εισόδημα αλλά και το υψηλό επίπεδο γνώσεων που απαιτούνται για την υποστήριξη πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Βέβαια μεταγενέστερες έρευνες καταδεικνύουν πως και οι νεότερες ηλικίες αρχίζουν να έχουν σημαντικό μερίδιο συμμετοχής σε παρόμοιες πολιτιστικές δραστηριότητες. Αυτό επίσης μπορεί να συνδυαστεί και με την αύξηση του εισοδήματος των γυναικών που ερμηνεύεται μέσω της βελτίωσης τους σε μορφωτικό και επαγγελματικό επίπεδο. Πλέον οι γυναίκες σε οικογενειακό επίπεδο είναι αυτές που οργανώνουν τις δραστηριότητες της οικογένειας στις διακοπές και σε αυτές υπερτερούν συντριπτικά οι πολιτιστικές.

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα βασικό στοιχείο του καταναλωτή προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού είναι το κίνητρο που τον ωθεί στη συγκεκριμένη ενέργεια. Αυτό προσδιορίζεται από την βαθμίδα του κινήτρου και συνδυάζεται με το σκοπό του ταξιδιού. Ο Silberberg (1995: 363-364) προτείνει μια κατηγοριοποίηση της έντασης αυτού του κινήτρου και έτσι κατατάσσει στην πρώτη βαθμίδα τουρίστες που το κίνητρο για το ταξίδι τους είναι σε μεγάλο βαθμό (greatly) ο πολιτισμός, δηλαδή που ο σκοπός του ταξιδιού είναι η κατανάλωση πολιτιστικών προϊόντων και αντιπροσωπεύει το 15% της αγοράς.

Η δεύτερη βαθμίδα που αντιπροσωπεύει και το 30% των τουριστών, περιλαμβάνει άτομα που το πολιτιστικό κίνητρο αποτελεί μέρος (in part) του ταξιδιού τους, αφού και μεν επιλέγουν τον συγκεκριμένο προορισμό αλλά τον συνδυάζουν με την επίσκεψη π.χ. σε φίλους ή συγγενείς.

Όταν το πολιτιστικό κίνητρο είναι συμπληρωματικό (adjunct) ενός άλλου κύριου κινήτρου για την επιλογή του προορισμού π.χ. η επιλογή μίας παραθαλάσσιας περιοχής που έχει και χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς, αποτελεί τη τρίτη βαθμίδα και κατέχει το 20% των τουριστών.

Στην τέταρτη και τελευταία βαθμίδα ανήκουν οι τουρίστες που η κατανάλωση των πολιτιστικών προϊόντων γίνεται τυχαία (accidental), δηλαδή ο σκοπός του ταξιδιού τους δεν περιλάμβανε επισκέψεις σε χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά αυτές προέκυψαν γιατί ενημερώθηκαν κατά την παραμονή τους στον προορισμό που είχαν επιλέξει για άλλο λόγο και κατέχει το 20% της αγοράς. Βέβαια να αναφέρουμε πως το υπόλοιπο 15% αντιπροσωπεύει τους τουρίστες που δεν συμμετέχουν σε καμία πολιτιστική δραστηριότητα σε όποιο ταξίδι έχουν πραγματοποιήσει για οποιοδήποτε σκοπό.

Μια πρώτη προσέγγιση σε τοποθεσίες και μνημεία που περιγράφουν το είδος των αξιοθέατων που επισκέπτονται οι πολιτιστικοί τουρίστες και συνδέεται σαφώς με προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού, είναι μια τυπική λίστα των τύπων τοποθεσιών ή αξιοθέατων που θεωρούνται ότι προσελκύουν πολιτιστικούς τουρίστες από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παραδοσιακών και Περιφερειακών Πολιτισμών (ECTARC, 1989):

- α) αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία
- β) αρχιτεκτονική (ερείπια, ιστορικά κτίρια, ολόκληρες πόλεις)
- γ) Τέχνη, γλυπτική, χειροτεχνία, γκαλερί, φεστιβάλ, εκδηλώσεις
- δ) μουσική και χορός (κλασική, λαϊκή, σύγχρονη)
- ε) δράμα (θέατρο, ταινίες, δραματολογία)
- στ) μελέτη γλώσσας και λογοτεχνίας, περιηγήσεις, εκδηλώσεις
- ζ) θρησκευτικά φεστιβάλ, προσκυνήματα
- η) πλήρεις κουλτούρες (λαϊκές ή πρωτόγονες) και υποκουλτούρες.

Η εκτίμηση ότι η αγορά του πολιτιστικού τουρισμού είναι ομοιογενής, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως είναι λανθασμένη. Η ποικιλομορφία των πολιτιστικών τουριστών είναι δεδομένη με βάση τη σημασία που έχει η συμμετοχή σε κάποια πολιτιστική δραστηριότητα, ο ρόλος της στη διαδικασία λήψης απόφασης για το ταξίδι και το βάθος της εμπειρίας που είχε. Σε αυτό το πλαίσιο οι McKercher και Du Cros, (2002: 139-141) προτείνουν μια διαφορετική προσέγγιση με πέντε πολιτιστικά τμήματα τουριστικής αγοράς:

1. Ο πολιτιστικός τουρίστας με συγκεκριμένο σκοπό (purposeful cultural tourist): ο πολιτιστικός τουρισμός είναι το κύριο κίνητρο για την επίσκεψη του σε έναν προορισμό και το άτομο έχει μια βαθιά πολιτιστική εμπειρία.
2. Ο περιηγητικός πολιτιστικός τουρίστας (sightseeing cultural tourist): ο πολιτιστικός τουρισμός είναι πρωταρχικός ή σημαντικός λόγος επίσκεψης σε έναν προορισμό, αλλά η εμπειρία είναι πιο επιφανειακή.
3. Ο εξερευνητικός πολιτιστικός τουρίστας (serendipitous cultural tourist): ένας τουρίστας που δεν ταξιδεύει για πολιτιστικό τουρισμό αλλά μετά τη συμμετοχή τους σε κάποια πολιτιστική δραστηριότητα καταλήγουν να έχουν βαθιά πολιτιστική εμπειρία.
4. Ο συνηθισμένος πολιτιστικός τουρίστας (casual cultural tourist): ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ένα αδύναμο κίνητρο για να επισκεφθείτε έναν προορισμό και η προκύπτουσα εμπειρία είναι επιφανειακή.
5. Ο περιστασιακός πολιτιστικός τουρίστας (incidental cultural tourist): δεν ταξιδεύει για λόγους πολιτιστικού τουρισμού, αλλά ο οποίος παρ'όλα αυτά συμμετέχει τυχαία σε ορισμένες δραστηριότητες και έχει μια επιφανειακή εμπειρία.

Αυτή η τμηματοποίηση προσπαθεί να διαιρέσει μια ετερογενής αγορά σε ομοιογενείς ομάδες πελατών που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα και αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο στα ερεθίσματα της αγοράς του πολιτιστικού τουρισμού. Σε αυτό θα πρέπει να εντάξουμε τις δαπάνες και τις πηγές πληροφοριών των πολιτιστικών τουριστών (Yan 2008).

Ο απλός διαχωρισμός που προτείνεται από αρκετούς μελετητές δηλαδή του ειδικού πολιτιστικού τουρίστα και του γενικού πολιτιστικού τουρίστα, εξειδικεύεται με την παραπάνω τμηματοποίηση και δίνει παράλληλα τη δυνατότητα καταγραφής βασικών τομέων του πολιτιστικού τουρισμού με την αντίστοιχη τυπολογία των πολιτιστικών τουριστών που επισκέπτονται ή συμμετέχουν σε συγκεκριμένες τοποθεσίες και δραστηριότητες. Έτσι με βάση το παρακάτω κατάλογο που προτείνει η Smith, (2003:37) αυτή τη τυπολογία του πολιτιστικού τουρισμού καταγράφει τις βασικές κατηγορίες του πολιτιστικού τουρισμού και επισυνάπτει βασικά υποσύνολα αυτών των βασικών κατηγοριών:

- ❖ Τουρίστας πολιτιστικής κληρονομιάς (επισκέψεις σε κάστρα, παλάτια, εξοχικές κατοικίες, Αρχαιολογικούς χώρους, Μνημεία, Αρχιτεκτονική, Μουσεία, Θρησκευτικούς χώρους)
- ❖ Τουρίστας των τεχνών (επισκέψεις σε θέατρα, συναυλίες, γκαλερί, φεστιβάλ, καρναβάλια και εκδηλώσεις, χώροι λογοτεχνίας).
- ❖ Τουρίστας δημιουργικού τουρισμού (φωτογραφία, ζωγραφική, κεραμική, μαγειρική, χειροτεχνία, εκμάθηση γλώσσας).
- ❖ Τουρίστας αστικού πολιτιστικού τουρισμού (ιστορικές πόλεις, αναγεννημένες βιομηχανικές πόλεις, ανάπτυξη σε προκυμαίες, τέχνες και αξιοθέατα πολιτιστικής κληρονομιάς, αγορές, νυχτερινή ζωή).
- ❖ Τουρίστας αγροτικού πολιτιστικού τουρισμού (χωριό, αγρόκτημα ή αγροτουρισμός, οικομουσεία, πολιτιστικά τοπία, εθνικά πάρκα, Δρόμοι – διαδρομές του κρασιού).
- ❖ Τουρίστας εγχώριου πολιτιστικού τουρισμού (αναβάσεις, πεζοπορία σε έρημο ή βουνό, επισκέψεις σε πολιτιστικά κέντρα, τέχνες και χειροτεχνία, πολιτιστικές εκδηλώσεις, Φεστιβάλ).
- ❖ Τουρίστας δημοφιλούς πολιτιστικού τουρισμού (θεματικά πάρκα και θεματικά αξιοθέατα, εμπορικά κέντρα, ποπ συναυλίες, αθλητικές εκδηλώσεις, ΜΜΕ και ταινίες, χώροι βιομηχανικής κληρονομιάς, μουσεία μόδας και σχεδίου).

Τα προφίλ των τουριστών, που ασχολούνται με αυτές τις διαφορετικές μορφές πολιτιστικού τουρισμού, είναι πιθανόν να είναι αρκετά διαφορετικά και η διαφοροποίηση των πολιτιστικών τουριστικών προϊόντων να είναι αποτέλεσμα των ειδικών χαρακτηριστικών που η κάθε περιοχή έχει.

2.3 Επιπτώσεις από την Ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού

Ο ρυθμός αύξησης των εσόδων που προκύπτει από την αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των πολιτιστικών τουριστών, απεικονίζει τη δυναμική που έχει ο κλάδος του πολιτιστικού τουρισμού στη παγκόσμια οικονομία (Κοκκώσης, Τσάρτας 2001). Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες έχουν επικεντρωθεί στον τουρισμό για την ανάπτυξη των οικονομικά φθινουσών περιοχών τους και την ενίσχυση της κοινωνικοοικονομικής ευημερίας του πληθυσμού τους. Αυτή η επιλογή έχει συνέπειες ή επιπτώσεις που

επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τις περιοχές υποδοχής (Timothy & Nyaupane 2009). Οι μελετητές στη συντριπτική τους πλειοψηφία χρησιμοποιούν το ίδιο πλαίσιο για αυτές τις επιπτώσεις με βάση τους τομείς ανάπτυξης: σε φυσικές ή περιβαλλοντικές, κοινωνικο-πολιτιστικές και οικονομικές.

Φυσικές ή περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Η υπερβολική ή απρόσεκτη χρήση από τους επισκέπτες ιστορικών αντικειμένων και αρχαίων μνημείων προκαλεί σοβαρές φθορές, όπως έδειξαν πολλές έρευνες σχετικές με το θέμα αυτό. Δυστυχώς, οι τουρίστες μέσα από αυτή τη διαδικασία κάνουν την έλξη λιγότερο ελκυστική, προκαλώντας μια από τις πιο σοβαρές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως είναι η φθορά. Η σοβαρότητα αυτού του ζητήματος δεν μπορεί να υποτιμηθεί γιατί, σε αντίθεση με πολλά συστατικά των φυσικών περιβαλλόντων, το ιστορικό ανθρώπινο περιβάλλον είναι μη ανανεώσιμο και συγκαταλέγεται στους πόρους που δεν μπορούν να αναγεννηθούν με βιολογικό τρόπο (Baxter & Chippindale 2005: 138-139).

Εκτός από την άμεση δομική βλάβη και οι υπαίθριοι χώροι επηρεάζονται από τους επισκέπτες που χρησιμοποιούν πεζοδρόμια και καθορισμένα μονοπάτια, με αποτέλεσμα τα συμπαγή εδάφη, να παρουσιάζουν αυξημένη διάβρωση. Τα απορρίμματα είναι ένα άλλο πρόβλημα που σχετίζεται με τους τόπους κληρονομιάς. Συσκευασίες τροφίμων, τρόφιμα που απομένουν, τσιγάρα, τσίχλες, πλαστικά μπουκάλια, αλουμίνιο είναι πολλά από τα υλικά που προκαλούν ρύπανση στο φυσικό περιβάλλον των χώρων υποδοχής (Timothy & Nyaupane 2009).

Οι αρνητικές επιπτώσεις δεν επηρεάζουν μόνο τους πόρους που αντλούνται από το φυσικό περιβάλλον για την παραγωγή των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, αλλά περιλαμβάνουν και πόρους που καταναλώνονται για παροχή ενέργειας σε στοιχεία όπως λέβητες, ψυγεία, τηλέφωνα, οχήματα, κλπ. που αποτελούν τον βασικό εξοπλισμό των τουριστικών υποδομών, καθώς και αναλώσιμα, όπως τρόφιμα και ποτά, φυλλάδια, χαρτικά, φυσικό αέριο και πετρέλαιο (Goodall & Stabler 2000, Caffyn 2000, McKercher & Du Cros 2002, Chhabra 2010).

Το κίνητρο για τη διατήρηση σημαντικών φυσικών περιοχών, οι οποίες θα μπορούσαν να βελτιώσουν την περιβαλλοντική ποιότητα μιας περιοχής, προέρχεται ως θετικό αποτέλεσμα από την ανάπτυξη του τουρισμού. Όσο περισσότερο οι κάτοικοι της κοινότητας επωφελούνται από τον τουρισμό, τόσο περισσότερο θα προστατεύουν το

φυσικό περιβάλλον της περιοχής και θα υποστηρίζουν τις τουριστικές δραστηριότητες. Οι αυξημένες ανησυχίες για τη δημόσια εικόνα που απορρέουν από την ανάμειξη με τους τουρίστες μπορούν να ενθαρρύνουν τις επιχειρήσεις και τις οργανώσεις να αναλάβουν πρωτοβουλίες για τον εξωραϊσμό των περιοχών τους, καθιστώντας τες πιο ελκυστικές. Στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, η πολιτιστική κληρονομιά και οι φυσικές περιοχές εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το εισόδημα του τουρισμού για την επιβίωσή τους, λόγω έλλειψης δημόσιων και ιδιωτικών πόρων (Fernandes 2013: 30). **Κοινωνικο-πολιτιστικές επιπτώσεις**

Κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στον προορισμό, οι τουρίστες αλληλεπιδρούν με τους κατοίκους της περιοχής και το αποτέλεσμα αυτής της σχέσης είναι οι αλλαγές στην ποιότητα ζωής του τοπικού πληθυσμού και των φιλοξενούμενων, στα συστήματα αξιών, στην εργασία, στις οικογενειακές σχέσεις, στάσεις ζωής και δημιουργικές εκφράσεις. Η σχέση τουρίστα-οικοδεσπότη περιλαμβάνει μια σειρά χαρακτηριστικών (Rätz 2000: 37):

(α) Αυτή η σχέση είναι παροδική, άνιση και μη ισορροπημένη, στερείται αυθορμητισμού και περιορίζεται από χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς.

β) Ο τουρίστας παραμένει συνήθως στο προορισμό για ένα μικρό χρονικό διάστημα, οπότε δεν υπάρχει καμία ευκαιρία για την ανάπτυξη μιας ουσιαστικής σχέσης, η οποία παραμένει επιφανειακή.

γ) Η παραδοσιακή και αυθόρμητη φιλοξενία μετατρέπεται σε εμπορική δραστηριότητα.

δ) Οι τουρίστες είναι σε διακοπές, που εξυπηρετούνται από τους ντόπιους, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται διαφορετικές συμπεριφορές.

και (ε) Τις περισσότερες φορές ο πλούτος των τουριστών οδηγεί συχνά σε εκμετάλλευση από την πλευρά του οικοδεσπότη.

Υπάρχει μια τάση οι τουρίστες να συνωστίζονται σε σχετικά μικρές γεωγραφικές περιοχές, με αποτέλεσμα ο εγχώριος πολιτισμός να κατακλύζεται από εξωτερικές επιρροές. Η συνεχής πίεση των απαιτητικών τουριστών μπορεί να δημιουργήσει ένα ανθυγιεινό μίγμα φθόνου και δυσαρέσκειας, ιδιαίτερα στη νεολαία του πληθυσμού υποδοχής, προκαλώντας περαιτέρω ανισορροπία στο ήδη ασταθές συναίσθημα. Άλλες επιπτώσεις μπορεί να είναι η υπερπαραγωγή, αλλοίωση ή ακόμη και η καταστροφή της αυθεντικότητας των παραδοσιακών τεχνών, χειροτεχνίας και τελετουργιών. Παραδοσιακές μορφές τέχνης μεταβάλλονται για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των

τουριστών και χάνουν την αξία τους για να γίνουν αντικείμενα μαζικής παραγωγής, χωρίς νόημα και ασυνήθιστο τουριστικό *kitsch* (Fernandes 2013, Rätz 2000, Smith 2003).

Όταν αναπτύσσονται οι πόροι για τουριστικούς σκοπούς, συνήθως προκαλούνται συγκρούσεις, καθώς οι κάτοικοι το βλέπουν ως καταπάτηση των ιδιωτικών τους χώρων, των παραδοσιακών οικισμών και του πολιτισμού τους. Το πιο σημαντικό πρόβλημα που σχετίζεται με αυτό, είναι η αναγκαστική μετακίνηση των τοπικών πληθυσμών. Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και ο τουρισμός έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αναγκαστική μετεγκατάσταση των αυτοχθόνων και ανίσχυρων πληθυσμών (Timothy & Nyaupane 2009).

Ωστόσο, υπάρχουν διάφορα κοινωνικο-πολιτιστικά πλεονεκτήματα από την ανάπτυξη του τουρισμού. Ένα πρώτο πλεονέκτημα είναι μια αυξημένη τοπική συνείδηση, μια καλύτερη κατανόηση και εκτίμηση για την κουλτούρα και τον τρόπο ζωής της κοινότητας. Τα επικερδή αποτελέσματα του τουρισμού στον τοπικό πολιτισμό μπορούν να οδηγήσουν στη διατήρηση και μερικές φορές στην αναζωογόνηση των παραδοσιακών τεχνών, των παραδοσιακών φεστιβάλ, της χειροτεχνίας, λαογραφίας, εθίμων, τελετών και ορισμένων άλλων πτυχών του παραδοσιακού τρόπου ζωής (Chhabra 2010, Leslie 2001). Η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί οδηγήσει στην ανανέωση της αίσθησης της πολιτιστικής υπερηφάνειας των κατοίκων και αυτή η ανανέωση μπορεί να ενισχυθεί, όταν οι ντόπιοι παρατηρούν πως οι τουρίστες εκτιμούν την κουλτούρα τους. Ο τουρισμός είναι μια από τις πολλές μορφές ανάπτυξης που ενθαρρύνει την κοινωνική επαφή μεταξύ ατόμων με διαφορετικό κοινωνικό και πολιτιστικό υπόβαθρο. Τέλος, οι κάτοικοι μπορούν να ωφεληθούν καλύτερα από τις υποδομές, τις υπηρεσίες κοινής ωφελείας και από τη χρήση κτιριακών εγκαταστάσεων αναψυχής που κατασκευάστηκαν για τουρίστες (Fernandes 2013: 32).

Οικονομικές επιπτώσεις

Ο βαθμός ανάπτυξης του τουρισμού έχει συσχετιστεί με τα απτά οικονομικά οφέλη που αποκομίζουν οι κάτοικοι από αυτή. Λόγω της αυξημένης ζήτησης στα αγαθά και τις υπηρεσίες, που υποκινείται από τους τουρίστες, ο τουρισμός φαίνεται να παράγει θετικές οικονομικές επιπτώσεις, όπως απασχόληση, εισόδημα, βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, οικονομική διαφοροποίηση, διεύρυνση των οικονομικών ευκαιριών. Θέσεις εργασίας δεν δημιουργούνται μόνο σε εγκαταστάσεις άμεσης εξυπηρέτησης των

τουριστών, αλλά και στον τομέα υποστήριξης πόρων που διαχειρίζονται τις υπόλοιπες υπηρεσίες (Smith 2003).

Η συμβολή του τουρισμού είναι πολύ σημαντική στην αναζωογόνηση και αποκατάσταση των τοπικών εμπορικών επιχειρήσεων, προσφέροντας νέες αγορές για τα τοπικά προϊόντα. Ο τουρισμός συμβάλλει στη διαφοροποίηση της οικονομίας και μπορεί να βελτιώσει την οικονομία των κοινοτήτων, την κατάσταση και την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα του τουρισμού μπορεί να φέρει στις κοινότητες αυξημένο εισόδημα και απασχόληση (Leslie 2001). Ως εκ τούτου, τα οικονομικά οφέλη είναι συχνά η κύρια αιτία για την ανάπτυξη του τουρισμού. Η τουριστική ανάπτυξη θα οδηγήσει σε περισσότερες επενδύσεις και δαπάνες, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας και επιχειρήσεις. Συνεπώς, η αύξηση του εισοδήματος θα οδηγήσει σε αύξηση βιοτικού επιπέδου (Rátz 2000, Rusalic 2009).

Τα περισσότερα οικονομικά αποτελέσματα του πολιτιστικού τουρισμού είναι τα ίδια ή παρόμοια με εκείνα άλλων μορφών τουρισμού. Η πιο άμεση μορφή οικονομικής ενίσχυσης από τον τουρισμό πολιτιστικής κληρονομιάς είναι τα έσοδα που προέρχονται από τα τέλη εισόδου. Πολλές πόλεις, όπως το Κάιρο, η Τύνιδα, το Δελχί,, δείχνουν ότι οι περισσότερες τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις, καθώς και οι θρησκευτικές οργανώσεις δεν μπορούν να αντέξουν την οικονομική επιβάρυνση για να διατηρήσουν και να βελτιώσουν τις τοποθεσίες κληρονομιάς τους (Timothy and Nyaupane 2009: 44). Παρόλο που τα τέλη εισόδου έχουν επικριθεί για έλλειψη ισότητας μεταξύ των μελών της κοινότητας, φαίνεται να μην επηρεάζουν την επισκεψιμότητα σε γκαλερί, μουσεία, ιστορικά κτίρια, ερείπια και μνημεία, , αφού δεν είναι ιδιαίτερα υψηλά. Τα έσοδα χρησιμοποιούνται επίσης για την παροχή ανέσεων και υπηρεσιών στους κατοίκους της περιοχής. Οι τουριστικές δραστηριότητες εντός και γύρω από τις τοποθεσίες κληρονομιάς υποκινούν τις οικονομίες και των γειτονικών κοινοτήτων μέσω της απασχόλησης στις ιδιωτικές επιχειρήσεις (Fernandes 2013: 29).

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, ο τουρισμός είναι μια ιδιαίτερα σημαντική πηγή ξένου συναλλάγματος. Ωστόσο, οι κάτοικοι των χώρων υποδοχής συχνά στερούνται τις δεξιότητες και τις επενδυτικές ικανότητες που απαιτούνται για τη δημιουργία επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό και συχνά καταλήγουν σε επενδύσεις χαμηλού επιχειρηματικού επιπέδου και σε χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Επίσης σημαντικό πρόβλημα αποτελεί ο πληθωρισμός που δημιουργείται από τον τουρισμό με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος ζωής σε τοπικό επίπεδο. Άλλη μια επίπτωση αυτού

του φαινομένου είναι και η αύξηση των τιμών της γης, ιδιαίτερα σε περιοχές που παρατηρείται μεγάλη ζήτηση στον τουρισμό, με αποτέλεσμα ο τοπικός πληθυσμός να αποκλείεται από επιχειρηματικές επενδύσεις και δραστηριότητες (Κοκκώσης & Τσάρτας 2001, McKercher & Du Cros 2002).

2.4 Η Τοπικότητα ως Παράγοντας Βιώσιμης Ανάπτυξης του Πολιτιστικού Τουρισμού

Η έκθεση «Το Κοινό μας Μέλλον», γνωστή και ως «Έκθεση Brundtland», αναφέρει πως η ανάπτυξη είναι βιώσιμη όταν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες (WCED 1987). Η δικαιοσύνη μεταξύ γενεών προϋποθέτει τη διασφάλιση ότι οι μελλοντικές γενιές θα έχουν τουλάχιστον την ίδια πρόσβαση στους φυσικούς και ανθρωπογενείς πόρους που απαιτούνται για να ικανοποιηθούν οι πιθανές ανάγκες τους. Η στρατηγική που εφαρμόζεται σε έναν προορισμό τυπικά προσεγγίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και αφορούν επτά πεδία δραστηριοτήτων στις οποίες περιλαμβάνονται, οι περιβαλλοντικές, πολιτιστικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, διαχειριστικές και κυβερνητικές δράσεις (Bramwell & Sharman 2000: 17-18).

Στη Σύνοδο Κορυφής της Γης στο Ρίο το 1992, η αειφόρος ανάπτυξη σχεδιάστηκε με βάση τους τρεις πυλώνες ανάπτυξης: της οικονομικής βιωσιμότητας, της κοινωνικής ισότητας και του σεβασμού στο περιβάλλον. Αυτό αντιπροσωπεύει μια μετατόπιση από τη μονοδιάστατη εξέταση της οικονομικής ανάπτυξης σε μία βάση με ισορροπημένες αλληλεπιδράσεις μεταξύ οικολογίας, οικονομικής και κοινωνικής δικαιοσύνης. Ο βιώσιμος τουρισμός ικανοποιεί ταυτόχρονα τις ανάγκες όλων των εμπλεκόμενων μερών: παροχή εσόδων και κερδών στην τουριστική βιομηχανία, υπεύθυνες ταξιδιωτικές εμπειρίες προς όλους και οικονομική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την περιβαλλοντική και κοινωνικο-πολιτιστική προστασία στις χώρες υποδοχής (Labadi, 2013: 95-96).

Σύμφωνα με τις αρχές του βιώσιμου τουρισμού τα μέλη της κοινότητας που ζουν σε κάποιο τουριστικό προορισμό μπορούν και πρέπει να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την τουριστική δραστηριότητα που επηρεάζει τη ζωή τους. Έτσι η τοπική κοινωνία συνδέεται άμεσα και με τα ζητούμενα της πολιτιστικής διαχείρισης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι η δημιουργία, ανάπτυξη και προστασία του πολιτισμού –στις διαφορετικές μορφές του– είναι κατά βάση έργο και ευθύνη της

τοπικής κοινωνίας καθώς και η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά πρωτίστως την τοπική κοινωνία. (Πούλιος 2015 α)

Η βιώσιμη ανάπτυξη περιέχει δύο βασικές έννοιες: α) την κάλυψη των αναγκών, ειδικότερα των βασικών αναγκών των φτωχών του κόσμου, στις οποίες πρέπει να δοθεί προτεραιότητα και β) τους περιορισμούς που επιβάλλονται από την κατάσταση της τεχνολογίας και της κοινωνικής οργάνωσης επί της δυνατότητας του περιβάλλοντος να ανταποκριθεί στις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες (United Nations 2015). Επομένως, η βιώσιμη ανάπτυξη αφορά τη βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσα στο πλαίσιο της φέρουσας ικανότητας (carrying capacity) των υποστηρικτικών οικοσυστημάτων (Labadi 2013, Πούλιος 2015α). Ο κλάδος της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς χαρακτηρίζεται, σε παγκόσμιο επίπεδο, από μια αυξανόμενη προσπάθεια για την αναγκαιότητα συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία της διαχείρισης.

Με την ενσωμάτωση των «πολιτιστικών τοπίων» στη σύμβαση του 2003 για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλήφθηκαν οι ζωντανές πολιτιστικές παραδόσεις: τα άυλα στοιχεία της πολιτισμικής κληρονομιάς, τα παραδοσιακά και εθιμικά συστήματα και μηχανισμοί διαχείρισης καθώς και τα συστήματα έγγειας ιδιοκτησίας των τοπικών κοινωνιών (Πούλιος 2015β). Έτσι η βιωσιμότητα αναγνωρίζει την αξία της άυλης κληρονομιάς ως πολιτιστικού αποθέματος που μπορεί να αποτελέσει εργαλείο κοινωνικής, εκπαιδευτικής, πνευματικής και οικονομικής τοπικής ανάπτυξης. Ανάγει, δηλαδή, τις εκφράσεις του παραδοσιακού πολιτισμού σε παραγωγικό αγαθό προς όφελος της κοινωνίας. Συγχρόνως, όμως, αναγνωρίζει ότι οι εκφράσεις αυτές πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο προστασίας, ώστε να μην αλλοιωθεί η τοπική τους σημασία και η σχέση τους με τις τοπικές κοινότητες (Αλιβιζάτου, Πούλιος, Παπαδάκη 2015).

Ο τουρισμός είναι ο ισχυρός παράγοντας στις πρακτικές διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Μπορεί να διασφαλίσει την απαραίτητη χρηματοδότηση για τη βιωσιμότητα της πολιτισμικής κληρονομιάς και να δημιουργήσει την κοινωνική και οικονομική ενδυνάμωση και αναγνώριση των τοπικών ομάδων του πληθυσμού. Επίσης μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την πολιτισμική κληρονομιά, καθώς και τη σχέση των τοπικών κοινωνιών με αυτήν, μέσω της εμπορευματοποίησης και της αλλοίωσης του χαρακτήρα της και των στοιχείων (υλικών και άυλων) που την απαρτίζουν (Πούλιος και Τουλούπα 2015).

Η Αγγλική Επιτροπή Τουρισμού (ETB 1991) επισήμανε πως η μεγάλη διαφορά μεταξύ του πολιτιστικού και του βιώσιμου τουρισμού είναι ότι ο πολιτιστικός τουρισμός

θεωρείται ως μια διχοτόμηση μεταξύ των τομέων του πολιτισμού και του τουρισμού, ενώ ο βιώσιμος τουρισμός αποτελεί μια συμπαγή τριάδα με συστατικά στοιχεία τον τουρίστα, την κοινότητα και το περιβάλλον. Στον πολιτιστικό τουρισμό η διχοτόμηση αυτή του πολιτισμού και τουρισμού μπορεί να επιφέρει αποτελέσματα που ενδυναμώνουν την κοινότητα εάν καταφέρει να αποκτήσει ή να διατηρήσει τον έλεγχο του πολιτιστικού πόρου. Αυτό το χαρακτηριστικό του πολιτιστικού τουρισμού ίσως εξηγεί το θετικό γεγονός, που πολλές τοπικές ομάδες ασχολούνται με τη διαχείριση και το σχεδιασμό των τοπικών πόρων του τουρισμού. Αλλά, για να εξασφαλιστεί ότι η τοπική κοινότητα επωφελείται από τον πολιτιστικό τουρισμό χωρίς να υποφέρει από τις υπερβολές της εμπορευματοποίησης, πρέπει να είναι προσεκτική στη διάκριση μεταξύ των εσωτερικών πτυχών (του τρόπου ζωής δηλαδή) και των εξωτερικών (συχνά σχετικές με το προϊόν) πτυχών του πολιτισμού (Richards 2001).

Καθώς ο τουρισμός γίνεται όλο και πιο σημαντικός για τις κοινότητες σε όλο τον κόσμο, η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού γίνεται επίσης βασική προτεραιότητα. Οι ανθρώπινες κοινότητες αντιπροσωπεύουν τον κύριο πόρο πάνω στον οποίο ο τουρισμός επενδύει για την ανάπτυξη νέων προϊόντων, αφού για τους πολιτιστικούς τουρίστες αποτελεί το σημαντικότερο λόγο για να ταξιδεύουν, να βιώσουν τον τρόπο ζωής και τα υλικά προϊόντα διαφορετικών κοινοτήτων. Οι κοινότητες διαμορφώνουν επίσης τα «φυσικά» τοπία που πολλοί τουρίστες καταναλώνουν (Richards & Hall 2000).

Η ένταξη των Εναλλακτικών μορφών τουρισμού στα πρότυπα της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, ανέδειξε την αναγκαιότητα προβολής των ειδικών τοπικών χαρακτηριστικών μιας συγκεκριμένης γεωγραφικά περιοχής. Ο σχεδιασμός της ανάδειξης του τουριστικού προορισμού περιλαμβάνει την δημιουργία των κατάλληλων υποδομών για την εξυπηρέτηση των τουριστών και την ανάπτυξη των τουριστικών προϊόντων, των προβολή των σημαντικών τουριστικών πόρων σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τοπικού πολιτισμού και την αναβίωση στοιχείων ή και προϊόντων της τοπικής παράδοσης (Κοκκώσης, Τσάρτας 2001).

Μία δεύτερη παράμετρος που ενισχύει το στοιχείο της τοπικότητας στον σχεδιασμό και διαχείριση της βιώσιμης ανάπτυξης είναι ο αποκεντρωμένος χαρακτήρας του όλου εγχειρήματος. Η συμμετοχή όλων των φορέων, που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα, σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού και της διαχείρισης της αναπτυξιακής διαδικασίας, ενεργοποιεί όλο το τοπικό δυναμικό (stakeholders) που εκφράζει το αίτημα της τοπικής κοινωνίας για συμμετοχή στην όλη διαδικασία με τη μορφή της «από τα κάτω προς τα

πάνω» ανάπτυξης, αλλά και τη διαφύλαξη του κύρους των τοπικών χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων (Κοκκώσης, Τσάρτας, Γκρίμπα 2011, Νάζου 2015).

Κεφάλαιο 3

Πολιτιστικοί Πόροι και Πολιτιστικός Τουρισμός

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού βασίζεται στην ύπαρξη πολιτιστικών πόρων και αυτή η διαπίστωση εξετάζεται στην υποενότητα 3.1. Η επόμενη υποενότητα 3.2 αναπτύσσει τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις πολιτιστικές οντότητες σε προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού. Η διεύρυνση της έννοιας του πολιτιστικού πόρου εντάσσει σε αυτήν τα πολιτιστικά τοπία και τις πολιτιστικές διαδρομές, τα οποία παρουσιάζονται στις υποενότητες 3.3 και 3.4 αντίστοιχα.

3.1 Οι Πόροι Πολιτιστικής Κληρονομιάς ως Μοχλός Ανάπτυξης του Πολιτιστικού Τουρισμού

Η πολιτιστική κληρονομιά θεωρείται ένας πολύ σημαντικός πόρος για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, χωρίς να βασίζεται απλώς στη σύνθεση των υλικών και άυλων περιουσιακών στοιχείων που πρέπει να διατηρηθούν και να προβληθούν. Για να υλοποιηθεί αυτή η αποστολή απαιτείται ένας σωστός συνδυασμός πολιτιστικής κληρονομιάς και δραστηριοτήτων, ο οποίος μπορεί να δημιουργήσει μια δυναμική στα πολιτιστικά προϊόντα ενός προορισμού. Αυτή η διαδικασία προσδιορίζει τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς και των κινητήριων δυνάμεων που επηρεάζουν τη προσφορά μιας περιοχής.

Χωρίς τουριστικά αξιοθέατα δεν θα υπήρχε καμία μορφή τουρισμού και χωρίς τον τουρισμό δεν θα υπήρχαν τουριστικά αξιοθέατα. Αυτό το επιχείρημα εξακολουθεί και σήμερα να επισημαίνει τη θεμελιώδη σημασία των τουριστικών αξιοθέατων και την ελκυστικότητα των πόρων για τον τουρισμό. Οι περισσότεροι ερευνητές, ωστόσο, συμφωνούν ότι τα αξιοθέατα είναι τα βασικά στοιχεία επί των οποίων αναπτύσσεται ο τουρισμός. Στην ουσία, τα τουριστικά αξιοθέατα αποτελούνται από όλα εκείνα τα στοιχεία, που προσελκύουν τους ταξιδιώτες μακριά από τα σπίτια τους. Συνήθως

περιλαμβάνουν ένα τοπίο για να παρατηρήσουν, δραστηριότητες για να συμμετέχουν σε αυτές και εμπειρίες για να θυμούνται(Lew 1987: 533).

Οι Jansen-Verbeke και Russo (2008: 4-5) επισημαίνουν ότι η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι απλώς η καταγραφή των περιουσιακών στοιχείων που πρέπει να συντηρηθούν και να χαρτογραφηθούν, αλλά ένα βασικό συστατικό στοιχείο της δημιουργίας μιας ταυτότητας της περιοχής με μοναδικά χαρακτηριστικά. Οι πόροι της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι αξιοποιήσιμοι μέσω του τουρισμού, υπό τον όρο ότι θα δημιουργήσουν βιώσιμους δεσμούς μεταξύ τους καθώς και με τις τοπικές κοινότητες. Τα δίκτυα των πολιτιστικών πόρων αναδεικνύουν μια εδαφική συνοχή και για τον μετασχηματισμό αυτών σε ένα τουριστικό προϊόν ή μια τουριστική εμπειρία απαιτείται μια ευέλικτη στρατηγική προσέγγιση μάρκετινγκ. Οι πολιτικές διαφύλαξης των πολιτιστικών πόρων πρέπει να εξισορροπούνται με τη δημιουργικότητα στο πλαίσιο της παραγωγής καινοτόμων και ευέλικτων προϊόντων για τον πολιτιστικό τουρισμό.

Η ανάλυση του τουρισμού απαιτεί την υπέρβαση της διχοτόμησης παραγωγής και κατανάλωσης. Τα κίνητρα, οι προσδοκίες και οι γνώσεις σχετικά με τον προορισμό πριν από την επίσκεψη είναι χαρακτηριστικά της πλευράς της ζήτησης. Επιπλέον, ο παράγοντας "εμπειρία" διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Οι εμπειρίες συνδέονται, εξ ορισμού, με χώρους και πρότυπα δραστηριοτήτων (Jansen-Verbeke & Lievois 2008: 18). Η πιο ορατή επίδραση των πολιτιστικών πόρων στην εδαφική ταυτότητα έγκειται στις δυνατότητες που έχει για την ανάπτυξη του τουρισμού και του ενδεχόμενου ρόλου τους ως κυρίαρχου παράγοντα αλλαγής. Για παράδειγμα σε μια περιοχή θρησκευτικών πόρων, ο ρόλος των ορόσημων της πολιτιστικής κληρονομιάς και οι αφηγήσεις ως τουριστικά αξιοθέατα βασίζονται στην αξιοποίηση των ορθοδόξων πνευματικών δρόμων και μοναστηριών. Αυτή η στρατηγική εμπνευσμένη από την κληρονομιά υποτίθεται ότι ενεργοποιεί τον εισερχόμενο τουρισμό και ως αποτέλεσμα την τοπική ανάπτυξη και την δημιουργία εθνικού πολιτιστικού κεφαλαίου. Μερικά τοπία περνούν από μια πραγματική μορφολογική μεταμόρφωση για να γίνουν τοπία αναψυχής, ενώ άλλα όπως γεωργικά και αγροτικά τοπία έχουν εξελιχθεί σε σύνθετους προορισμούς για τον πολιτιστικό τουρισμό. Αυτό γέννησε τις πολιτιστικές περιηγήσεις μέσω ειδικών πολιτιστικών διαδρομών (Jansen-Verbeke 2008: 93).

3.2 Οι Πολιτιστικοί Πόροι ως Σύστημα Παραγωγής Πολιτιστικών Προϊόντων

Η αξιοποίηση ενός πόρου πολιτισμού για την παραγωγή τουριστικών προϊόντων, αποτελεί μια διαδικασία συγκέντρωσης υλικών ή άυλων αντικείμενων, δηλ. όλων εκείνων των πολιτιστικών στοιχείων που υπάρχουν στο δημιουργικό περιβάλλον διαβίωσης μιας κοινότητας (π.χ. τεχνογνωσία, γραπτή κληρονομιά, πολιτιστική κληρονομιά). Σύμφωνα με τους Kebir και Crevoisier (2008:1189-1193) αυτή τη διαδικασία δημιουργίας πολιτιστικών προϊόντων εντάσσεται σε μια λογική ενός κύκλου ζωής που περιλαμβάνει ως αφετηρία το στάδιο της δημιουργίας και ως τελικό την καταστροφή των πολιτιστικών αντικειμένων. Τα πολιτιστικά αντικείμενα έχουν πολύ διαφορετικούς κύκλους ζωής και το σύστημα παραγωγής προσδιορίζει όλους τους παράγοντες που εμπλέκονται στην αναγνώριση και την υλοποίηση του πόρου με σκοπό την παραγωγή προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών. Αυτό το σύστημα είναι η αιτία που οι πόροι εκσυγχρονίζονται, μετασχηματίζονται ή αναδημιουργούνται μέσω της ανταγωνιστικής πίεσης που υφίστανται στο περιβάλλον της τουριστικής αγοράς. Ο εντοπισμός μιας νέας ανάγκης (πολιτιστική ανάγκη) μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία νέων αντικειμένων (μουσείο, θέατρο, ερευνητικό κέντρο), με την καινοτομία να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο. Για παράδειγμα ένας καθεδρικός ναός μπορεί, ταυτόχρονα, να είναι τόπος λατρείας (εκκλησιαστικό σύστημα), τοπικό κέντρο δραστηριοτήτων (τοπικό κοινοτικό σύστημα), ένα τουριστικό αξιοθέατο (τουριστικό σύστημα παραγωγής) και ένα εντυπωσιακό μνημείο (παγκόσμιο πολιτιστικό σύστημα). Αυτές οι ποικίλες σχέσεις θα επηρεάσουν το αντικείμενο, που είναι ο καθεδρικός ναός σε διάφορες μεταβολές. Ένας πόρος δεν έχει καθιερωθεί για πάντα σε μια και μοναδική μορφή. Πρόκειται για μια προσαρμογή, μια συνεχιζόμενη αναδιάταξη της σχέσης μεταξύ ενός αντικειμένου και ενός συστήματος παραγωγής που καθοδηγείται από την αλλαγή (Kebir & Crevoisier 2008).

Άλλωστε η νέα διάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως προϊόν των νέων συνθηκών που επικρατούν στην κοινωνία, οικονομία και εκπαίδευση, ενσωματώνει όλες τις προϋποθέσεις ένταξης διάφορων πολιτιστικών οντοτήτων στο σύνολο της κληρονομιάς. Η δυνατότητα που έχει να αναδημιουργείται και να προσαρμόζεται στα σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα και κυρίως σε σχέση με τους παράγοντες της τουριστικής ζήτησης, διαμορφώνει και την αύξηση των αντικειμένων που εντάσσονται σε αυτή. Η γήρανση του πληθυσμού στη Δύση, η κοινωνική και εδαφική κινητικότητα, η αστικοποίηση των

αγροτικών περιοχών, οι πολυπυρηνικές οικογένειες, οι αλλαγές στα πρότυπα αναγνώρισης των φύλων κ.α., αποτελούν μερικές από τις νέες κοινωνικές συνθήκες που προκάλεσαν μια νέα θεώρηση της έννοιας του πόρου πολιτισμού (Gravari 2014: 1-2).

Αυτό σηματοδοτεί και την τουριστική αξιοποίηση στοιχείων της σύγχρονης κληρονομιάς, μέσα στο διευρυμένο πλαίσιο της έννοιας του πολιτιστικού πόρου- πόρου κληρονομιάς, με βασική προϋπόθεση την προσέγγιση της με τους κανόνες της βιώσιμης ανάπτυξης. Νέα δεδομένα εντάσσονται στο πλαίσιο της ζήτησης όπως ο συνδυασμός ψυχαγωγίας και πολιτισμού, η ένταξη στοιχείων της βιομηχανικής κληρονομιάς στο σύνολο της κληρονομιάς, η αξιοποίηση της εθνικής ή τοπικής μνήμης, η προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης, η καθιέρωση της έννοιας του πολιτιστικού τοπίου και η αποτελεσματική διαχείριση των διάφορων πολιτιστικών πόρων ως αναπτυξιακό εργαλείο (Σαραντάκου 2010: 49-50). Ειδικότερα τις δύο τελευταίες δεκαετίες ο τουρισμός συμβάλλει στη δημιουργία νέων τουριστικών προϊόντων, που σημαίνει την ένταξη πολιτιστικών πόρων στον κόσμο της ανταγωνιστικής αγοράς (Καραβασίλη & Μικελάκης 1999: 84).

Μια σημαντική πτυχή αυτής της ερμηνείας επιδιώκει να επιτύχει ισορροπία μεταξύ της εκπαίδευσης και της ψυχαγωγίας. Η ευχαρίστηση και η απόλαυση θεωρήθηκαν χωριστά και ασυμβίβαστα με την εκπαίδευση στους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς. Σήμερα, αυτά δεν θεωρούνται δύο διαφορετικοί πόλοι. Το «*Edutainment*» (εκπαίδευση και ψυχαγωγία) είναι η νέα τάση που ακολουθείται από τους περισσότερους διαχειριστές της πολιτιστικής κληρονομιάς που επιθυμούν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει και να προσελκύσει τους επισκέπτες αναψυχής, να ενισχύσει την αξιοποίηση του χώρου της πολιτιστικής κληρονομιάς και να μεγιστοποιήσει τα οικονομικά αποτελέσματα. Βέβαια υπάρχει πάντα ήταν ένα βασικό πρόβλημα στο πότε η γνώση και η ψυχαγωγία σταματά και πότε η εκπαίδευση ξεκινά (Chhabra 2010: 26-27).

Οι Massimo και Mollica (2003: 8-9) προτείνουν μια μεθοδολογική δομή για τη συντήρηση και τη διατήρηση της κληρονομιάς, η οποία βασίζεται στους τρεις πυλώνες της απογραφής, της αποτίμησης και της επικοινωνίας, δηλαδή με τις τρεις εξειδικευμένες προσεγγίσεις: «*heritus*», «*herityval*» και «*heritweb*». Στη πρώτη προσέγγιση (*heritus*) γίνεται μια συνολική απογραφή της κληρονομιάς και εδώ μπορούμε να προσθέσουμε όπως και η Σαραντάκου (2010: 52) προτείνει, πολιτιστικές οντότητες που ακόμα δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ως πολιτιστικά προϊόντα. Αυτό είναι το πρώτο στάδιο της διαδικασίας μετασχηματισμού των πολιτιστικών οντοτήτων σε προϊόντα.

Στη συνέχεια ακολουθεί μια πολυδιάστατη αποτίμηση της ποιότητας (herityval) ως διαδικασία αξιολόγησης και αναγνώρισης αυτών των οντοτήτων σε διαθέσιμους πόρους για τον πολιτιστικό τουρισμό. Σε αυτή περιλαμβάνονται όλοι οι περιβαλλοντικοί και πολιτιστικοί πόροι κληρονομιάς και σχετίζονται με τις δυνατότητες μετατροπής αυτών σε πολιτιστικά αγαθά. Η διαδικασία ακολουθεί το στάδιο της εύκολης πρόσβασης αυτών στη ζήτηση ή «Heritweb», όπως επισημαίνουν οι Massimo και Mollica. Η ένταξη αυτών στον παγκόσμιο ιστό επιδιώκει τον περιορισμό του φραγμού πρόσβασης στη γνώση και την απευθείας σύνδεση στην αυξανόμενη ζήτηση της κληρονομιάς. Με βασικά εργαλεία την φέρουσα ικανότητα αυτών των αγαθών και τη βιώσιμη διαχείριση ο μετασχηματισμός ολοκληρώνεται με τη δημιουργία των πολιτιστικών προϊόντων.

3.3 Πολιτιστικά και Φυσικά Τοπία

Τα πολιτιστικά τοπία θεωρούνται ότι είναι η διεπαφή μεταξύ φύσης και του πολιτισμού, της υλικής και άυλης κληρονομιάς, της βιολογικής και πολιτιστικής πολυμορφίας. Αντιπροσωπεύουν ένα στενά συνδεδεμένο δίκτυο σχέσεων με την ουσία του πολιτισμού και της ταυτότητας των ανθρώπων. Αποτελούν σύμβολο της αυξανόμενης αναγνώρισης των θεμελιωδών δεσμών μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων και της κληρονομιάς τους, της ανθρωπότητας και του φυσικού της περιβάλλοντος (Taylor & Lennon 2011: 537-538). Τα πολιτιστικά τοπία αντικατοπτρίζουν συχνά συγκεκριμένες τεχνικές βιώσιμης χρήσης της γης, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά και τα όρια του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο ανήκουν. Η προστασία των πολιτιστικών τοπίων μπορεί να συμβάλει στις σύγχρονες τεχνικές βιώσιμης χρήσης της γης και να διατηρήσει ή να ενισχύσει τις φυσικές αξίες στο τοπίο. Η συνεχιζόμενη ύπαρξη παραδοσιακών μορφών χρήσης γης υποστηρίζει τη βιολογική ποικιλότητα σε πολλές περιοχές του κόσμου. Η προστασία των παραδοσιακών πολιτιστικών τοπίων είναι συνεπώς χρήσιμη για τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας (UNESCO, 2008).

Ο τουρισμός είναι ταυτόχρονα παράγοντας διατήρησης και αλλαγής των τοπίων ή στοιχείων του τοπίου. Πολλές περιοχές προορισμού καταγράφονται για τα ιδιαίτερα τοπία τους και ο τουρισμός προσφέρει μια ώθηση και μια οικονομική δυναμική για διατηρήσουν τις αξιόλογες λειτουργίες τους. Την ίδια στιγμή, η εισαγωγή των τουριστών σε μια περιοχή, καθώς και η κατασκευή εγκαταστάσεων για την κάλυψη των αναγκών τους, οδηγούν αναπόφευκτα σε αλλαγή του τοπίου. Ο ρυθμός και η κλίμακα των

αλλαγών, που συνδέονται με τον τουρισμό, ποικίλλουν σημαντικά από τόπο σε τόπο (Wall 2003: 52).

Η ερμηνεία του δεν μπορεί να αποσπαστεί από το ιστορικό και κοινωνικοπολιτιστικό πλαίσιο. Στην πραγματικότητα δεν είναι ένας σταθερός χάρτης των προορισμών και των λαών που αναφέρονται σε αυτή, αλλά είναι ένα σύνολο πρακτικών, που συνιστούν βιωματικές σχέσεις με αυτό που παράγουν οι προορισμοί στους επισκέπτες (Crang 2014: 68-72). Η οπτική πτυχή του τουριστικού τοπίου έχει ευρεία έμφαση και διάδοση, ειδικά με βάση την έννοια του «τουριστικού βλέμματος» (Urry 1990). Πράγματι με αυτή τη λογική η απεικόνιση είναι μια από τις πιο διερευνημένες πτυχές του τουριστικού μάρκετινγκ, το οποίο αναπαράγει εικόνες και αφηγήσεις για τα τοπία, που ο τουρίστας μπορεί να αξιολογήσει και να επικυρώσει τις έννοιες του επισκέψιμου τοπίου (Terkenli 2014: 283). Με αυτή την άποψη, όλα τα τοπία φέρουν συμβολικό νόημα επειδή όλα είναι προϊόντα του ανθρώπου με την οικειοποίηση και τη μετατροπή του περιβάλλοντος. Επομένως, τα τοπία είναι πολιτιστικές εικόνες που συχνά κρύβουν τις διαδικασίες που τις παράγουν, πίσω από μια ήρεμη και γνωστή επιφάνεια γης (Robertson & Richards 2003: 2-4).

Ωστόσο, η ένταξη των πολιτιστικών τοπίων, και ιδίως εκείνων που σχετίζονται με φυσικά στοιχεία και όχι τόσο με υλικά πολιτιστικά στοιχεία, αποτελεί μια αναγνώριση της πολυπλοκότητας, του πλούτου και των αξιών (Rössler 2006). Ο Phillips (1998: 22-25) αναφέρει ότι πολύ λίγα τοπία είναι πραγματικά φυσικά υπό την έννοια ότι δεν έχουν ποτέ υποβληθεί σε ανθρώπινη επιρροή. Παράλληλα επιβεβαιώνει ότι υπάρχει μεγάλη βιοποικιλότητα που μπορεί να βρεθεί σε πολλά τροποποιημένα από τον άνθρωπο τοπία. Τα πολιτιστικά τοπία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς δεν αποτελούν μια εξειδικευμένη τυπολογία, αλλά είναι η υψηλότερη βαθμίδα στην κλίμακα ενός κοινωνικού φαινομένου που αφορά τη σημασία της κληρονομιάς. Σε τοπικό επίπεδο πολλοί φορείς της κληρονομιάς, καθώς και μη κυβερνητικές οργανώσεις αναγνωρίζουν τη σημασία των τοπίων και ενσωματώνουν τόσο πολιτιστικά όσο και φυσικά χαρακτηριστικά στην τοπική τους αφήγηση (Arlin 2007: 433). Μέσω της επιστημονικής αξιολόγησης αναδεικνύονται οι αντικειμενικές αξίες που ανακηρύσσουν τη σημαντικότητα του τοπίου στην πολιτιστική εξέλιξη. Βέβαια σε αυτό προστίθεται και υποκειμενική θεώρηση αυτής της σημασίας αφού περιλαμβάνει εξιδανικευμένες αντιλήψεις για πολιτιστικά τοπία (Jacques 1995).

Οι τρεις κατηγορίες πολιτιστικού τοπίου της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς που ενέκρινε η επιτροπή το 1992 και περιλήφθησαν στην παράγραφο 39 των Επιχειρησιακών Οδηγιών είναι (UNESCO 2009: 20-21):

1) Η πρώτη και πιο εύκολα αναγνωρίσιμη είναι το σαφώς καθορισμένο τοπίο (**clearly defined landscape**) που σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε σκόπιμα από τον άνθρωπο. Περιλαμβάνει τοπία κήπων και πάρκων σχεδιασμένα για αισθητικούς λόγους, οι οποίοι συχνά (αλλά όχι πάντα) συνδέονται με θρησκευτικά ή άλλα μνημειώδη κτίρια και σύνολα.

2) Η δεύτερη κατηγορία είναι το βιολογικά εξελιγμένο τοπίο (**organically evolved landscape**). Αυτό προκύπτει από μια αρχική κοινωνική, οικονομική, διοικητική ή και θρησκευτική επιταγή και έχει αναπτύξει την παρούσα μορφή, σε συνδυασμό με το φυσικό της περιβάλλον. Τέτοια τοπία αντικατοπτρίζουν τη διαδικασία εξέλιξης στη μορφή και τα συστατικά στοιχεία τους. Συναντώνται σε δύο υποκατηγορίες:

- ένα ανάγλυφο (ή ορυκτό) τοπίο (**relict (or fossil) landscape**) είναι αυτό στο οποίο μια εξελικτική διαδικασία έληξε σε κάποιο χρονικό διάστημα στο παρελθόν, είτε απότομα είτε σε μια περίοδο.
- ένα συνεχές τοπίο (**continuing landscape**) είναι αυτό που διατηρεί ενεργό κοινωνικό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία που συνδέεται στενά με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής, και εξακολουθεί να βρίσκεται σε εξέλιξη.

3) Η τελευταία κατηγορία είναι το συνεταιριστικό πολιτιστικό τοπίο (**associative cultural landscape**). Η συμπερίληψη τέτοιων τοπίων στον κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς δικαιολογείται από την ισχυρή θρησκευτική, καλλιτεχνική ή την πολιτιστική ένωση του φυσικού στοιχείου με τα υλικά πολιτιστικά στοιχεία.

3.4 Πολιτιστικές Διαδρομές και Πεδίο Εφαρμογής

Οι περισσότεροι ορισμοί των πολιτιστικών διαδρομών και μονοπατιών βασίζονται στην αναψυχή, και δίνουν έμφαση στις διαδρομές σε προστατευόμενες περιοχές και άλλα φυσικά ή πολιτιστικά περιβάλλοντα που προορίζονται για κυκλοφορία με τα πόδια, ποδήλατα ή άλογα. Αυτοί οι ορισμοί αποκλείουν συχνά την πρόσβαση και τη χρήση οχημάτων με κινητήρα, αν και υπάρχουν πολλά μονοπάτια αναψυχής που είναι ειδικά αφιερωμένα σε μοτοσικλέτες και άλλα οχήματα. Τα αξιοθέατα περιλαμβάνουν ευρύ φάσμα πόρων, τόσο φυσικών όσο και ανθρωπογενών, που έλκουν τους ανθρώπους

μακριά από το περιβάλλον τους για να βιώσουν μια ευρεία γκάμα δυνητικών αλληλεπικαλυπτόμενων εμπειριών. Σε αυτές τις εμπειρίες περιλαμβάνονται, η αναψυχή, η απόλαυση, η χαλάρωση, η εκπαίδευση, η πολιτιστική ανάταση, η θρησκευτική πίστη, η έμπνευση και η σωματική υγεία. Παράλληλα αποτελούν και ένα δημιουργικό πεδίο επικοινωνίας που υποστηρίζει τις πολιτιστικές και κοινωνικές ανταλλαγές, με μια ασφαλή και αμφίδρομη διακίνηση υλικών και άυλων αγαθών με φιλοσοφικό, πολιτικό και επιστημονικό υπόβαθρο (Αυγερινού- Κολώνια 2009).

Ένας από τους κορυφαίους ρόλους των διαδρομών κληρονομιάς είναι η διατήρηση της ιστορικής αξίας των πολιτιστικών πόρων και διαδρομών, όπως διαδρομές μετανάστευσης, μονοπάτια εξερευνητών, σιδηροδρομικές διαδρομές και μονοπάτια καταγραφής. Αυτές οι διαδρομές παρέχουν πληροφορίες σχετικά με το ιστορικό παρελθόν με μια ποικιλία εργαλείων, όπως πινακίδων, ηχητικών οδηγιών, χαρτών και φυλλαδίων ή οδηγιών ανθρώπων. Η διερμηνεία είναι μια καλά αναγνωρισμένη μέθοδος αύξησης της ευαισθητοποίησης του κοινού και σύμφωνα με τους ειδικούς των ερμηνειών, η γνώση γεννάει σεβασμό, η οποία μεταφράζεται σε αυξημένη δημόσια εκτίμηση για τους πόρους και ενεργή συμμετοχή σε προσπάθειες διατήρησης. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα πόλεων που έχουν χρησιμοποιήσει τα αστικά μονοπάτια ως τρόπο βελτίωσης των εικόνων τους. Συγκεκριμένα το Mayfield της Νέας Νότιας Ουαλίας στην Αυστραλία, ανέπτυξε έναν περίπατο κληρονομιάς για να μετατρέψει το αρνητικό στερεότυπο του από ένα παλιό βιομηχανικό προάστιο σε έναν πιο φιλικό προς τους επισκέπτες προορισμό. Αυτό θεσπίστηκε σε τοπικό επίπεδο για να αποκτήσει μια θετικότερη εικόνα και να καλλιεργηθεί μια αίσθηση κοινής υπερηφάνειας για τους κατοίκους (Timothy & Boyd 2015: 18-19).

Η Lourens (2007: 477-479) παρουσιάζει τα βήματα που απαιτούνται για τη βιώσιμη σχεδίαση μια τουριστικής διαδρομής. Έτσι με βάση αυτή τη παρουσίαση, μια αξιόπιστη έρευνα αγοράς θα εντοπίσει τις βασικές αγορές-στόχους και τις απαιτήσεις τους. Δεύτερον, πρέπει να διενεργείται έλεγχος των τουριστικών προϊόντων στην καθορισμένη περιοχή. Αυτός ο έλεγχος μπορεί να περιλαμβάνει το φυσικό περιβάλλον, τα τεχνητά προϊόντα και τα ανθρώπινα περιουσιακά στοιχεία. Τα αποτελέσματα αυτού του ελέγχου είναι ο εντοπισμός των μοναδικών χαρακτηριστικών της περιοχής και των προϊόντων της. Το τέταρτο βήμα είναι να καθοριστεί το μέγεθος της πιθανής βάσης πελατών. Μετά την ολοκλήρωση του σχεδιασμού, το πέμπτο βήμα θα πρέπει να είναι ο σαφής καθορισμός της ταυτότητας (brand name) για την περιοχή με βάση τα μοναδικά

χαρακτηριστικά της. Τέλος, η θεσμική δομή ενός επιτυχημένου προορισμού απαιτεί μια αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα που είναι αρμόδιες για τον τουρισμό σε έναν συγκεκριμένο προορισμό (Lourens 2007). Η συνεχής αξιολόγηση της διαδρομής εξασφαλίζει την ποιοτική της υποδομή, τη φέρουσα ικανότητα και την τουριστική χωρητικότητα. Η αξιολόγηση δεν αφορά μόνο τα τεχνικά χαρακτηριστικά της διαδρομής αλλά και την υλοποίηση των στόχων που τέθηκαν στα στάδια του σχεδιασμού που περιγράφηκαν παραπάνω (Καραβασίλη και Μικελάκης, 1999: 82). Βέβαια στους στόχους της δημιουργίας διαδρομών πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται η προστασία και τεκμηρίωση μικρότερων τοποθεσιών πολιτιστικής κληρονομιάς, συχνά κυρίως τοπικής σημασίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την τοπική οικονομική ανάπτυξη, τη βελτίωση του κοινωνικών συνθηκών και κυρίως την διατήρηση της κληρονομιάς (Snowball & Courtney 2010:5 64). Έχει γραμμική ή κυκλική σχεδίαση με κάθε χαρακτηριστικό να έχει κάποιο ρόλο. Συνήθως, τα στοιχεία έχουν κατά προσέγγιση ίδιο βάρος, αλλά υπάρχει και ο τύπος της διαδρομής, του οποίου τα στοιχεία στην αρχή ή το τέλος είναι τα κεντρικά και οι συγκεκριμένοι τουριστικοί στόχοι. Ένας μαζικός προορισμός που βρίσκεται στην αρχή μιας διαδρομής χρησιμεύει για να φέρει τους τουρίστες σε μια περιοχή, και έτσι μέσω της διαδρομής να τους προσελκύσει και σε άλλους πολιτιστικούς πόρους. (Moulin & Boniface 2001).

Η τουριστική ακαδημία έχει αρχίσει να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις έννοιες του τουριστικού χώρου - τόπου, της κατασκευής των τουριστικών εμπειριών και στη αμφίδρομη σχέση τους. Σε σχετικά πρόσφατη δημοσίευση του ο MacLeod (2017: 428-433) υποστηρίζει ότι ο χώρος με αυτήν την έννοια αναφέρεται όχι μόνο στα φυσικά τοπία του τουρισμού αλλά και στους «φανταστικούς και συμβολικούς χώρους που πλαισιώνουν την ταξιδιωτική εμπειρία». Οι νέοι τουριστικοί χώροι είναι φυσικά κατασκευασμένοι και ευθυγραμμισμένοι με αυτό το συγκεκριμένο συμβολικό τρόπο και μέσω της δυνατότητας του τουρισμού να αναδιοργανώσει τις υπάρχουσες πολιτιστικές και φυσικές εκδηλώσεις για λόγους τουριστικής κατανάλωσης, διευρύνει το πλαίσιο επιλογής νέων προϊόντων πολιτισμού. Έτσι ο τουρισμός μπορεί να επιφέρει όχι μόνο τη φυσική αλλά και τη συμβολική μετατροπή μιας τοποθεσίας που θα επισκεφθεί ο τουρίστας. Οι αναλύσεις της κοινωνικά και πολιτισμικά κατασκευασμένης φύσης του τουριστικού χώρου επαναλαμβάνουν αυτό που αποκαλείται «πολιτισμική στροφή» στη μελέτη της κοινωνιολογίας και της γεωγραφίας. Αυτή η στροφή συνέβαλε σημαντικά στην μείωση της παραδοσιακής κριτικής για την παθητική κατανάλωση τόπων και τοπικών πολιτισμών. Παράλληλα αναδείχθηκε η πεποίθηση ότι ο τουρισμός και οι

τουρίστες μπορούν να αποτελέσουν μια δυναμική και δημιουργική διαδικασία για νέους χώρους και νοήματα. Η επικριτική υπόθεση ότι οι τουρίστες απορροφούν υπάκουα και παθητικά τα κυρίαρχα αξιοθέατα που τους παρουσιάζονται, αντικαθίσταται από το ότι οι τουρίστες δεν είναι απλώς ένα ακροατήριο, αλλά ενεργά μέλη μια τουριστικής διαδικασίας και δημιουργίας των δικών τους εμπειριών στον τουρισμό.

Τουριστικά μονοπάτια

Το τουριστικό μονοπάτι έχει γίνει ένα καθιερωμένο τμήμα της ανάπτυξης τουριστικών προϊόντων στους χώρους υποδοχής. Οι Silbergh κ.ά. (1994: 125-127) ορίζουν μια θεματική διαδρομή ως μια διαδρομή για περπάτημα, ποδηλασία, ιππασία, οδήγηση ή άλλες μορφές μεταφορών που βασίζονται στη φυσική ή πολιτιστική κληρονομιά μιας περιοχής να προσφέρει μια εκπαιδευτική εμπειρία που θα ενισχύσει παράλληλα και την απόλαυση του επισκέπτη. Έχει πιο άμεση σχέση με την οργάνωση του τουρισμού και του μετασχηματισμού του σε φυσικά και πολιτιστικά αντικείμενα. Είναι σαφές ότι η χρήση των ειδικών μέσων πληροφόρησης είναι απαραίτητο συστατικό του ορισμού διαδρομής και αυτά μπορούν να λάβουν τη μορφή φυσικών πινακίδων, πινακίδων πληροφοριών, σημείων παρατήρησης και άλλων χαρακτηριστικών του τοπίου. Το τουριστικό μονοπάτι αποτελεί επομένως μια αφήγηση στην οποία τα γεγονότα και οι περιοχές είναι θεματικά διαμορφωμένες με άμεση φυσική έκφραση. Είναι σημαντικό να εξεταστεί ο λόγος της παραγωγής αυτών των προϊόντων ως ένα άλλο παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο ο τουρισμός δημιουργεί ιδιαίτερες γεωγραφικές περιοχές. Έτσι με βάση αυτήν την αντιμετώπιση γίνεται αντιληπτή η ανάγκη σχεδιασμού της διαδρομής με ορθολογικό τρόπο, προκειμένου να αποφευχθεί η επανάληψη θεμάτων (Hughes 2003).

Τα μονοπάτια είναι ευέλικτα και πολύπλευρα προϊόντα και τα οφέλη τους έχουν ταξινομηθεί ως κοινωνικά και φυσικά, περιβαλλοντικά, πολιτιστικά και οικονομικά. Τα κοινωνικά και φυσικά οφέλη από τα μονοπάτια υπογραμμίζουν την αίσθηση της κοινής εμπειρίας και του στόχου που απολαμβάνουν οι επισκέπτες ακολουθώντας ένα μονοπάτι. Επίσης μπορούν να δημιουργήσουν ή να αυξήσουν την αίσθηση της τοπικής υπερηφάνειας όταν οι επισκέπτες προσελκύονται από τις κοινότητες μέσω της ανάπτυξης ενός μονοπατιού. Τα μονοπάτια μπορούν να ικανοποιήσουν τους στόχους διατήρησης, μεταφέροντας τους επισκέπτες μακριά από ευαίσθητες περιοχές και κατά συνέπεια συμβάλλοντας στην αποτελεσματική διαχείριση της τουριστικής ζήτησης. Αυτά τα μονοπάτια που ενθαρρύνουν τους επισκέπτες να περπατούν ή να χρησιμοποιούν

τα μέσα μαζικής μεταφοράς, μειώνουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις που προκαλούνται από τη χρήση του αυτοκινήτου. Μέσω της διερμηνείας, οι χρήστες των μονοπατιών και των διαδρομών μπορούν επίσης να μάθουν για τη διαχείριση του περιβάλλοντος και τη συμβολή τους σε αυτό (Hayes & Macleod 2008).

Κεφάλαιο 4

Οι Ολυμπιακοί Θεσμοί της Αφής και της Εκεχειρίας

Οι δύο ολυμπιακοί θεσμοί που αποτελούν το θέμα αυτής της διατριβής, παρότι ξεκινούν από διαφορετική χρονολογική αφετηρία, έχουν κοινό ιδεολογικό υπόβαθρο, αφού αναδεικνύουν το ολυμπιακό ιδεώδες σε ένα πλαίσιο που τονίζει το σεβασμό στη διαφορετικότητα και την ποικιλομορφία του παγκόσμιου πολιτισμού.

4.1 Η Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας και η Λαμπαδηδρομία

Η ιερή ολυμπιακή φλόγα που συμβολίζει τη δύναμη του πνεύματος κατά τους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες άναβε συνεχώς στο βωμό του τεμένου της Ήρας στην Ολυμπία. Στη σύγχρονη εποχή η ιερή φλόγα εμφανίστηκε για πρώτη φορά στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1928 στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας και σε αυτούς τους αγώνες, στη τελετή έναρξης η Ελλάδα παρέλασε πρώτη μπροστά από όλες τις χώρες για πρώτη φορά στο θεσμό ύστερα από απόφαση των Ολλανδών διοργανωτών σε ένδειξη τιμής και αναγνώρισης στη γέννηση των Ολυμπιακών Αγώνων. Η ιδέα της Ολυμπιακής φλόγας είχε προταθεί από τον Theodore Lewald, που ήταν μέλος της ΔΟΕ και αργότερα ένας από τους κύριους οργανωτές των Ολυμπιακών αγώνων το 1936 στο Βερολίνο. Η μεταφορά και η παράδοση της Ολυμπιακής φλόγας από την Ολυμπία μέχρι την πόλη που τελούνται οι Ολυμπιακοί αγώνες γίνεται με λαμπαδηδρομίες και η πρώτη φορά χρονολογείται από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου το 1936. Ο πανηγυρικός εορτασμός της Αφής έγινε στην Ιερή Άλτη της Αρχαίας Ολυμπίας που γνώρισε στις 20 Ιουλίου του 1936 μια τελετή παγκόσμιας ακτινοβολίας. Πάνω από 20 χιλιάδες επισκέπτες κατέκλυσαν τη Αρχαία Ολυμπία (Καρνάρος 2004: 40-41). Ο Carl Diem, ο διακεκριμένος ιστορικός των Ολυμπιακών αγώνων, που μετά το 1930 είχε την επίβλεψη των ανασκαφών στην Ολυμπία, όντας επικεφαλής της Οργανωτικής Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων του 1936, δημιούργησε την πρώτη λαμπαδηδρομία για να συμβολίσει τη συσχέτιση των

αρχαίων αγώνων με τους σύγχρονους. Η πρώτη λαμπαδηδρομία των χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων οργανώθηκε για τους αγώνες του 1952 στο Όσλο της Νορβηγίας (Τουλουμτζόγλου 2003, ΕΟΕ 2018α).

Σε αυτή τη συμβολική σύνδεση των Ολυμπιακών αγώνων με το παρελθόν υπάρχουν απόψεις πως έγιναν αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης το 1936 από το Χίτλερ (Παναγόπουλος 1980: 117) ή όπως ο Sinclair (2000: 36) χαρακτηριστικά αναφέρει πως η τελετή της Ολυμπιακής Φλόγας προσφέρει ένα εντυπωσιακό παράδειγμα αυτού που ονομάζεται «επινοημένη παράδοση». Ο όρος «τελετή αφής» στην πραγματικότητα αγκαλιάζει μια σειρά διακριτών αλλά και σχετικών τελετουργιών, δηλαδή την Αφή της φλόγας στην Ολυμπία. Σύμφωνα με το τελετουργικό την Αφή την κάνει η Πρωθιέρεια στο χώρο του ναού της Ήρας (Ηραίον), όπου ζητά τη βοήθεια του Θεού του ήλιου Απόλλωνα να ανάψει η δάδα απαγγέλλοντας επίκληση. Μετά ξεκινά η Λαμπαδηδρομία, με προέλευση από τους τελετουργικούς αγώνες της λαμπαδηδρομίας ή λαμπαδηφορίας στην Αρχαιότητα. Έτσι η λαμπαδηφορία ή λαμπαδηδρομία είχε ως σημείο εκκίνησης έναν βωμό από τον οποίο οι αθλητές άναβαν τις δάδες τους. Στόχος ήταν να φτάσει η λαμπάδα αναμμένη μέχρι τον βωμό του τερματισμού. Οι αθλητές ήταν τοποθετημένοι κάθε 60 μέτρα περίπου για να καλύψουν μια απόσταση 2,5 χιλιομέτρων. Η πιο επικίνδυνη στιγμή, όπως και σήμερα στη σκυταλοδρομία, ήταν η διαδοχή και γινόταν με τον ίδιο τρόπο (Κεφαλίδου 1996: 30-31). Ήταν ένας ομαδικός αγώνας δρόμου με τελετουργική σημασία και προείχε από την καθαρά αγωνιστική άσκηση, για αυτό και ήταν παντού διαχωρισμένη από άλλους γυμνικούς αγώνες και δεν τελούσαν στο στάδιο. Ανήκε στα ελαφρά γυμνικά αγωνίσματα και έπαιρναν μέρος έφηβοι, άνδρες και παιδιά. Η λαμπαδηδρομία διεξαγόταν μεταξύ των εφήβων των φυλών της πόλης και ο γυμνασάρχος ή λαμπαδάρχης κάθε φυλής ξεχώριζε τους νέους μέσα από παλαιστρος και τα γυμνάσια και τους ασκούσε, τους σίτιζε και τους εξόπλιζε (Σπαθάρη 1992:175). Είχαν καθαρά τοπικό χαρακτήρα με ομάδες γυμνών ανδρών που φορούσαν διαδήματα, μεταφέροντας τις φωτισμένους δάδες που είχαν μεταλλικούς θύλακες από βωμό σε βωμό. Ήταν μέρος ενός θρησκευτικού τελετουργικού με τη στενή έννοια, εξ ου και τα διαδήματα (Finley & Pleket 1976 :4-5).

Η ΔΟΕ διατηρεί όλα τα δικαιώματα οποιουδήποτε είδους σχετικά με τη χρήση της Ολυμπιακής φλόγας (IOC 1994) και ορίζει την Ολυμπιακή φλόγα ως μια δάδα, ή ένα αντίγραφο αυτής, επί της οποίας η ολυμπιακή φλόγα καίει. Οποιοσδήποτε εορτασμός ή τελετή που πρόκειται να πραγματοποιηθεί σε σχέση με τους Ολυμπιακούς αγώνες ή την Αφή της Ολυμπιακής φλόγας πρέπει να εγκρίνεται από τη ΔΟΕ (Cahill 1998).

Σε επίπεδο εθνικό η ΕΟΕ μεριμνά για την Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας κατά τους Θερινούς και τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες, της οποίας φέρει και την αποκλειστική ευθύνη για την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή των κανόνων του Ολυμπιακού Χάρτη της ΔΟΕ (ΕΟΕ 2018β). Σχετική με το τελευταίο αυτό σημείο είναι και η αρμοδιότητα της ΕΟΕ να διατυπώνει προτάσεις προς τη ΔΟΕ που αφορούν, τόσο τους κανόνες του Ολυμπιακού Χάρτη και τις ερμηνευτικές τους διατάξεις, όσο και το Ολυμπιακό Κίνημα γενικά και την οργάνωση και διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων ειδικότερα (ΕΟΕ 2018γ). Την ίδια στιγμή, αυτό προσφέρει μια ευκαιρία για μια παγκόσμια παρουσίαση της χώρας και του πολιτισμού της. Η τελετή Αφής κατατάσσεται στην πρώτη θέση στις προβολές όλων των τηλεοπτικών σταθμών σε όλο τον κόσμο (Panagiotopoulou 2010).

4.2 Ο Θεσμός της Ολυμπιακής Εκεχειρίας

Ο Πausανίας (2ος αιώνας π.Χ.) αναφέρει ότι ο βασιλιάς της Ήλιδας, Ίφιτος, έλαβε χρησμό από το μαντείο των Δελφών για να αναβιώσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Έκανε συμφωνία με τον νομοθέτη της Σπάρτης, Λυκούργο και τον βασιλιά της Πίσας, Κλεομένη, να γίνουν οι αγώνες και να τηρήσουν για τριάντα μέρες την Ολυμπιακή εκεχειρία. Ο Πausανίας είδε έναν αρχαίο δίσκο με κάποια γραφή πάνω του, που υποτίθεται ότι ήταν το αρχικό προϊόν αυτής της συμφωνίας. Αλλά η γραφή που ήταν γραμμένη σε αυτόν αποδεικνύει ότι δεν θα μπορούσε να είναι τόσο παλιά όσο η εποχή που αναφέρεται (Young 2004). Αλλά ο Παναγιωτόπουλος (1991: 30) υποστηρίζει, ότι η αμφισβήτηση αυτή στηρίζεται στο ότι κατά την επίμαχη εποχή «είναι απίθανο να υπήρχε γραφή όταν οι όροι γράφθηκαν στο δίσκο, γιατί δεν υπήρχε η Γραμμική Β' Γραφή. Η γραφή σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο οποίος αναφέρει ότι είδε ο Αριστοτέλης το δίσκο, «είναι με το υιοθετημένο φοινικικό αλφάβητο», άρα και το «έτος 776 π.Χ. δεν μπορεί να ανήκει στη συνθήκη αυτή αφού η αναφερόμενη γραφή δεν ανήκει στην εποχή εκείνη». Ο δίσκος όμως της συνθήκης είναι υπαρκτός, αφού την ύπαρξη του, διηγείται ότι βλέπει ο Πausανίας στο Ηραίο, τον οποίο φαίνεται να εξετάζει με λεπτομέρεια, ανάμεσα στ' άλλα αντικείμενα του Ηραίου. Αναφέρει συγκεκριμένα: «είναι γραμμένη η εκεχειρία, την οποία προκήρυξαν οι Ηλείοι για χάρη των ολυμπιακών αγώνων, τα γράμματα δεν είναι γραμμένα σε ίσια γραμμή, αλλά προχωρούν πάνω στο δίσκο σε σχήμα κύκλου». Επίσης περιγράφοντας το ναό του Δία, μας ενημερώνει ότι «καθώς πάει να περάσει κανείς από τη χάλκινη πόρτα της εισόδου έχει δεξιά του μπροστά στον κίονα την παράσταση του Ιφίτου που τον στεφανώνει μια γυναίκα, η Εκεχειρία» (Young 2004). Οι σπονδοφόροι

μετέφεραν το μήνυμα της εκεχειρίας ώστε να γίνει σε όλους γνωστό και να τηρήσουν ότι οι νόμοι λένε. Στην αρχή η εκεχειρία διαρκούσε ένα μήνα και αργότερα τρεις. Ορισμένοι αναφέρουν και το διάστημα των δέκα μηνών. Σταματούσε κάθε εχθροπραξία, επιτρεπόταν η ελευθερία στη κυκλοφορία στη χώρα της Ηλείας, που κηρυσσόταν ουδέτερη και απαραβίαστη. Μπορούσαν να περάσουν και από χώρες με τις οποίες η δική τους βρισκόταν σε πόλεμο. Απαγορευόταν στην Ηλεία η είσοδος οπλισμένου ή ομάδας στρατού (Τουλουμτζόγλου 2003).

Η εκεχειρία ίσως είχε τις ρίζες της στις ταφικές συνήθειες των πόλεων όταν μετά από μάχη έπρεπε να συλλέξουν τα νεκρά σώματα των στρατιωτών. Για να μπορέσει να γίνει αυτό έπρεπε να υπάρχει ένα είδος εκεχειρίας, που σε όλη τη διάρκεια της συλλογής των πτωμάτων δεν γινόταν καμία εχθροπραξία (Πρωτονοτάριου, 1992). Η Ολυμπιακή Εκεχειρία εξακολουθεί να θεωρείται η πρώτη ειρηνευτική διαδικασία (Κοροβέσης 2003) και η πιο μακροπρόθεσμη ειρηνική συμφωνία στην ιστορία, για περισσότερο από 12 ετών αιώνες (Burlison 2012).

Η Ολυμπιακή Εκεχειρία έχει τη δυνατότητα να παίζει δύο βασικούς ρόλους. Πρώτον, η εφαρμογή της στο παρελθόν έχει αποδείξει τη δυνατότητα να προσφέρει πρακτικά αποτελέσματα : από την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας μέχρι τη δημιουργία ενός πεδίου γόνιμου διαλόγου. Δεύτερον, και ίσως ακόμα πιο σημαντικό, ότι σε μια εποχή που έχει χαθεί η εμπιστοσύνη στην παγκόσμιο πολιτικό προσωπικό, η Ολυμπιακή Εκεχειρία μας υπενθυμίζει τη δύναμη του ιδεαλισμού. Έχει την ικανότητα να εμπνεύσει τη νέα γενιά και τους ηγέτες τους να κάνουν μικρά αλλά σταθερά βήματα προς την ειρήνη (Syrigos 2009).

Κεφάλαιο 5

Έρευνα Πεδίου

Το πρώτο ερευνητικό μέρος αυτής της μεταπτυχιακής διατριβής βασίστηκε σε δευτερογενή έρευνα για την καταγραφή βασικών στοιχείων που συνθέτουν την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού με βιώσιμη διαχείριση, καθώς και πώς τα άυλα χαρακτηριστικά ενός πολιτιστικού πόρου μπορούν να μετατραπούν σε προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού. Έτσι σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται οι βασικοί παράγοντες που οδήγησαν στην επιλογή της συγκεκριμένης διαδικασίας της έρευνας πεδίου(5.1), καθώς και στα υποκεφάλαια από 5.2- 5.7 καταγράφονται οι απόψεις των εκπροσώπων φορέων που εντάχθηκαν στη διεξαγωγή της έρευνας.

5.1 Στόχοι και Μεθοδολογία της Έρευνας

Η πρωτογενής έρευνα αποτέλεσε την ασφαλή δίοδο επικοινωνίας και καταγραφής του επιπέδου διαχείρισης και ανάπτυξης του θεσμού της Εκεχειρίας από τους βασικούς διαχειριστές, δηλαδή το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας και τον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας. Υπήρξε και μια σημαντική εξέλιξη για τη θεσμοποίηση της Εκεχειρίας από την Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας (ΚΕΔΕ), η οποία πραγματοποίησε ειδική συνεδρίαση στο Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας τον Οκτώβριο του 2017 με θέμα την Προστασία, Ανάδειξη και Προβολή των Ολυμπιακών Αξιών και της Εκεχειρίας. Αυτή η συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των παράλληλων δράσεων με αφορμή την τελετή Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες 2018 στη πόλη Pyeongchang της Νοτίου Κορέας, και σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες δράσεις που πραγματοποίησε ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας, αποτέλεσαν ένα αρχικό στάδιο καταγραφής και ιεράρχησης των στοιχείων που έπρεπε να αναζητηθούν στη πρωτογενή έρευνα. Αυτό έδωσε τη βάση να διερευνηθούν με έρευνα πεδίου, ποια πολιτιστικά προϊόντα υπάρχουν στη περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας, τα οποία βασίζονται στα άυλα χαρακτηριστικά της Εκεχειρίας και των άλλων ολυμπιακών αξιών. Έτσι ο βασικός ερευνητικός στόχος ήταν η αναζήτηση του επιπέδου ανάπτυξης αυτών των θεσμών ως

πολιτιστικά προϊόντα και ποιες πολιτικές εφαρμόζουν οι βασικοί τοπικοί φορείς που αποτελούν τους stakeholders της περιοχής. Η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε σε δύο χρονικές περιόδους:

α) Οκτώβριος - Νοέμβριος 2017, σε αυτή τη φάση πραγματοποιήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις με:

- i. τον Αναπληρωτή Δημάρχο και αρμόδιο Αντιδήμαρχο για θέματα Πολιτισμού κ. Γιώργο Δεββέ (ενότητα 5.2).
- ii. τον Διευθυντή του Διεθνούς Κέντρου Ολυμπιακής Εκεχειρίας Δρ. Κωνσταντίνο Φίλη (ενότητα 5.3).

Η πρώτη πραγματοποιήθηκε στην Αρχαία Ολυμπία και η δεύτερη στην Αθήνα στα γραφεία του Κέντρου. Η πρώτη φάση αφορά τη διερεύνηση από τους διαχειριστές της σύγχρονης εφαρμογής της Εκεχειρίας σήμερα και σε ότι αφορά την τελετή Αφής με προγραμματισμό δράσεων από τον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας ως κύριο εκφραστή της τοπικότητας.

β) Ιανουάριος - Μάρτιος 2018 πραγματοποιήθηκαν οι υπόλοιπες τέσσερις συνεντεύξεις στο Νομό Ηλείας με:

- i. τον Αντιπεριφερειάρχη Ηλείας κ. Γιώργο Γεωργιόπουλο, όπου μαζί του ερευνήθηκε το θέμα του Μαραθωνίου Ολυμπίας (ενότητα 5.4).
- ii. την πρόεδρο του μη κερδοσκοπικού οργανισμού «Συμπολιτεία Ολυμπίας» κα Σοφία Κοντογιάννη και εξετάστηκε η οικοτουριστική διαδρομή Ήλιδας – Ολυμπίας με την επωνυμία «Το Μονοπάτι της Εκεχειρίας» (ενότητα 5.5).
- iii. με τον πρόεδρο της μη κερδοσκοπικής εταιρίας «Ολύμπια» κ. Δημήτρη Κωνσταντίνου για τη δημιουργία ενός «Παγκόσμιου Θεματικού Πάρκου Ολυμπιονικών (ενότητα 5.6).
- iv. τον εκπρόσωπο της Κοινσεπ Eco Action Νεμούτα κ. Νικόλαο Σιάκουλη για τις «γεωμυθολογικές» διαδρομές στους καταρράκτες της Νεμούτας, η οποία ανήκει στη γεωγραφική περιφέρεια του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας (ενότητα 5.7).

Στο μεσοδιάστημα υπήρξε επικοινωνία και με άλλους φορείς για ερμηνεία και προσθήκη κάποιων στοιχείων που κρίνονταν απαραίτητα για τη διεξαγωγή της έρευνας. Σε αυτό το πλαίσιο συγκεντρώθηκαν πληροφορίες από τον πρόεδρο της επιτροπής Πολιτισμού και

Αθλητισμού της ΚΕΔΕ κ. Γιάννη Λυμπέρη και από τον πρόεδρο της Ένωσης Ξενοδόχων Αρχαίας Ολυμπίας κ. Βασίλη Τυλιγάδα.

Η επιλογή της έρευνας πεδίου παρέχει τη δυνατότητα εστίασης σε θέματα που προκύπτουν από την παρατήρηση και παράλληλα δημιουργεί τα απαραίτητα εργαλεία για την ερευνητική διαδικασία. Άρα η παρατήρηση και η συνέντευξη αναπτύσσουν την ερευνητική στρατηγική που ταιριάζει στο σενάριο που μελετάται και όπως αυτό αποκαλύπτεται στην έρευνα (Holliday 2007). Έτσι η ποιοτική έρευνα εστιάζει σε μεμονωμένες περιπτώσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και χρήζουν ιδιαίτερης προσέγγισης για ερμηνείες διαφόρων παραγόντων, που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τα ζητούμενα που προκύπτουν από την παρατήρηση και την αρχική στόχευση (Ιωσηφίδης 2008, Guba & Lincoln 1994). Οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας λόγω της έμφασης που δίνουν στην παρατήρηση και στην εμπλοκή των ερευνητών στην κοινωνική ζωή των ερευνώμενων είναι δυνατόν να αποτελέσουν ισχυρότατα εργαλεία θεμελίωσης ουσιαστικών θεμάτων, που βασίζονται στην εμπειρία, τις απόψεις και τα διάφορα συναισθήματα των ερωτώμενων. Δίνει με σαφή τρόπο την ανάγνωση στρατηγικών που εφαρμόζονται από την τοπική κοινότητα και τους ρόλους που κατέχουν σε αυτό το πεδίο της δημιουργικής έκφρασης ταυτοτήτων και πολιτιστικών προϊόντων (Ritchie & Lewis 2003).

Η ποιοτική έρευνα βασίζεται στη συνέντευξη βάθους, η οποία είναι μια τεχνική συλλογής δεδομένων μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου με σκοπό την άντληση πληροφοριών και της καταγραφής συγκριτικών αποτιμήσεων που προκύπτουν από την εξέταση σύνθετων ζητημάτων (Babbie 2011). Επιλέχθηκε η χρήση του ημιδομημένου ερωτηματολόγιου, το οποίο χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, αλλά παρουσιάζει μεγαλύτερη ευελιξία ως προς τη σειρά των ερωτήσεων, την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση. Οι ερωτήσεις ήταν όλες ανοικτού τύπου ώστε να μπορεί ο ερωτώμενος να απαντήσει χωρίς περιορισμούς έκφρασης και έκτασης (Ιωσηφίδης 2008).

Οι ερωτήσεις αρχικά αφορούσαν την περιγραφή της οργανωτικής δομής και του σκοπού του οργανισμού που εκπροσωπούσε ο κάθε ερωτώμενος, την αναζήτηση του επιπέδου συνεργασίας με άλλους τοπικούς φορείς ή και εκτός κοινότητας, ποιοι είναι οι οικονομικοί πόροι του κάθε οργανισμού και από πού προέρχονται, αν οι συνεργασίες αναπτύσσουν το ζητούμενο της ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού και τέλος αν

αξιολογούνται οι δράσεις στο πλαίσιο της οργάνωσης. Το δεύτερο μέρος των ερωτήσεων εξετάζει το διαχειριστικό μέρος των δράσεων, έχοντας ως αρχικό στόχο τη καταγραφή των θεματικών και των ομάδων κοινού που απευθύνονται. Απαραίτητη κρίθηκε η καταγραφή της άποψης των ερωτώμενων για το ποια χαρακτηριστικά συνθέτουν τη δημιουργία των πολιτιστικών προϊόντων, το αν θα είχαν ανταποδοτικά οφέλη για την τοπική κοινωνία και ποιοι παράγοντες δημιουργούν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Τέλος, και αυτό το τμήμα των ερωτήσεων αναζητούσε την ύπαρξη κάποιας διαδικασίας αξιολόγησης των δράσεων με ποιοτικά, και όπου υπήρχαν, ποσοτικά συμπεράσματα.

5.2 Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας

Ο αρμόδιος Αντιδήμαρχος για θέματα πολιτισμού κ. Γιώργος Δεββές τόνισε ότι η αποστολή του Δήμου εμπεριέχει το ιερό καθήκον να προφυλάξει, να αναδείξει και να προβάλλει τις Ολυμπιακές αξίες. Προϋποθέτει βέβαια μια οργανωτική δομή με μόνιμο προσωπικό που σε ετήσια βάση θα έχει το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων, που αφορούν την επίτευξη των στόχων που θέτει η κάθε Δημοτική αρχή. Σε αυτό το επίπεδο δεν υπάρχει κάποιο Νομικό Πρόσωπο το οποίο θα έχει αυτή την ευθύνη, τουλάχιστον μέχρι τώρα. Η όποια προσέγγιση στο θέμα αυτό, σύμφωνα με την εκτίμηση του κ. Δεββέ, είναι ερασιτεχνικού χαρακτήρα. Οι ενέργειες που γίνονται ακολουθούν τη διαδικασία που ορίζεται για τους Δήμους, δηλαδή εισήγηση του θέματος από την Δημοτική αρχή στο Δημοτικό Συμβούλιο για ψήφιση και μετά υλοποίηση της όποιας ενέργειας με προσωπικό του Δήμου.

Η στόχευση του Δήμου, είναι να αξιοποιηθούν όλες οι δυνατότητες που θα αναδείξουν τα Ολυμπιακά ιδεώδη, μοναδικά σε όλο τον κόσμο και θα ενεργοποιήσουν την όποια ανάπτυξη μπορεί να προκύψει. Η επιδίωξη της καθιέρωσης νέων μόνιμων θεσμών και ο εμπλουτισμός των υπαρχόντων, προσβλέπουν στην τουριστική αξιοποίηση, η οποία θα προσφέρει ένα πρόσθετο κίνητρο ενασχόλησης με την Ολυμπία, είτε με επίσκεψη επί τόπου σε αυτήν είτε μέσω διαδικτύου. Αυτό αποτελεί πάγιο στόχο του Δήμου. Σε ότι αφορά την Τελετή Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας, η οποία αποτελεί γεγονός παγκόσμιας εμβέλειας και η σημασία που έχει όχι μόνο για την Ολυμπία αλλά και για όλη την Ελλάδα, αναδεικνύεται από την παρουσία των αξιωματούχων των χωρών που τελούν τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Οι βασικές συνεργασίες είναι αρχικά με τις διευθύνσεις της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Ηλείας σε διάφορες δράσεις που γίνονται στα

πλαίσια των εκδηλώσεων για την τελετή Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας. Ήδη στις δυο τελευταίες τελετές για την Αφή οι μαθητές του Νομού συμμετείχαν με χορογραφία της κυρίας Άρτεμις Ιγνατίου στο Αρχαίο Στάδιο και σχημάτισαν τους Ολυμπιακούς κύκλους, ενώ μια άλλη ομάδα παιδιών εισήλθαν με τις σημαίες των Ολυμπιακών χωρών. Επίσης στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιούνται διάφορα δρώμενα αθλητικού και πολιτιστικού χαρακτήρα σε συνεργασία με την Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία (ΕΘΝΟΑ) και με τη συμμετοχή σχολείων απ' όλο τον Νομό. Στο κομμάτι της προβολής του Λαϊκού πολιτισμού υπάρχει η συνεργασία των πολιτιστικών συλλόγων του Νομού και των αθλητικών σωματείων με νεαρούς αθλητές.

Δεν υπάρχουν θεσμοθετημένοι οικονομικοί πόροι και συνήθως αυτό έγκειται στη καλή διάθεση των ιθυνόντων στους οποίους ο Δήμος καταθέτει διάφορα αιτήματα για χρηματοδότηση των εκδηλώσεων. Συνήθως είναι από διάφορα Υπουργεία, την Περιφέρεια Δυτ. Ελλάδας, από την Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας (ΚΕΔΕ) και από διάφορους κωδικούς από τον προϋπολογισμό του Δήμου.

Στο πλαίσιο της συνεργασίας με φορείς εκτός Ηλείας, ο κ. Δεββές τόνισε ότι υπάρχει και επιδιώκεται και αυτό γίνεται μέσω των αδελφοποιήσεων με πόλεις που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση των θερινών και χειμερινών ολυμπιακών αγώνων, οι οποίες με αντιπροσωπείες πάντοτε παρευρίσκονται στις τελετές της Αφής. Επίσης σε αυτή τη κατηγορία μπορούν να ενταχθούν οι συνεργασίες με την ΔΟΕ και την ΕΟΕ στο επίπεδο της διοργάνωσης για την τελετή Αφής της Ολυμπιακής φλόγας, για την οποία η όλη ευθύνη και οι διάφορες εγκρίσεις ανήκουν σε αυτές. Άλλες σημαντικές συνεργασίες είναι με την ΕΘΝΟΑ και με το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας σε ότι αφορά τις παράλληλες εκδηλώσεις για την Φλόγα και την Εκεχειρία.

Στην ενότητα της περιγραφής του brand name Εκεχειρία, υπάρχει μια δυσκολία και το όλο θέμα αντιμετωπίζεται χωρίς ορολογίες και τεχνικές του μάρκετινγκ. Δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη διαδικασία αξιολόγησης, παρά μόνο με την εμπειρία της διοργάνωσης που ολοκληρώνεται, γίνεται μια προσπάθεια μη επανάληψης των ίδιων λαθών και παραλήψεων. Τα προγράμματα και οι εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της Αφής απευθύνονται κυρίως στη νεολαία, σε συνεννόηση με τις Διευθύνσεις της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και με το Υπουργείο Παιδείας. Έχουν ως στόχο να μεταλαμπαδεύσουν τις ολυμπιακές αξίες με τρόπο βιωματικό και όχι μέσω της γνώσης από διάφορες βιβλιογραφικές πηγές ως ιστορικές αναφορές. Η ανάγκη για τη μετάδοση του αξιακού χαρακτήρα του ολυμπιακού κινήματος

είναι επιτακτική. Οι ομάδες εργασίας απαρτίζονται από το προσωπικό του Δήμου σε ότι αφορά τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της Αφής και σε όποια άλλη εκδήλωση γίνεται για την Εκεχειρία. Επίσης υπάρχουν και ομάδες εθελοντών, οι οποίες προσφέρουν μεγάλη βοήθεια στην υλοποίηση των προγραμματισμένων εκδηλώσεων.

Η προβολή των θεσμοθετημένων εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της Αφής, γίνεται σε δύο επίπεδα. Αρχικά στο πλαίσιο της Φλόγας η προβολή στοχεύει στη συμμετοχή της νεολαίας του Νομού καθώς και σχολείων εκτός Ηλείας. Σε ότι αφορά την εκδήλωση της υπογραφής της σύγχρονης Εκεχειρίας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των Ολυμπιακών αγώνων του Ρίο, στον Αρχαιολογικό χώρο έξω από το Ναό της Ήρας, στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία.

Δεύτερη σημαντική στιγμή ήταν η κοινή συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΚΕΔΕ και του Δημοτικού Συμβουλίου της Αρχαίας Ολυμπίας στην έδρα του Δήμου, με θέμα την «Προστασία, Ανάδειξη και Προβολή των Ολυμπιακών Αξιών και της Εκεχειρίας». Σε αυτή τη συνεδρίαση των Διοικητικών Συμβουλίων της ΚΕΔΕ και του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας υπεγράφη σήμερα κοινή διακήρυξη για την προώθηση του θεσμού της Ολυμπιακής Εκεχειρίας με κοινές δράσεις έχοντας ως στόχο την διάδοση, κατοχύρωση και διεθνοποίηση της Ολυμπιακής εκεχειρίας. Επίσης η συλλογή υπογραφών από κορυφαίες προσωπικότητες του Ολυμπιακού κινήματος και της πολιτικής σκηνής, κορυφώθηκε με την πρόσκληση του Δημάρχου Αρχαίας Ολυμπίας από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ να ταξιδέψει στην έδρα του Οργανισμού ώστε να υπογράψει και ο Γραμματέας Αντόνιο Γκουντέρες. Είναι η κορυφαία στιγμή όλου αυτού του εγχειρήματος, της αναγνώρισης των ολυμπιακών αξιών και κυρίως της σημασίας που έχει η περιοχή της Ολυμπίας, για τα πανανθρώπινα μηνύματα και συμβολισμούς του Ολυμπισμού. Για τη προβολή αυτών των δράσεων, γίνεται εκτύπωση ειδικών εντύπων που έχουν το πρόγραμμα των εκδηλώσεων, καθώς και πληροφοριακό υλικό σχετικά με τους δυο θεσμούς. Αυτά δίδονται στις επίσημες αντιπροσωπείες, είτε στις εθιμοτυπικές επισκέψεις στο Δημαρχείο, είτε στο επίσημο δείπνο που παραθέτει ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας. Η προβολή των εκδηλώσεων γίνεται μέσω καταχωρήσεων στο τοπικό Τύπο για να ενεργοποιηθεί ο πληθυσμός της Ηλείας και να συμμετάσχει με την παρουσία του στις εκδηλώσεις.

Σε όλη αυτή τη προσπάθεια της μετάδοσης του ανανεωμένου μηνύματος των ολυμπιακών αξιών, είναι λογικό να ενεργοποιούνται και νέες ομάδες τουριστών, που

θέλουν να έρθουν στη περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας. Αυτό έχει οπωσδήποτε αντίκτυπο και στην τοπική κοινωνία που απολαμβάνει θετικές επιπτώσεις τόσο κοινωνικά, όσο και οικονομικά από την παρουσία των τουριστών και τη διαμονή τους εδώ. Η μεγάλη διαφορά με ότι συμβαίνει στο υπόλοιπο κόσμο και αφορά το ολυμπιακό κίνημα είναι ότι η Αρχαία Ολυμπία θα αποτελεί πάντα το ζωντανό στοιχείο του Ολυμπισμού. Μπορεί οι αποφάσεις, οι σχεδιασμοί και διάφορες άλλες ενέργειες που αφορούν το Ολυμπιακό κίνημα να λαμβάνονται αλλού, αλλά πάντοτε η αίσθηση, η συγκίνηση και οι συμβολισμοί θα ζουν στην Ολυμπία. Η θωράκιση αυτών των προϊόντων από την εμπορευματοποίηση, πιστεύει ο κ. Δεββές, ότι είναι επιτακτική. Άλλωστε αυτός είναι και ο σκοπός όλων αυτών των δράσεων, να φανεί το πλεονέκτημα της περιοχής, ότι μόνο στον τόπο που γεννήθηκαν τα ολυμπιακά ιδεώδη μπορεί κάποιος να ζήσει και νιώσει το μεγαλείο του ολυμπιακού κινήματος.

5.3 Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας

Το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας (ΔΚΟΕ) είναι ο εκτελεστικός βραχίονας του Διεθνούς Ιδρύματος Ολυμπιακής Εκεχειρίας που βρίσκεται στη Λωζάννη. Ο εκάστοτε πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής στην περίπτωση μας ο Τόμας Μπαχ, είναι και ο Πρόεδρος του Κέντρου. Σκοπός είναι η προώθηση της Ολυμπιακής Εκεχειρίας σε όλο τον κόσμο, τόσο σε επίπεδο πολιτικής κυρίως μέσω ψηφισμάτων του ΟΗΕ λίγο πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες, όσο και σε επίπεδο εκπαιδευτικό κυρίως σε νέους ανθρώπους. Η τελευταία δράση πραγματοποιείται με κονδύλια που απελευθερώνονται από την Λωζάννη για περιοχές που μόλις έχουν εξέλθει από πολεμική σύγκρουση και προτρέπουν τα παιδιά προς τον αθλητισμό μέσω της ΔΚΟΕ. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και σε αυτό δίδεται μεγαλύτερη βαρύτητα γιατί η διαδικασία των ψηφισμάτων μένει σε πολιτικό επίπεδο και παρότι έχει μεγάλη απήχηση σε όλο τον κόσμο, δυστυχώς αυτό μένει σε επίπεδο ελίτ. Έτσι δίδεται έμφαση στην εκπαίδευση ώστε οι ολυμπιακές αξίες να έρθουν σε επίπεδο κοινωνίας.

Ο κ. Φίλης θεωρεί τη λειτουργία του ΔΚΟΕ επιτυχημένη και ιδιαίτερα μετά το 2010 και λόγω της δικής του παρουσίας και όλων των ενεργειών που έχουν γίνει για να εδραιωθεί στη γνώση και στη συνείδηση του κόσμου εντός και εκτός Ελλάδας, ως ο φορέας της Ολυμπιακής Εκεχειρίας και της Ειρήνης. Εκτός από τα ψηφίσματα και την εκπαίδευση

δίδεται βαρύτητα και σε διάφορα δρώμενα με ευρύτερη απήχηση όπως η υπογραφή της διακήρυξης της σύγχρονης εκχειρίας που έγινε τον Απρίλιο του 2016 και τον Οκτώβριο του 2017 στην Αρχαία Ολυμπία. Το ΔΚΟΕ έχει ως επίκεντρο την Αθήνα και την Ολυμπία και συνεργαζόμενους φορείς σε τοπικό επίπεδο τον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας. Έτσι τα τρία τελευταία χρόνια πραγματοποιείται στην Αρχαία Ολυμπία μια κατασκήνωση νέων για ανθρώπους ηλικίας 18-25 ετών απ' όλο τον κόσμο, για πολίτες και από τις πέντε ηπείρους. Διαμένουν στις εγκαταστάσεις της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας για μια εβδομάδα για να βιώσουν, να νιώσουν να γευτούν τον Ολυμπισμό. Σε αυτό το πρόγραμμα υπάρχει η συνεργασία του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας και το συγκριτικό πλεονέκτημα σε αυτό είναι ότι η Αρχαία Ολυμπία είναι η γενέτειρα των Ολυμπιακών αγώνων, είναι η περιοχή που είναι απόλυτα διασυνδεδεμένη με τη τελετή αφής της Ολυμπιακής Φλόγας και με άλλες αξίες και ιδανικά του Ολυμπισμού. Αυτό δίνει ένα επιπλέον κίνητρο στους συμμετέχοντες. Επίσης ο διεθνής χαρακτήρας του ΔΚΟΕ δίνει μια ξεχωριστή αξία στα προγράμματα αυτά. Σε τοπικό επίπεδο εκτός από τον Δήμο και την Ολυμπιακή Ακαδημία, η συνεργασία με την τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας είχε ως αποτέλεσμα την ονομασία της περιοχής πρασίνου, που βρίσκεται μεταξύ του Αρχαιολογικού Μουσείου και του Αρχαιολογικού Χώρου, ως Άλσος Ολυμπιακής Εκχειρίας. Στόχος είναι η τοποθέτηση μιας μαρμάρινης επιγραφής για να προσδιορίζει την ταυτότητα του άλσους που θα βοηθήσει στην επαναφορά της ιδέας της Ολυμπιακής εκχειρίας. Οι Οικονομικοί πόροι προέρχονται κυρίως από τη ΔΟΕ και διάφορους άλλους ιδιώτες, κάποια κεφάλαια από Ιδρύματα και δεν υπάρχει καμία σχέση με το Ελληνικό Δημόσιο.

Το θέμα των συνεργασιών δεν υφίσταται μόνο λόγω του οργανωτικού πλαισίου, αλλά κυρίως της διάθεσης, και σε αυτή τη λογική υπάρχει η στενή σχέση με το Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας στις προσπάθειες για τη θεσποποίηση της Διακήρυξης της Ολυμπιακής Εκχειρίας. Επίσης τα δύο τελευταία χρόνια με τα προγράμματα και τις κατασκηνώσεις νέων υπήρξε μια επαφή των παιδιών με την τοπική κοινωνία με φυσική διάδραση μέσω μιας βραδιάς με ελληνική μουσική και άλλων εκδηλώσεων. Με βάση τα προγράμματα αυτά, η εστίαση γίνεται στα σχολεία της Ελλάδας και της περιοχής, για να έρθουν οι νέοι πιο κοντά με τις αξίες του ολυμπισμού και την τοπική κοινωνία. Όλο αυτό μπορεί να αναπτύξει τον πολιτιστικό τουρισμό της Ολυμπίας, με το άλσος να αποτελεί τη βάση αυτού, αφού ο χώρος είναι στρατηγικής σημασίας επειδή βρίσκεται μεταξύ σταδίου και μουσείου και δέχεται τον κύριο όγκο των τουριστών.

Οι δυνατότητες είναι μεγάλες και με τη συνεργασία των δυο φορέων μπορούν να υπάρξουν εξαιρετικά αποτελέσματα. Άλλωστε μέσω των καναλιών επικοινωνίας, τις επαφές και με τα προγράμματα νέων του ΔΚΟΕ, εκ των πραγμάτων έρχεται κόσμος στην Αρχαία Ολυμπία. Αυτό το προϊόν, όσο και αν ακούγεται εμπορικός ο όρος αλλά είναι μια πραγματικότητα, έχει ως συστατικά στοιχεία την ιδέα και την έμπνευση που φέρνει σε αυτούς τους ανθρώπους που έρχονται στην Ολυμπία, παραπέμποντάς τους στην ιστορικότητα αυτού του χώρου. Είναι μια μεγάλη δυναμική του χώρου αυτή η πολιτιστική επιρροή που εκπέμπει, ήπιας ισχύος βέβαια. Τη δυνατότητα αυτή πρέπει να την αξιοποιήσει ο Δήμος και η Περιφέρεια και όλοι οι φορείς, όπως το ΔΚΟΕ, η ΔΟΕ, η ΔΟΑ είναι υπέρ μιας δημιουργικής συνεργασίας, ώστε να αναπτυχθεί με αυτή τη σύμπραξη ένα ευρύτερο project άρρηκτα συνδεδεμένο με την Αρχαία Ολυμπία.

Το brand name εκεχειρία είναι συνδεδεμένο με την Ολυμπιακή εκεχειρία και όχι με την Ειρήνη. Είναι μια διαδικασία η οποία μπορεί να οδηγήσει στην Ειρήνη, ζητώντας από τα αντιμαχόμενα μέρη που βρίσκονται σε ένοπλη σύγκρουση να αφήσουν κάτω τα όπλα να γίνει κατάπαυση του πυρός, ώστε να δώσουν τη δυνατότητα σε αθλητές, καλλιτέχνες και θεατές, με βάση και την αρχαία ιδέα, να μετακινηθούν στο χώρο τέλεσης των Ολυμπιακών αγώνων με ασφάλεια. Μάλιστα στο επικείμενο ψήφισμα του ΟΗΕ θα γίνεται για πρώτη φορά αναφορά σε αυτό. Αυτό φέρνει πιο κοντά την Ειρήνη και τα αντιμαχόμενα κράτη αφήνουν κάτω τα όπλα και δίνουν μια ευκαιρία στο διάλογο και την κατανόηση. Άρα μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα των 16 ημερών των ολυμπιακών αγώνων υπάρχει ο χρόνος για σκέψη. Αυτή είναι η έννοια της Ολυμπιακής εκεχειρίας, αυτό είναι το brand: μια συνθήκη, ένα βήμα μικρό ή μεγάλο προς την Ειρήνη.

Η αξιολόγηση γίνεται κυρίως για τα προγράμματα και τις συνεργασίες με τους διάφορους φορείς (ΔΟΕ, ΕΟΕ, Βρετανικό Συμβούλιο, ιδρύματα, Δήμους και Περιφέρειες) και αξιολογώντας κυρίως την απήχηση που είχαν τα προγράμματα που υλοποιήθηκαν. Οι ομάδες κοινού ανήκουν και στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης με στόχο τη δημιουργία μιας κουλτούρας που θα σέβεται την συνύπαρξη με ανθρώπους που έχουν διαφορετικό background, διαφορετικές πεποιθήσεις, θρησκεία και διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο. Για παράδειγμα ένα από τα κυρίαρχα προγράμματα «respect the diversity» έχει ως στόχο όχι μια κοινωνία ιδανική, αφού δεν υπάρχουν ιδανικές κοινωνίες, ούτε βέβαια, θεωρεί ο κ. Φίλης, η συνύπαρξη δεν θα είναι αρμονική, αλλά τουλάχιστον θα είναι ειρηνική. Αυτό προϋποθέτει την επιθυμία της μη επιβολής στον άλλο αλλά να υπάρχει η

διάθεση να ακουστεί η άλλη πλευρά και να επιλυθούν τα προβλήματα πριν διογκωθούν οι διαφορές.

Ομάδες εργασίας per se δεν υπάρχουν με την έννοια των μόνιμων, παρά μόνο αυτές που προκύπτουν από τις συνεργασίες και τις συμπράξεις με τους φορείς και διαφέρουν ανά περίπτωση. Οι έννοιες, οι ιδέες, τα ιδανικά, οι αρχές και η δημιουργία της γέφυρας του παρελθόντος με το παρόν και αυτό να το πάει στο μέλλον, είναι μια πολιτιστική πράξη. Άρα αυτό που εκ των πραγμάτων είναι πολιτιστικό προϊόν. Η ιδέα και η έννοια της εκχειρίδας, πιστεύει ο κ. Φίλης, μπορεί να απευθυνθεί σε ηλικίες grass roots level, όχι δηλαδή σε μεγάλες ηλικίες ούτε σε αυτούς που βρίσκονται σε θέση ευθύνης, αλλά σε γενιές που είναι πιο εύπλαστες, πιο πρόθυμες να ακούσουν, πιο επαναστατικές και έχουν περισσότερη ενέργεια.

Ο κ. Φίλης τονίζει πως δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τα υπόλοιπα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Αρχαίας Ολυμπίας, αλλά θεωρεί πως το υπέρτερο όλων είναι ο Ολυμπισμός. Άρα η έμφαση πρέπει να δοθεί σε αυτό. Υπάρχουν υποδομές και κυρίως υπάρχουν όλα αυτά τα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία που δημιουργούν την αίσθηση του ολυμπιακού ιδεώδους. Μπορεί κάποιος σε όλο τον κόσμο να επισκεφθεί ολυμπιακά μουσεία, με την τεχνολογία να βιώσει ότι συμμετέχει και ο ίδιος ως αθλητής, όμως ο σεβασμός και η έμπνευση που αποπνέεται επισκεπτόμενος κάποιος το αρχαίο στάδιο είναι μοναδικό. Άρα με διάφορες ενέργειες που θα γίνουν από εδώ και πέρα και κουμπώνουν με τις ήδη υπάρχουσες, όπως το άλσος ή ένα μουσείο ολυμπιακών αγώνων ή μουσείο αθλητών, μπορούν να δώσουν τεράστια ώθηση στην ανάπτυξη της περιοχής. Όλα αυτά είναι σημαντικές δράσεις, ώστε να μην είναι η Αρχαία Ολυμπία το επίκεντρο μόνο όταν γίνεται Τελετή Αφής για τους ολυμπιακούς αγώνες. Θα πρέπει να σχεδιαστούν δράσεις σε πολύ συχνότερη βάση, οι οποίες θα έχουν τα χαρακτηριστικά του πολιτιστικού προϊόντος με τουριστικές επεκτάσεις. Ένα ολοκληρωμένο πακέτο για τον τουρίστα ώστε να μην είναι μόνο η επίσκεψη στο Αρχαίο Στάδιο, αλλά να έχει και άλλες δράσεις με τις οποίες θα εμπεδώσει ότι αυτός είναι ο φυσικός χώρος στον οποίο ξεκίνησαν όλα.

5.4 Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας - Μαραθώνιος Ολυμπίας

Η διοργάνωση του Μαραθωνίου ήταν μια ιδέα που υπήρχε καιρό στην περιοχή του Νομού Ηλείας και η θέληση της Περιφέρειας ήταν να δοθεί πρακτικό περιεχόμενο σε αυτή. Βασικός διοργανωτής τα 3 πρώτα χρόνια (φέτος θα γίνει για 4^η φορά), είναι η Περιφερειακή ενότητα Ηλείας και συνδιοργανωτές τα αθλητικά σωματεία *Κόροιβος* από την Αμαλιάδα και *Ολυμπιονίκης* από την Αρχαία Ολυμπία, δηλαδή από τις πόλεις που αποτελούν την αφετηρία και τον τερματισμό του Μαραθωνίου. Ο στόχος, τονίζει ο κ. Γεωργιόπουλος, είναι η ένωση με αθλητικό και πολιτιστικό τρόπο της διοργανώτριας πόλης με τον τόπο τέλεσης των Ολυμπιακών αγώνων. Είναι η αναβίωση, μετά από πολλούς αιώνες, του συμβολικού χαρακτήρα και της μεγάλης αξίας του Ολυμπιακού κινήματος και να δημιουργήσει τους κατάλληλους όρους προσέλευσης αθλητών. Δεν υπήρχε κάποια οργανωμένη δομή αποκλειστικά για τον Μαραθώνιο, παρά μόνο κάποια διοικητική βοήθεια από τις δομές της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας. Το μοντέλο αποδείχθηκε ότι είχε αδυναμίες παρότι από την αρχή χρησιμοποιήθηκαν οι πιο έγκυροι και έμπειροι διοργανωτές Μαραθωνίου και ένας τεχνικός διευθυντής υψηλού επιπέδου. Έτσι από φέτος γίνεται με άλλη νομική υπόσταση, χάρη στη δημιουργία ενός σωματίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που απαρτίζεται από φυσικά πρόσωπα, εκπροσώπους φορέων ή επαγγελματίες από το χώρο του αθλητισμού π.χ. γυμναστές. Από φέτος η Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας είναι συνδιοργανωτής και βασικός χρηματοδότης.

Η εμπειρία των δύο προηγούμενων ετών έδειξε ότι έχει μέλλον, κατά την άποψη του κ. Γεωργιόπουλου, παρότι τα δρομικά αγωνίσματα και γενικά οι μαραθώνιοι αυξάνονται και πληθύνονται σε όλη τη χώρα. Η φύση του αθλήματος είναι τέτοια που δεν μπορεί κάποιος να συμμετάσχει σε πολλούς αγώνες ετησίως, με αποτέλεσμα λόγω των ανωτέρω λόγων να υπάρχει διάχυση των αθλητών και να μειώνονται οι συμμετοχές. Αν και ο στόχος ήταν να ενταχθεί ο Μαραθώνιος Ολυμπίας μέσα στους τρεις –τέσσερις καλύτερους της Ελλάδας μετά τον Κλασικό της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Είναι μαραθώνιοι που αναφέρονται σε μεγάλα αστικά κέντρα και αυτό από μόνο του φέρνει πολύ κόσμο. Βασικό ανασταλτικό παράγοντα στον όχι τόσο υψηλό αριθμό συμμετοχών, θεωρεί ο κ. Αντιπεριφερειάρχης, πως είναι η άρνηση του αιτήματος για τερματισμό στο Αρχαίο Στάδιο από το ΚΑΣ, παρότι το αίτημα ήταν τεχνικά και σχεδιαστικά άρτιο. Δεν υπάρχει καμία πιθανότητα προσβολής του αρχαιολογικού χαρακτήρα, της πρόκλησης κάποιας φθοράς στον χώρο, ούτε και της αγνόησης της ιερότητας του χώρου. Το αίτημα κατατέθηκε και φέτος με τεκμηρίωση περί του πολιτιστικού χαρακτήρα της διοργάνωσης και με παραδείγματα από άλλες περιοχές, στις οποίες πραγματοποιούνται μεγάλης κλίμακας διοργανώσεις πολιτιστικού χαρακτήρα με γεγονότα σύγχρονου

πολιτισμού, σε αρχαιολογικούς χώρους ή μουσεία. Με δεδομένο ότι ο χώρος έχει δοθεί στο παρελθόν για άλλες εκδηλώσεις (όχι μόνο το 2004) ή όπως γίνεται στη Νεμέα που μέσα στον αρχαιολογικό χώρο γίνεται δρομικό αγώνισμα. Ο Μαραθώνιος Ολυμπίας εντάσσεται στο καλεντάρι του ΣΕΓΑΣ και δεν πρέπει να υπάρχουν χρηματικά έπαθλα, για να έλθουν και να συμμετάσχουν οι αθλητές. Η Ολυμπία πρέπει να κρατήσει τον ερασιτεχνικό χαρακτήρα και να απομακρύνει κάθε στοιχείο εμπορευματοποίησης από το ισχύον ολυμπιακό κίνημα. Ο τερματισμός θα δώσει το κίνητρο της συμμετοχής σε αθλητές του εξωτερικού ώστε να βιώσουν το μεγαλείο, τα ιδεώδη του ολυμπισμού και ότι άλλο αποπνέει η Αρχαία Ολυμπία.

Οι βασικοί οικονομικοί πόροι προέρχονται από την Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας, τους Δήμους Ήλιδας, Αρχαίας Ολυμπίας και Πύργου και από χορηγίες ιδιωτών. Ο συνολικός προϋπολογισμός φθάνει τα 30 με 35 χιλιάδες ευρώ και το μεγαλύτερο μέρος, 20 χιλιάδες ευρώ, καλύπτεται από την Περιφέρεια. Με τη δημιουργία του Σωματίου επιτυγχάνεται καλύτερη συνεργασία με φορείς όπως οι Δήμοι, τις εθελοντικές ομάδες, τους πολιτιστικούς συλλόγους και τα αθλητικά σωματεία της περιοχής. Το brand name είναι το ολυμπιακό ιδεώδες που εκφράζεται μέσω του ολυμπιακού κινήματος. Οι ειδικοί γνωρίζουν από ποιες χώρες προέρχεται η μεγαλύτερη μάζα αθλητών που συμμετέχει σε Μαραθώνιους και ίσως θα έπρεπε να υπήρχε μεγαλύτερη προσήλωση της διαφημιστικής προβολής σε αυτό το ειδικό κοινό, αλλά τα οικονομικά είναι μικρά για να καλύψει ένα τέτοιο κόστος. Έτσι μέσω συλλογικοτήτων του δρομικού κινήματος στη χώρα και μεγάλων προσωπικοτήτων του αθλήματος όπως ο Σπύρος Ανδριόπουλος και η Μαρία Πολυζώη, αθλητές με μεγάλες επιτυχίες στο παρελθόν, υπάρχει η στόχευση της απόκτησης μια καλής φήμης και υπεραξίας του Μαραθωνίου Ολυμπίας.

Είναι προφανής η σύνδεση και η αναβίωση αυτού του αγωνίσματος που έγινε για πρώτη φορά στους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας με νικητή τον Σπύρο Λούη. Άλλωστε η σύνδεση με τη μάχη του Μαραθώνα είναι η μεγάλη ατραξιόν της χώρας γιατί στο ιστορικό φαντασιακό της Ευρώπης θεωρείται η πρώτη μάχη του πολιτισμού απέναντι στη βαρβαρότητα. Ο Μαραθώνιος της Ολυμπίας, τονίζει ο κ. Γεωργιόπουλος, δεν είναι κάποιος που γίνεται σε κάποια γωνιά της Ελλάδας αλλά στη καρδιά του Ολυμπισμού και υπάρχει πλήρης συνείδηση για το εγχείρημα αυτό, παρότι ο Μαραθώνιος έχει συνδεθεί με τον Μαραθώνα. Για την Αρχαία Ολυμπία δεν είναι μόνο ένα αθλητικό γεγονός, αλλά είναι γεγονός πολιτισμού και είναι αυταπόδεικτο ότι αυτή η σύνδεση πολιτισμού και αθλητισμού μπορεί να περιφρουρήσει τον αξιακό χαρακτήρα και το

οικονομικό προϊόν της περιοχής. Έτσι η Ολυμπία δεν είναι μόνο θεματοφύλακας των Ολυμπιακών αξιών ούτε όμως βρίσκεται και στην άλλη άκρη της άκρατης εμπορευματοποίησης. Όλα χρειάζεται να λειτουργούν με ισορροπία. Σε αυτό το σημείο ο Αντιπεριφερειάρχης κατάθεσε την άποψή του για κάποια «κακώς κείμενα» που υπάρχουν στον εμπορικό κόσμο της Αρχαίας Ολυμπίας, που έχει τη νοοτροπία οι εκδηλώσεις να γίνονται στον εμπορικό δρόμο της πόλης.

Έτσι, η αρχαία Ολυμπία πέρα από την ιερότητα του χώρου και τον ολυμπιακό χαρακτήρα μπορεί να γίνει και πεδίο προβολής του σύγχρονου πολιτισμού. Όπως είχαν πραγματοποιηθεί κάποιες εκδηλώσεις πολιτιστικού περιεχομένου με θεατρικό δρώμενα στην αίθουσα των αετωμάτων στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας στο πλαίσιο της Τελετής Αφής για τους Ολυμπιακούς αγώνες του Ρίο το 2016.

5.5 «Συμπολιτεία Ολυμπίας» - Το Μονοπάτι της Εκεχειρίας

Η Συμπολιτεία Ολυμπίας είναι μη κερδοσκοπικός οργανισμός που δημιουργήθηκε το 2014 με σκοπό την προαγωγή και διάδοση του Ολυμπιακού ιδεώδους, όπως αυτό διαμορφώθηκε μέσω των Ολυμπιακών αγώνων με την ανάδειξη της γης που γέννησε τους αγώνες. Βασικός στόχος είναι η προβολή της εκεχειρίας που στην αρχαιότητα ήταν προαπαιτούμενο για να συμμετάσχει κάποιους στους αγώνες. Αυτό γίνεται με τη δράση της ημιορεινής διαδρομής Ήλιδας - Ολυμπίας, την οικοτουριστική διαδρομή «Το Μονοπάτι της Εκεχειρίας». Η έμπνευση αυτού του εγχειρήματος προέρχεται από τον Παυσανία που έκανε αναφορά για την ημιορεινή διαδρομή, δηλαδή τη διαδρομή που πήγαιναν οι αρχαίοι από την Αρχαία Ήλιδα προς τη Αρχαία Ολυμπία για την διεξαγωγή των Ολυμπιακών αγώνων προς τιμήν του Δία. Όπως αναφέρει η κ. Κοντογιάννη, ξεκίνησε με χρηματοδότηση μέσω του προγράμματος Leader για να γίνει η αναβίωση αυτού του μονοπατιού. Η Συμπολιτεία για να υλοποιήσει αυτό το έργο ανέτρεξε σε δύο μελέτες, τις οποίες είχαν εκπονήσει, την μεν πρώτη ο κ. Νίκος Αλεξανδρόπουλος και τη δεύτερη ο κ. Νίκος Αγριαντώνης μαζί με την κ. Σμαράγδα Αγγελίδου. Ήταν ήδη έτοιμες μελέτες και για αυτό με μερικές προσαρμογές θα μπορούσαν να γίνουν ώριμες για την υλοποίηση αυτού του σκοπού. Η μια μελέτη είχε γίνει από την Νομαρχία Ηλείας το 2000 και την χαρακτήριζε κλασική διαδρομή. Η άλλη μελέτη έγινε το 2007 μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές της Ηλείας. Οι δυο μελετητές έδωσαν τις μελέτες τους αφιλοκερδώς, οι οποίες συμπίπτανε σε πολλά σημεία, με μία διαφορά ότι η μεν πρώτη περνούσε τη διαδρομή

μέσα από τα χωριά για να αναπτυχθούν και αυτά, ενώ η άλλη μελέτη περνούσε τη διαδρομή έξω από τα χωριά. Ο Πausanias όμως αναφέρει κάποια χωριά και με αυτό το δεδομένο ελήφθη η απόφαση να περάσει η διαδρομή μέσα από τα χωριά και σε πολλά σημεία κοντά από την τεχνική Λίμνη του Πηνειού, ώστε να αναδειχθεί και αυτή η περιοχή. Έγιναν διάφορα τεχνικά έργα για να διαμορφωθούν κάποια σημεία της διαδρομής στους Δήμους Ήλιδας και Ολυμπίας, έχουν μπει πάνω από 330 πινακίδες βέλος προς Ήλιδα και Ολυμπία με πράσινο και μπλε χρώμα ώστε να μην μπερδεύεται ο περιπατητής. Με μπλε χρώμα είναι η κατεύθυνση προς Ήλιδα και με πράσινο είναι η αντίθετη κατεύθυνση προς Ολυμπία. Επίσης η κάθε πινακίδα αναγράφει το πόσο απέχει το επόμενο σημείο και υπάρχουν 25 μεγαλύτερες πινακίδες, οι οποίες βρίσκονται σε εισόδους και εξόδους χωριών που πληροφορούν τις αποστάσεις για τα διάφορα σημεία, τι μπορεί να βρει κάποιος στο χωριό που βρίσκεται, και με εφαρμογή του κινητού μπορεί ο τουρίστας να σκανάρει την πινακίδα και να λαμβάνει αυτές τις πληροφορίες στο κινητό, όπως που θα βρει κάποιος ταξί, που είναι τα νοσοκομεία, τα ξενοδοχεία κλπ. Γίνεται μεγάλη καμπάνια στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ήδη στο Facebook υπάρχουν 21 χιλιάδες φίλοι, καθώς και σελίδες στο Instagram και Google plus με πληροφορίες που αφορούν το μονοπάτι της Εκεχειρίας. Η δράση δεν έχει αγωνιστικό χαρακτήρα και όσοι μετέχουν και ολοκληρώσουν τη διαδρομή, βραβεύονται με μοναδικά αριθμημένα μετάλλια. Έχουν συμμετάσχει διάφοροι μεγάλοι αθλητές και ολυμπιονίκες (αναφέρθηκε και εδώ ο Σπύρος Ανδριόπουλος) και πραγματοποιούνται και άλλες εκδηλώσεις πολιτιστικού χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα εκθέσεις ζωγραφικής επώνυμων καλλιτεχνών στο Πολεμικό Μουσείο στην Αθήνα.

Είναι μεγάλη η συμβολική σημασία προωθώντας την ιδέα της εκεχειρίας και η διοργάνωση γίνεται κάθε χρόνο και όχι μόνο σε ολυμπιακές χρονιές. Σημαντική στιγμή ήταν η συμβολική εναπόθεση του οπλισμού με τους ένστολους του ΑΣΑΕΔ, την πρώτη χρονιά γεγονός που σχολιάστηκε με τα καλύτερα λόγια και από τον Πρόεδρο της ΔΟΕ Τόμας Μπαχ. Επίσης υπάρχουν μελέτες και καταγραφές λαογραφικού ενδιαφέροντος ώστε με άρτιο τρόπο να προβληθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών που βρίσκονται στη διαδρομή. Αυτό συνδυάζεται με τους συλλόγους ή άλλους φορείς από την κάθε περιοχή που καλούνται να παρουσιάσουν τα ιδιαίτερα στοιχεία που πρέπει να προβληθούν, ώστε και αυτά να ενταχθούν στην εφαρμογή του κινητού. Αυτό μπορεί να είναι κάποιο ιδιαίτερο παραδοσιακό φαγητό ή ένα έργο λαϊκής τέχνης κλπ.

Μπορεί κάποιος να επιλέξει να κάνει μικρότερα τμήματα της διαδρομής και με τις πληροφορίες που παρέχονται στα έντυπα και στους χάρτες, να μπορεί κάποιος να δει από πού μπορεί να εισέλθει στα διάφορα τμήματα της διαδρομής ή και τι άλλο μπορεί να επισκεφθεί στο κάθε σημείο. Αυτό δίνει το κίνητρο, όπως τονίζει η κ. Κοντογιάννη, στα δημοτικά διαμερίσματα να δημιουργήσουν υποδομές εστίασης και μικρών δωματίων για να φιλοξενηθούν κάποιοι που επιθυμούν να διαμείνουν στη περιοχή παραπάνω της μιας μέρας. Σε αυτό βέβαια πρέπει όλοι να φροντίσουν να μην αλλοιωθεί ο χαρακτήρας των χωριών και κυρίως το μονοπάτι. Τα τοπικά προϊόντα δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να βιώσει και να φέρει στη φαντασία του το χθες με το σήμερα. Όπως δηλαδή στην αρχαιότητα οι αθλητές τρέφονταν με το μέλι, το λάδι, ελιές, σταφίδες, καρύδια και άλλα σημαντικά προϊόντα της περιοχής, έτσι και ο τουρίστας μπορεί να νιώσει πως σήμερα κάνει το ίδιο. Οι φετινές συμμετοχές έχουν πενταπλασιαστεί από την προηγούμενη χρονιά και ο κόσμος έχει αγκαλιάσει το εγχείρημα. Μάλιστα σε κάθε χωριό υπάρχει μια υποδοχή από τους τοπικούς φορείς προσφέροντας τοπικά προϊόντα.

Υπάρχει η δυνατότητα αλλά και η θέληση να συνδυαστεί και με άλλες μορφές πολιτιστικού τουρισμού και παράλληλα να αναδειχθούν όποια άλλα στοιχεία υπάρχουν κοντά στη διαδρομή, όπως περιοχές φυσικού κάλλους και αρχαιολογικοί χώροι. Μάλιστα σε αυτή τη λογική έχουν κατασκευαστεί πέτρινα παγκάκια κυρίως σε σημεία που η θέα είναι πολύ όμορφη και με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύονται και τα πλεονεκτήματα της περιοχής. Το μονοπάτι έχει τη δυνατότητα σε πλήρη ανάπτυξη να δέχεται καθημερινά 600 άτομα όταν ο καιρός είναι καλός. Βέβαια ο στόχος είναι να παρέχει τις δυνατότητες για τουρισμό όλο το χρόνο και θεωρεί η κ. Κοντογιάννη, πως διαφέρει πολύ από άλλες δράσεις, όπως ο Μαραθώνιος Ολυμπίας, ο οποίος δεν έχει τη διαδρομή φυσικού κάλλους ή άλλων πολιτιστικών στοιχείων που έχει «Το Μονοπάτι της Εκεχειρίας». Επίσης θεωρεί πολύ θετικό να ενταχθούν και άλλες διαδρομές που θα μπορούσαν να διευρύνουν τις επιλογές του τουρίστα και να αυξήσουν τη σπουδαιότητα του προϊόντος.

Οι οικονομικοί πόροι για τη διεξαγωγή της διαδρομής είναι οι δυο Δήμοι, κάποιοι χορηγοί και υπάρχει μια θετική δέσμευση για χρηματοδότηση στο μέλλον από την ΚΕΔΕ. Η πεποίθηση των μελών της Συμπολιτείας είναι ότι η συνεπής διάρκεια της δράσης και γενικά του όλου εγχειρήματος, θα φέρει και νέους συνεργάτες. Με αυτό τον τρόπο υποχωρεί οποιοσδήποτε δισταγμός και δυσπιστία υπήρχε πριν για αυτή την προσπάθεια. Άρα πριν το στάδιο των προγραμματικών συμβάσεων με τους παραπάνω φορείς, υπάρχει η διαδικασία της αξιολόγησης των μέχρι τώρα προσπαθειών, ώστε να

σχεδιαστούν οι επόμενες ενέργειες και δράσεις. Τα έξοδα που προκύπτουν αυξάνονται σε πλήρη αναλογία με την αύξηση των συμμετοχών αφού δεν υπάρχει κάποια οικονομική συμμετοχή από το κοινό και μάλιστα ο φορέας αναλαμβάνει και το κόστος μετακινήσεων προς διάφορα σημεία της διαδρομής. Η αξιολόγηση γίνεται αμέσως μετά τη δράση ώστε οι μνήμες να είναι πρόσφατες από την υλοποίηση της και η άμεση καταγραφή των οργανωτικών λαθών να διορθωθούν αποτελεσματικά.

Οι ομάδες κοινού που απευθύνθηκε η Συμπολιτεία από τη πρώτη κιόλας χρονιά ανήκαν σε αθλητές των ενόπλων δυνάμεων, όπως είναι το ΑΣΑΕΔ (Ανώτατο Συμβούλιο Αθλητισμού Ενόπλων Δυνάμεων) και ο ΣΙΣΜ, και στους επόμενους στόχους είναι το κοινό από την κρουαζιέρα στο Κατάκολο.

Κατά την εκτίμηση της κ. Κοντογιάννη, έχει αρχίσει να παγιώνεται στη συνείδηση του τοπικού πληθυσμού το μονοπάτι και ιδιαίτερα φέτος έχουν αρχίσει να εκφράζουν το ενδιαφέρον τους για το πότε και πως θα γίνουν οι φετινές δράσεις. Οι ομάδες εργασίες που συντονίζουν τις δράσεις χωρίζονται σε τρεις ενότητες. Η μια ασχολείται με τα έργα που αφορούν τη διαμόρφωση και συντήρηση του μονοπατιού καθώς και της προστασίας και άμεσης αποκατάστασης σε οποιαδήποτε φθορά προκύψει, και μάλιστα τονίζει εδώ η κ. Κοντογιάννη πως την επόμενη χρονιά μπορεί να παρακαμφθεί κάποιο σημείο για να προστατευτεί και να επανέλθει στην αρχική του κατάσταση. Υπάρχει και το τμήμα που συντονίζει τις πολιτιστικές δράσεις και ένα τρίτο που έχει τις αθλητικές αρμοδιότητες. Οι περισσότεροι είναι μέλη της Συμπολιτείας και οι υπόλοιποι είναι εθελοντές, όπως γραφίστες και διαφημιστές ή προγραμματιστές που έχουν αναλάβει την προβολή στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Υπάρχουν και οι εθελοντές σε κάθε δημοτικό διαμέρισμα που βοηθούν στην υποδοχή των πεζοπόρων, καθώς και εθελοντές που έρχονται από την Αθήνα.

5.6 Μη Κερδοσκοπική Εταιρία «Ολυμπία» - Το Πάρκο των Ολυμπιονικών

Η εταιρία «Ολυμπία» είναι Αστική μη κερδοσκοπική με 22 ιδρυτικά μέλη και 160 περίπου εγγεγραμμένα μέλη σε τρεις κατηγορίες μελών: α) απλοί (χωρίς υποχρέωση συνδρομής), β) τακτικοί (25 ευρώ ετησίως) και γ) αρωγά μέλη (με συνδρομές που ξεκινούν από 1000 ευρώ και χορηγίες). Όπως περιγράφει ο πρόεδρος της εταιρίας κ. Κωνσταντίνου, στην ιστοσελίδα της υπάρχει μια δεξαμενή σκέψης, από την οποία συγκεντρώνονται

προτάσεις από όλο τον κόσμο για το εγχείρημα αυτό. Ένας ακόμα στόχος είναι να έρθουν κοντά και άλλα μέλη, τα οποία θέλουν να συνεργαστούν σε αυτή την ιδέα που έχει η «Ολυμπία». Είναι ένας ασφαλής τρόπος αναζήτησης επιφανών επιστημόνων, όπως του τ. Πρύτανη της Ανωτάτης Σχολής καλών τεχνών κυρίου Γιώργου Χαρβαλιά. Στους σκοπούς της εταιρίας, αναφέρει ο κ. Κωνσταντίνου, είναι η ανάδειξη του «ευ αγωνίζεσθαι» και στον πολιτισμό όχι μόνο με το αθλητικό κομμάτι που ξέρει ο περισσότερος κόσμος. Η εστίαση δεν γίνεται μόνο στην περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας, η οποία ανήκει σε όλο τον κόσμο, αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Σε αυτό προβάλλει το εγχείρημα ότι υπάρχει ένα παράδοξο: πολλοί Έλληνες να μην ξέρουν το ιδεώδες της Αρχαίας Ολυμπίας, σε σύγκριση με το εξωτερικό που γνωρίζουν τα πάντα. Άρα η αποστολή είναι να ξανασυστηθεί στην ελληνική κοινωνία η Αρχαία Ολυμπία και αυτή η νέα γνωριμία να δώσει τη δυνατότητα οι Έλληνες να την επισκεφθούν και να αναπτυχθεί ο εσωτερικός πολιτιστικός τουρισμός.

Για το εγχείρημα αυτό, ο κ. Κωνσταντίνου πιστεύει πως χωρίς καμία αμφιβολία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού της Αρχαίας Ολυμπίας. Το τουριστικό προϊόν της Αρχαίας Ολυμπίας έχει υποχωρήσει από τα δύο βασικά ρεύματα τουριστών που υπήρχαν. Το μεν πρώτο από το 1970 και μετά με το γνωστό τουρ Αθήνα, Ναύπλιο, Ολυμπία, Δελφοί, καθώς και ο ελεύθερος τουρίστας που είχε δυναμική παρουσία στην Αρχαία Ολυμπία από το 1978 έως 1995, ο οποίος ερχόταν οδικώς για 3-4 μέρες. Όμως και αυτός ο τουρίστας δεν έρχεται πλέον γιατί η κρίση είναι πολύ σημαντικό πρόβλημα με διεθνείς διαστάσεις και κυρίως λόγω του κακού οδικού δικτύου υπήρξε αύξηση των τροχαίων ατυχημάτων, με αποτέλεσμα να μειωθεί η κίνηση προς την Αρχαία Ολυμπία. Επίσης από το 2004 προστέθηκε και η κρουαζιέρα με την ολιγόωρη επίσκεψη των τουριστών κυρίως στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας. Δεν υπάρχει αυτόνομο προϊόν για την Αρχαία Ολυμπία και αυτό είναι βασικό πρόβλημα στην ανάπτυξη του τουρισμού. Άρα σκοπός αυτής της προσπάθειας είναι να δημιουργηθούν οι συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού με την προσφορά εναλλακτικών προτάσεων.

Οι βασικοί οικονομικοί πόροι προέρχονται από τις συνδρομές των μελών είτε από το Διοικητικό Συμβούλιο, είτε από τα αρωγά μέλη για τη λειτουργία του Εταιρίας και τα έξοδα που προκύπτουν από τις δράσεις που υλοποιούνται. Ο πρώτος στόχος που τέθηκε στον αρχικό σχεδιασμό ήταν η απόκτηση έδρας για την εταιρία και για αυτό το σκοπό έγιναν οι σχετικές επαφές με τον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας, ο οποίος και παρεχώρησε το

κτίριο του παλαιού Δημαρχείου στο οποίο στεγάστηκε η εταιρία. Επίσης η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας παρεχώρησε εξοπλισμό με γραφεία και άλλα έπιπλα και μάλιστα είναι εγγεγραμμένη ως αρωγό μέλος με σημαντική βοήθεια στη κατάρτιση του master plan. Σε αυτή τη λογική της συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς, ξεκίνησε ένας νέος κύκλος επαφών με στόχο να εδραιωθούν συνεργασίες με την υπογραφή ενός μνημονίου συναντίληψης. Έτσι οι πρώτοι φορείς που προχώρησαν σε αυτήν την ενέργεια ήταν ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και το Επιμελητήριο Ηλείας.

Μετά την ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου επαφών με την τοπική κοινωνία, ξεκίνησε ο δεύτερος στοχεύοντας σε επαφές με την κεντρική εξουσία, ο οποίος βασίζεται σε δύο πυλώνες: την υπογραφή μνημονίων και προγραμματικών συμβάσεων με τα Υπουργεία Πολιτισμού, Εξωτερικών, Παιδείας και το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν για την κατοχύρωση του χώρου, από τους συνεργάτες μηχανικούς που έχει η εταιρία, στον οποίο θα αναπτυχθεί το εγχείρημα. Ήδη έχουν εγγράψει 620 δασικά στρέμματα και ολοκληρώνεται σε λίγο καιρό οι διαδικασίες για άλλα 70 από ιδιώτες. Σημαντικό επίσης είναι και η ύπαρξη δικτύων, όπως οδικού, ηλεκτρικού, υδρευτικού και αποχετευτικού.

Ο κ. Κωνσταντίνου πιστεύει, ότι στην όλη οργάνωση και υλοποίηση αυτού του project χρειάζεται η παρουσία επαγγελματιών, οι οποίοι θεωρούνται επιτυχημένοι στον τομέα τους. Έτσι για τη στελέχωση της εταιρίας χρειάζονται πιστοποιημένοι κάτοχοι πτυχίων ξένων γλωσσών σε Αγγλικά, Γαλλικά, Ισπανικά αρχικά και ένας project manager με ειδικές γνώσεις σε θέματα πολιτισμού. Αυτή η διαπίστωση θα μπορούσε να πει κάποιος ότι είναι ο καρπός μιας αξιολόγησης, η οποία δεν βασίζεται σε κάποιο τύπο, παρά μόνο στην καταγραφή των στόχων που επιτευχθεί από τον αρχικό σχεδιασμό.

Θέλοντας ο κ. Κωνσταντίνου να παρουσιάσει τη δυναμική του ολυμπιακού κινήματος, αναφέρει πως η ΔΟΕ έχει 207 χώρες μέλη σε σύγκριση με τον ΟΗΕ που έχει 193, γεγονός που δείχνει ότι υπάρχει πρόσφορο έδαφος για την υλοποίηση του πάρκου. Αυτό ουσιαστικά είναι η αναβίωση αυτού που γινόταν στην Αρχαιότητα και αφορά κυρίως τις γιορτές που πραγματοποιούνταν τις ημέρες των Ολυμπιακών Αγώνων. Μετά τους αγώνες οι ολυμπιονίκες ήταν τα τιμώμενα πρόσωπα στα λεγόμενα Επινίκια, παρουσία των συνοδών και των Βασιλιάδων. Έτσι πέρα από το αθλητικό μέρος υπήρχε και το πολιτιστικό, όπου μέσα σε κλίμα χαράς και ευτυχίας έρχονταν σε επαφή διαφορετικοί πολιτισμοί και καλλιεργούσαν την αποδοχή, την αμοιβαία κατανόηση. Τα πολιτιστικά στοιχεία αυτού ήταν η παρουσία γλυπτών, ποιητών, αρχιτεκτόνων, αγγειοπλαστών με

τη κατασκευή των κτιρίων γνωστά ως Θησαυροί και εκεί στέγαζαν αυτά τα έργα προς τιμήν των Ολυμπιονικών¹. Αυτός είναι και ο στόχος σήμερα, δηλαδή μετά την τέλεση των θερινών ή των χειμερινών αγώνων η κάθε χώρα να έχει το δικό της κτίριο το οποίο θα κατασκευάσει με δικά της έξοδα, στο χώρο που θα παραχωρηθεί δωρεάν. Θα δημιουργηθούν πολιτιστικές πρεσβείες οι οποίες θα λειτουργούν σε καθημερινή βάση και όλο αυτό το Πάρκο θα είναι με όρους αειφορίας αφού για την κατασκευή των κτιρίων θα επιλεγεί η μέθοδος των υπόσκαφων κτιρίων, που δεν αφήνουν περιβαλλοντικό και αρχιτεκτονικό ίχνος.

5.7 ΚΟΙΝΣΕΠ Eco Action Νεμούτα-Καταρράχτες

Νεμούτας

Η νομική μορφή που έχει επιλεγεί για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, είναι η ΚΟΙΝΣΕΠ, με διακριτικό τίτλο Eco Action Νεμούτα. Περιλαμβάνει δράσεις Οικοτουρισμού, με στόχο την ανάδειξη του φυσικού πλούτου της περιοχής και την ενεργοποίηση κάποιων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων από τη τοπική κοινότητα. Όπως αναφέρει ο κ. Σιάκουλης, «το όλο εγχείρημα βασίζεται στην εφαρμογή του μοντέλου της ενδογενούς ανάπτυξης. Η ΚΟΙΝΣΕΠ ήρθε ουσιαστικά να καλύψει την εθελοντική δράση που ξεκίνησε πριν από πέντε χρόνια και αποτελείται από 5 άτομα που είναι ο ελάχιστος αριθμός των μελών που επιτρέπει ο νόμος για τη δημιουργία της». Δεν υπάρχουν ομάδες εργασίας πέρα από τα μέλη της ΚΟΙΝΣΕΠ αλλά παρέχεται η δυνατότητα σε νέους της περιοχής, οι οποίοι γνωρίζουν καλά την περιοχή να απασχοληθούν περιστασιακά. Αυτό όμως υπήρξε και στρατηγική επιλογή ώστε άνθρωποι που έχουν την ίδια φιλοσοφία να μπορούν να ενταχθούν σε αυτή τη προσπάθεια, που έχει ως στόχο την ανάδειξη των καταρρακτών της Νεμούτας και του Δρυοδάσους της Φολόης, μέσα από Γεωμυθολογικές διαδρομές. Μέσα από έναν μύθο του Ηρακλή, για παράδειγμα τον άθλο με τον Ερυμάνθιο Κάπρο, βρίσκεται και το αντίστοιχο μονοπάτι, όπου μέσα από αυτόν το μύθο γίνεται η

¹ Βόρεια του Ηραίου ήταν χτισμένοι οι Θησαυροί, μικροί κομποί ναΐσκοι, αφιερωμένοι από τις ελληνικές πόλεις στο Δία. Εκεί φυλάσσονταν πολύτιμα αφιερώματα, αναθήματα και αγάλματα που δώριζαν Ολυμπιονίκες, άρχοντες, στρατηγοί και επιφανείς προσκυνητές. Τα ερείπια υποδηλώνουν την ύπαρξη 12 Θησαυρών χωρίς όμως να είναι δυνατή η ταύτιση όλων (Παλαιολόγος, 2004). Οι χορηγοί τύγχαναν υψηλής εκτίμησης και το όνομά τους ήταν γραμμένο σε μαρμάρινη πλάκα. Εκείνοι που πλουσιοπάροχα χρηματοδοτούσαν πολιτιστικά και αθλητικά γεγονότα είχαν το δικαίωμα να ανεγείρουν ένα μνημείο εις μνήμην των νικητών (Kissoudi, 2005)

αντιστοίχιση με το εγγειοβελτιωτικό έργο της περιοχής και την αλληγορία του μύθου, στον οποίο ο Ερυμάνθιος Κάπρος συμβολίζει την ορμή του ποταμού και ο άθλος την προσπάθεια του ανθρώπου να προστατευτεί από τα φαινόμενα της φύσης. Με τα φυσικά στοιχεία που έχει η περιοχή και τα μονοπάτια που έχουμε χαραχθεί, δημιουργείται ένα δίκτυο μονοπατιών που θα βασίζεται σε γεωμυθολογικές ενότητες. Επίσης και στο Δρυοδάσος της Φολόης αναπτύσσεται ο μύθος των Κενταύρων, που παρουσιάζει το πώς η φαντασία του ανθρώπου είδε κάποιον έφιππο από μακριά και αυτό γέννησε το μύθο των Κενταύρων.

Η θεματική επιλογή των μύθων γίνεται από αυτούς που έχουν αναπτυχθεί στην περιοχή και μέσα από αυτές τις διαδρομές η ΚΟΙΝΣΕΠ αναπτύσσει αυτό το προϊόν του εναλλακτικού τουρισμού. Ξεκίνησε το 2012 από τη σελίδα στο Facebook (Καταρράκτες Νεμούτας, Φαράγγι Ερυμάνθου) και χωρίς κάποια ειδική στρατηγική μάρκετινγκ άρχισε να έρχεται κόσμος σε αυτή την περιοχή της γεωγραφικής ενότητας της Ολυμπίας, η οποία ήταν άγνωστη στο ευρύ κοινό. Άρχισε να γίνεται τουριστικός προορισμός και να εδραιώνεται ο ρόλος της ΚΟΙΝΣΕΠ, δηλαδή να ενεργοποιήσει και να δημιουργήσει μικρούς θύλακες ενδογενούς ανάπτυξης. Παράλληλα καλλιεργείται η φιλοσοφία ότι είναι και οι φορείς προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος από οποιαδήποτε φθορά προκαλείται από την ανθρώπινη χρήση. Στον τομέα της συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς, αυτό ξεκινά από το επίπεδο της Αυτοδιοίκησης (Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας και Περιφέρεια Δυτ. Ελλάδας καθώς και το Επιμελητήριο Ηλείας), με τους οποίους υπάρχει ένα καλό πλαίσιο συνεννόησης, και καταλήγει ο κ. Σιάκουλης, ότι παραμένουν πολύ αργές οι διαδικασίες λόγω γραφειοκρατίας σε βασικά αιτήματα της ΚΟΙΝΣΕΠ. Τα αιτήματα αυτά αφορούν την κάλυψη κάποιων δαπανών για την εκτύπωση ενημερωτικού υλικού, την κατασκευή κάποιων πινακίδων και την προβολή και προώθηση των μονοπατιών. Η μορφή της ΚΟΙΝΣΕΠ δίνει τη δυνατότητα σε ανθρώπους που κατοικούν στη περιοχή να δημιουργήσουν υποδομές σε ταβέρνες και ξενώνες, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να κάνουν ατομικές επιχειρήσεις και να δημιουργήσουν από κοινού κοινωνική οικονομία.

Το σύνολο του τουριστικού πακέτου περιλαμβάνει το περιβαλλοντικό μουσείο στο Κούμανι, το οποίο έχει ως στόχο την προστασία και ανάδειξη του φυσικού πλούτου και την προβολή γενικότερα της Αρχαίας Ολυμπίας. Έτσι στο Δρυοδάσος της Φολόης, το οποίο είναι η κατοικία των Κενταύρων, δίπλα υπάρχει ο ποταμός Ερύμανθος που είναι το συνδετήριο μονοπάτι προς τους καταρράκτες της Νεμούτας και έτσι μέσα από τους

διάφορους μύθους με τους άθλους του Ηρακλή² ξετυλίγεται η πορεία του προς την Αρχαία Ολυμπία ως ιδρυτή των Ολυμπιακών Αγώνων.

Βέβαια πιστοποιημένο ή σηματοδοτούμενο μονοπάτι στην περιοχή δεν υπάρχει και τα παλαιότερα έχουν καταστραφεί γιατί δεν υπήρχε καμία μέριμνα για να προστατευτούν. Με την ανάδειξη που έχει γίνει ως τώρα κατάφεραν οι υπεύθυνοι της ΚΟΙΝΣΕΠ να ενταχθούν στην ΟΧΕ (Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις) περιοχής Αρχαίας Ολυμπίας, δημιουργώντας ουσιαστικά ένα δίκτυο μονοπατιών με τους δυο βασικούς κόμβους τη Φολή και τη Νεμούτα. Ο κ. Σιάκουλης αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «το 80% των πεζοπόρων που επισκέπτονται την ορεινή Ηλεία, έρχονται πλέον για να βιώσουν αυτό που έχει να προσφέρει η Νεμούτα».

Βασικό έσοδο αποτελεί ένα ποσό της ξενάγησης το οποίο σταδιακά αρχίζει να εισπράττουν οι υπεύθυνοι της ΚΟΙΝΣΕΠ και με αυτά τα χρήματα γίνονται διάφορες εργασίες συντήρησης στα φαράγγια, όπως χορτοκοπτικές εργασίες. Με τη τεχνογνωσία που έχουν αποκτήσει ξέρουν πώς να προστατευτεί όλη την περιοχή. Για παράδειγμα σε ένα από τα καλύτερα φαράγγια της Νεμούτας έχει διαπιστωθεί ότι το έδαφος είναι σαθρό και προκαλείται διάβρωση, έτσι σε αυτό το μονοπάτι δεν εισέρχεται κοινό πάνω από μια το πολύ δύο φορές το μήνα. Αυτό δίνει τη δυνατότητα της αποκατάστασης από όποια φθορά προκαλείται από τη χρήση και με κάποιες άλλες ακόμα παρεμβάσεις επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα του, και η φυσική και η τουριστική.

Ο κ. Σιάκουλης αναγνωρίζει ότι ακόμα δεν έχουν φτάσει στο επίπεδο της εφαρμογής τεχνικών μάρκετινγκ, αν και είναι άκρως απαραίτητες, και στο πλαίσιο της προβολής αναφέρει ότι ακόμα βρίσκεται στο επίπεδο των διαπροσωπικών σχέσεων. Αυτό που προβάλλεται είναι η αγάπη τους για το τόπο και εάν αυτό το εισπράξει ο επισκέπτης, θεωρούν ότι είναι το καλύτερο μάρκετινγκ που θα έχουν επιτύχει. Άλλωστε αυτό αναδεικνύεται από τις επαναλαμβανόμενες επισκέψεις των ομάδων στη περιοχή και στην αναζήτηση των υπηρεσιών της ΚΟΙΝΣΕΠ, όταν τις δουν και τις βιώσουν στη πρώτη επίσκεψή τους.

² Φολή: Τόπος όπου ο Ηρακλής κατευθύνεται για να κυνηγήσει τον κάπρο του Ερυμάνθου, ώστε να ολοκληρώσει τον τέταρτο άθλο του. Εδώ φιλοξενείται από τον Κένταυρο Φόλο και μετά από μια διαμάχη στο γέυμα απομακρύνει τους Κενταύρους και όταν επιστρέφει βρίσκει τον Φόλο νεκρό, που τρυπήθηκε από τα βέλη του την ώρα που τα περιεργαζόταν (Ολάνια, 2001).

Το όλο εγχείρημα ξεκίνησε όλως τυχαία για την Eco Action, όταν ανακαλύφθηκε ο πρώτος καταρράκτης. Αυτό αποτέλεσε και το κίνητρο για τα δυο επόμενα χρόνια να εξερευνούνται και τα υπόλοιπα της περιοχής και να αποκαλύπτονται. Αυτό προβλήθηκε στη σελίδα του Facebook και άρχισαν διάφορες ομάδες ορειβατικές, φυσιολατρικές και πεζοπορικές να επισκέπτονται την περιοχή. Στη συνέχεια το πλούσιο φωτογραφικό υλικό που «ανέβαζαν» στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οι διάφορες ορειβατικές ή πεζοπορικές ομάδες, αποτέλεσε έναν σημαντικό παράγοντα προώθησης και να γίνονται γνωστοί οι καταρράκτες της Νεμούτας στο ευρύ κοινό. Το επόμενο σημαντικό βήμα ήταν η ζήτηση περισσότερων ημερών διαμονής και πεζοπορίας και αυτό έδωσε τη δυνατότητα να ενταχθεί στο πρόγραμμα της μιας μέρας και το Δρυοδάσος της Φολόης ή ακόμα και ο Αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Ολυμπίας. Αφού έγινε αυτή η καταγραφή των αναγκών δημιουργήθηκε ένα ολοκληρωμένο πακέτο ως τουριστικού προϊόντος. Παράλληλα έγινε και η κινητοποίηση του τοπικού πληθυσμού που ασχολείται με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων, να αποτελέσουν μια ακόμα παροχή, ένα επιπλέον στοιχείο στη σύνθεση του προϊόντος που πλέον προτείνουν. Έγιναν διάφορες παρεμβάσεις με τους ιδιοκτήτες υποδομών εστίασης, ώστε να προσαρμοστούν στο πνεύμα και στη φιλοσοφία του όλου εγχειρήματος και να δοθεί ένα ύφος παραδοσιακού φαγητού για παράδειγμα, πράγμα που ζητούσαν και οι επισκέπτες.

Για το θέμα των ομάδων κοινού που απευθύνονται αναφέρει ο κ. Σιάκουλης, ότι η ΚΟΙΝΣΕΠ συμβάλλει στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου προϊόντος της περιοχής, ώστε να αυξηθούν οι μέρες διαμονής των τουριστών που έρχονται με οποιοδήποτε τρόπο και λόγο για τον Αρχαιολογικό χώρο. Υπάρχει ο τουρίστας που έρχεται μόνος του, ο οποίος έχει ήδη ερευνήσει για την περιοχή και ξέρει τι και που θα το αναζητήσει. Υπάρχει και το μαθητικό κοινό που με τις διήμερες ή τριήμερες εκδρομές των σχολείων τους μπορούν να επισκεφθούν την περιοχή και να βιώσουν την εμπειρία του δικτύου των γεωμυθολογικών μονοπατιών και φαραγγιών. Υπάρχει επίσης και το μονοπάτι που οδηγεί σε έναν άλλο καταρράκτη με πολύ χαμηλό βαθμό δυσκολίας και το οποίο απευθύνεται και σε ανθρώπους μεγάλης εμπειρίας που επιθυμούν να βιώσουν εμπειρίες στη φύση. Βέβαια χρειάζεται από την πολιτεία η ολοκλήρωση ενός οδικού έργου που θα διευκολύνει πολλά λεωφορεία να έχουν πρόσβαση σε διάφορα σημεία των μονοπατιών. Επίσης ένα άλλο το κοινό, είναι αυτό της κρουαζιέρας που δεν έχει τι να κάνει στο Κατάκολο αφού έρχεται για δεύτερη φορά και δεν θέλει να πάει στην Αρχαία Ολυμπία. Έτσι εάν ολοκληρωθεί αυτός ο οδικός άξονας η απόσταση Ολυμπίας – Νεμούτας θα είναι περίπου 20 λεπτά, άρα από το Κατάκολο 40-45 λεπτά.

Στο επίπεδο της προώθησης και της εύρεσης νέων ομάδων κοινού, έχουν ξεκινήσει κάποιες επαφές με τις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες του Νομού, όχι όμως πολύ ενεργά αφού και αρκετές υποδομές δεν έχουν ακόμα γίνει ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να ικανοποιηθεί μια μεγάλη ζήτηση εάν προκύψει. Επίσης βασικό στοιχείο είναι η ένταξη στην ΟΧΕ Αρχαίας Ολυμπίας, που θα πιστοποιήσει τα μονοπάτια, θα τα εντάξει στο δίκτυο μονοπατιών με κύριους κόμβους τη Φολόη και τη Νεμούτα και με συνδετήριο μονοπάτι τον Ερύμανθο ποταμό. Η ολοκλήρωση του οδικού άξονα που θα δώσει πρόσβαση στα λεωφορεία να προσεγγίσουν τις διαδρομές, η συντήρηση του υπάρχοντος μουσείου στη Φολόη και η δημιουργία ενός παρόμοιου στη Νεμούτα, αποτελούν τις επόμενες ενέργειες που θα κάνουν τον προορισμό πιο ελκυστικό.

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα Έρευνας και Προτάσεις

Η έρευνα πεδίου και οι απόψεις των εκπροσώπων των φορέων που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις βάθους, έδωσαν αρκετά και χρήσιμα συμπεράσματα για το θέμα της διατριβής. Αυτά τα συμπεράσματα παρουσιάζονται στο υποκεφάλαιο 6.1. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο 6.2 γίνεται μια σειρά προτάσεων για το τελικό ζητούμενο που είναι η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού της Αρχαίας Ολυμπίας με την Αφή της Ολυμπιακής φλόγας και την Εκεχειρία να έχουν τη μορφή των πολιτιστικών προϊόντων.

6.1 Συμπεράσματα

Η έρευνα, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, εμπλουτίζεται με στοιχεία που προέκυψαν από σύντομες συνομιλίες και με άλλους θεσμικούς φορείς της Ολυμπίας. Σε αυτό το πλαίσιο υπήρξε μια τηλεφωνική επικοινωνία με τον πρόεδρο της Ένωσης Ξενοδόχων Ολυμπίας κ. Βασίλη Τυλιγάδα, ώστε να μας σκιαγραφήσει το προφίλ των τουριστών που επισκέπτονται την Αρχαία Ολυμπία. Πράγματι οι απόψεις του δεν διαφέρουν καθόλου με αυτές του κ. Κωνσταντίνου που είδαμε στην υποενότητα 5.6, και παρουσιάζουν δύο μορφές τουριστικής ζήτησης:

α) Οι τουρίστες που έρχονται οργανωμένα με ειδικό τουρ από Αθήνα, οι οποίοι επισκέπτονται τον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο και διαμένουν για μια μέρα. Πρόκειται για τουρίστες από το εξωτερικό οι οποίοι επισκέπτονται διάφορες περιοχές της Ελλάδας με κέντρο την Αθήνα.

β) Ο ελεύθερος τουρίστας που έρχεται μόνος του με δικό του μεταφορικό μέσο, συνήθως με την οικογένειά του (οι λεγόμενες κούρσες στην ορολογία των ξενοδόχων) και μένει δύο με τρεις μέρες το πολύ.

Όπως αναφέρθηκε και στην υποενότητα 5.6 ο όγκος αυτής της τουριστικής κίνησης έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια, κυρίως του μεγάλου κόστους μετακίνησης με ιδιωτικά οχήματα και βέβαια λόγω των κακών οδικών αξόνων που οδηγούν στην Αρχαία Ολυμπία. Σημαντικό πρόβλημα αποτελούν και οι περιορισμένες δραστηριότητες στην περιοχή,

αφού σε μια μέρα ο τουρίστας έχει ολοκληρώσει την επίσκεψη του στον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο. Η Ένωση Ξενοδόχων Ολυμπίας (2018) στην ιστοσελίδα της παρουσιάζει αρκετά συνοπτικά τις εμπειρίες που μπορεί κάποιος να βιώσει στην Αρχαία Ολυμπία, όπου πέρα από τον Αρχαιολογικό χώρο και το Μουσείο προτείνει εμπειρίες οικοτουρισμού, αγροτουρισμού, θρησκευτικού τουρισμού, γαστρονομίας και θαλάσσιες περιοχές (Ancient Olympia Hotels Association, 2018), χωρίς αυτό να είναι μια ολοκληρωμένη πρόταση ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος της περιοχής.

Η εικόνα που παρουσιάζουν οι αφίσες σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζει η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας στην ΟΧΕ Αρχαίας Ολυμπίας (ΠΔΕ, 2016), δεν απέχει καθόλου από αυτή που παρουσίασαν οι ερωτώμενοι στις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στην έρευνα πεδίου. Το δυναμικό σε κλίνες στην Αρχαία Ολυμπία φθάνει στις 1400 σε 19 ξενοδοχειακές μονάδες με πληρότητα διανυκτερεύσεων περίπου στο 36%. Επίσης η κρουαζιέρα έχει μια πτώση γύρω στο 20% κάθε χρόνο σε αριθμό αφίξεων κρουαζιερόπλοιων και συγκεκριμένα από τα 240 περίπου το 2017 για φέτος το 2018 υπολογίζονται περίπου στα 200. Το πιο ανησυχητικό φαινόμενο είναι ότι οι περισσότεροι τουρίστες επισκέπτονται για δεύτερη τουλάχιστον φορά το λιμάνι Κατακόλου και δεν επιθυμούν να μεταβούν και πάλι στην Αρχαία Ολυμπία.

Ο θεσμός της Εκεχειρίας στη μορφή της σύγχρονης προσέγγισης με πολιτιστικό περιεχόμενο, εντάχθηκε στον σχεδιασμό των δυο βασικών φορέων τον Απρίλιο του 2016. Ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας και το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας πραγματοποίησαν συμβολική εκδήλωση με την υπογραφή της σύγχρονης Διακήρυξης της Ολυμπιακής Εκεχειρίας στο Ναό της Ήρας στην Αρχαία Ολυμπία. Η εκδήλωση έτυχε μεγάλης προβολής από τα τοπικά και εθνικά μέσα ενημέρωσης και την διακήρυξη υπέγραψαν συμβολικά οι Δήμαρχοι Αρχαίας Ολυμπίας, Ήλιδας και Σπάρτης, μπροστά στο Ηραίο που κατά τον Πausανία φυλασσόταν ο ιερός δίσκος (City Connect News, 2018). Από τη στιγμή αυτή και μετά προσωπικότητες από την πολιτική και το ολυμπιακό κίνημα άρχισαν να υπογράφουν τη σύγχρονη Διακήρυξη της Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Δυστυχώς αυτή η πρώτη απόπειρα ολοκληρώθηκε ταυτόχρονα με την ολοκλήρωση των εκδηλώσεων στο πλαίσιο της Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Ρίο 2016. Η επόμενη μεγάλη εκδήλωση πραγματοποιήθηκε δύο χρόνια αργότερα, όπως αναφέραμε και στην υποενότητα 5.1, με την ειδική συνεδρίαση της ΚΕΔΕ με θέμα την «Προστασία, Ανάδειξη και Προβολή των Ολυμπιακών Αξιών και της Εκεχειρίας, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τους χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες στη Pyeongchang 2018 της Νοτίου Κορέας. Παρομοίως και σε αυτές τις εκδηλώσεις

υπέγραψαν μεγάλες προσωπικότητες την σύγχρονη Ολυμπιακή Εκεχειρία, και στην ειδική συνεδρίαση έγινε η υπογραφή της κοινής διακήρυξης για την προώθηση της από τον Δήμαρχο Αρχαίας Ολυμπίας κ. Κοτζιά και από τον Πρόεδρο της ΚΕΔΕ κ. Πατούλη (thessi, 2017). Στο περιθώριο αυτής της εκδήλωσης πραγματοποιήθηκε συνομιλία με τον Πρόεδρο της Επιτροπής Πολιτισμού και Αθλητισμού της ΚΕΔΕ κ. Γιάννη Λυμπέρη, ο οποίος προετοίμασε τη συγκεκριμένη εκδήλωση και τις προτάσεις- δεσμεύσεις της ΚΕΔΕ για την τελετή της Αφής και την Εκεχειρία. Άλλωστε όπως ορίζεται από το άρθρο 1 για το σκοπό της ίδρυσης Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας, είναι η υλική και ηθική στήριξη καθώς και η προαγωγή των συμφερόντων κάθε δημοτικού οργανισμού (ΚΕΔΕ, 2018). Σημαντικές πρωτοβουλίες αναμένεται να ληφθούν στο πλαίσιο της διάδοσης της Ολυμπιακής Εκεχειρίας σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο, με το ζήτημα να έχει ήδη τεθεί από τον Πρόεδρο της ΚΕΔΕ κ. Πατούλη στο Δίκτυο Ελλήνων Αιρετών Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης. Επίσης σημαντική είναι η δέσμευση της σύνδεσης της τελετής Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας με ένα σημαντικό γεγονός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ολυμπία, (π.χ. Συνέδριο Πολιτισμού, Αθλητισμού, Παιδείας, Ημερίδα για τα Ολυμπιακά ιδεώδη, Διεθνή συνάντηση Ελλήνων Αιρετών κ.λπ.). Η ΚΕΔΕ στήριξε οικονομικά τις εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2016 και 2017 και το ίδιο θα πράξει και στην επόμενη Αφή.

Η διαπίστωση που προκύπτει από τις συνεντεύξεις σε ότι αφορά την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, είναι πως ακόμα όλες αυτές οι προσπάθειες βρίσκονται σε εμβρυικό στάδιο, παρότι υπάρχει η κατανόηση από όλους τους φορείς του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της περιοχής. Οι δύο θεσμικοί φορείς που προωθούν τον θεσμό της Εκεχειρίας, δηλαδή ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας και το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, έχουν αναλάβει σημαντικές πρωτοβουλίες οι οποίες δυστυχώς, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ολοκληρώνονται με τη λήξη των εκδηλώσεων για τη τελετή αφής.

Όλοι αναγνωρίζουν τη σπουδαιότητα της συνεργασίας όλων των φορέων με κοινό ζητούμενο την ανάπτυξη αυτού του τουριστικού προϊόντος που ευελπιστούν να δημιουργήσουν, όμως η μόνη συνεργασία που φάνηκε να επιδιώκουν όλοι ήταν με τον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας ή και σε κάποιες περιπτώσεις με το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Μάλιστα διαγνώστηκε ότι το «Μονοπάτι της Εκεχειρίας» και ο «Μαραθώνιος Ολυμπίας» λειτουργούν ανταγωνιστικά, αφού πραγματοποιήθηκαν περίπου τις ίδιες μέρες (1^η Απριλίου ο Μαραθώνιος, 22^η Απριλίου το Μονοπάτι) και σε πολλές περιπτώσεις απευθύνονται στις ίδιες ομάδες κοινού και τους ίδιους opinion leaders που τις εκφράζουν

(π.χ. Σπύρος Ανδριόπουλος). Σε επίπεδο συμμετοχής παρατηρήθηκε μια τεράστια αύξηση στο Μονοπάτι της Εκεχειρίας (Μονοπάτι, 2018) και μια στασιμότητα στον Μαραθώνιο σε ότι αφορά τις ξένες συμμετοχές, αλλά με μεγάλη τοπική συμμετοχή στις ενδιάμεσες διαδρομές (Μαραθώνιος, 2018). Η σύγκριση αυτών των πολιτιστικών προϊόντων εναλλακτικού τουρισμού μεταξύ τους, δείχνει ότι το Μονοπάτι έχει αρχίσει να βρίσκει την ταυτότητά του, ενώ ο Μαραθώνιος ακόμα την αναζητεί.

Οι περιορισμένοι πόροι και η έλλειψη στρατηγικής για την εύρεση αυτών ήταν εμφανής στις απαντήσεις όλων των ερωτώμενων και μάλιστα είχαν κοινό στόχο και εδώ την χρηματοδότηση από τον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας. Αυτό εντάσσεται στο γενικό πλαίσιο αναζήτησης συνεργασιών, που όμως δεν παρατηρήθηκε κάποια συγκεκριμένη ενέργεια ή πρωτοβουλία από τους φορείς. Η οργανωτική δομή των φορέων, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων κρίνεται ακόμα ερασιτεχνική και εξαρτώμενη από την εθελοντική διάθεση των διάφορων πολιτιστικών ομάδων. Δεν έχουν ακόμα τη δομή ενός οργανισμού, που δεν είναι απαραίτητο να είναι και μεγάλος, ο οποίος θα έχει το σχεδιασμό και την υλοποίηση της στρατηγικής ανάπτυξης των προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού σε καθημερινή βάση. Αυτό φάνηκε και από τη έλλειψη αξιολόγησης, που δήλωσαν όλοι οι ερωτώμενοι, σε ότι αφορά τον απολογισμό δράσεων σε διοικητικό επίπεδο. Βέβαια αναγνωρίζεται ως θετικό η παραδοχή πως ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να αποδώσει σημαντικά οφέλη στην τοπική κοινωνία μέσω των στρατηγικών συνεργασιών και της δημιουργίας ενός σύνθετου προϊόντος, που θα επιτρέπει τη πολυήμερη διαμονή των τουριστών στην Αρχαία Ολυμπία και στις γύρω περιοχές.

Σε ότι αφορά το προϊόν που εκπροσωπεί ο κάθε φορέας, διαπιστώθηκε πως υπάρχει η γνώση της αγοράς που εντάσσεται αλλά και του κοινού στο οποίο απευθύνεται. Όλοι οι φορείς απάντησαν με σαφή τρόπο στη στόχευση που έχουν, στη διαπίστωση πως έχει συρρικνωθεί ο τουρισμός της Αρχαίας Ολυμπίας και στην παρουσίαση των θεματικών δράσεων που θέλουν να υλοποιήσουν. Ήταν θετική έκπληξη η γνώση των χαρακτηριστικών που πρέπει να έχει το προϊόν, τα οποία δεν απέχουν καθόλου από τα στοιχεία της βιβλιογραφίας που παρουσιάστηκαν στο 2^ο και 3^ο κεφάλαιο. Όλοι αναγνώρισαν ότι πλέον η έννοια του πολιτιστικού πόρου περιλαμβάνει και τα πολιτιστικά τοπία καθώς και τους συμβολισμούς που προκύπτουν από αυτά. Αυτό σημαίνει ότι αναγνωρίζουν και τα άυλα χαρακτηριστικά του κάθε πολιτιστικού πόρου, ανεξάρτητα σε ποιο στάδιο εξέλιξης βρίσκονται ως πολιτιστικό προϊόν. Επίσης εμφανής ήταν η διαπίστωση της αποστολής τους να προφυλάξουν και να προωθήσουν στο σύνολο

τους τα ολυμπιακά ιδεώδη, μέσα σε ένα πλαίσιο προστασίας από εμπορευματοποίηση και γενικά οτιδήποτε θα αλλοίωνε την ολυμπιακή ταυτότητα της περιοχής. Ακόμα και η επιλογή στο να ενταχθεί στην έρευνα διαδρομή που βασίζεται στο φυσικό κάλλος της περιοχής, ανέδειξε την σύνδεση του εγχειρήματος με την ταυτότητα της περιοχής που βασίζεται στον ολυμπισμό και τους μύθους της (γεωμυθολογικές διαδρομές Νεμούτας).

Ήταν ξεκάθαρος ο στόχος της σύνδεσης αυτών των δραστηριοτήτων με την οικονομική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας που σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με αυτές, και κυρίως η κατανόηση πως πρέπει να βασίζονται όχι μόνο στην προστασία της αυθεντικότητας, αλλά και στην αειφορία. Υπήρξαν αρκετές απαντήσεις που τόνισαν την ανάγκη της ανανέωσης των πόρων που χρησιμοποιούνται τόσο στην υλική όσο και στην άυλη διάστασή τους. Παρότι και σε αυτή την ενότητα των ερωτήσεων δεν διαπιστώθηκε κάποια διαδικασία αξιολόγησης των δράσεων και της αποτελεσματικότητας αυτών σε επίπεδο προσέλευσης, ήταν όμως εμφανής η αναγνώριση των βασικών στοιχείων που συνθέτουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ολυμπίας. Αν και δεν παρατηρήθηκαν κάποιοι σχεδιασμοί που βασίζονται σε αρχές και στρατηγικές μάρκετινγκ, ήταν κοινή η παραδοχή της αναγκαιότητας αυτού και της παρουσίας εξειδικευμένων ατόμων να το υλοποιήσουν. Τέλος, σε ότι αφορά το διαδικτυακό μάρκετινγκ και την προβολή μέσω των social media, η εικόνα ήταν αρκετά ικανοποιητική, χωρίς όμως και εδώ να υπάρχει κάποια συγκεκριμένη στρατηγική.

6.2 Προτάσεις

Η ανάδειξη μιας παγκόσμιας ταυτότητας της Αρχαίας Ολυμπίας ως κέντρο του Ολυμπιακού κινήματος με διακριτά χαρακτηριστικά την Εκεχειρία και την Ειρήνη, αποτελεί το δημιουργικό πεδίο της διαμόρφωσης όλου αυτού του υλικού που κατέγραψε η έρευνα. Από την αρχή ο στόχος ήταν η σύνδεση των υλικών χαρακτηριστικών του συνολικού μνημείου της Αρχαίας Ολυμπίας με τα άυλα χαρακτηριστικά που επικεντρώνονται στα ολυμπιακά ιδεώδη και ιδιαίτερα στην Εκεχειρία. Η Αρχαία Ολυμπία προτάθηκε ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς από το ICOMOS σε συνεδρίασή του στο Παρίσι στις 30/12/1988 επί τη βάσει των κριτηρίων υπ' αριθ. i, ii, iii, iv, vi και η πρόταση έγινε αποδεκτή από την UNESCO κατά τη 13η σύνοδό της στο Παρίσι το 1989 (UNESCO 2018, Cattaneo & Trifoni 2005).

Η διαπίστωση ότι μπορεί να συνεισφέρει στη δημιουργία ενός νέου προϊόντος με άυλα χαρακτηριστικά που θα βασίζεται στις δυνατότητες ενός ήδη αναγνωρισμένου μνημείου της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, κατεύθυνε την αναζήτηση σχετικής

βιβλιογραφίας που είδαμε στα κεφάλια 2 και 3 για να αναδείξουν τις ήπιες μορφές πολιτιστικού τουρισμού που έχουν σχέση με τα πολιτιστικά τοπία και τις διαδρομές. Οι δύο άμεσες ενέργειες που προτείνονται είναι η δημιουργία φακέλου υποψηφιότητας της Εκεχειρίας στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο κληρονομιάς της Unesco βάσει της σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς του 2003, η οποία επικυρώθηκε με τον Νόμο 3521/2006 από την ελληνική κυβέρνηση. Παρέχει όλες τις δυνατότητες για την προστασία του θεσμού και κυρίως για την προβολή του σε όλο τον κόσμο. Ο θεσμός της εκεχειρίας συμβαδίζει απόλυτα με τις προϋποθέσεις που θέτει η Unesco αφού αναγνωρίζει εκφράσεις της άυλης κληρονομιάς που είναι συμβατές με τα υπάρχοντα διεθνή μέσα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και με την απαίτηση αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ κοινοτήτων, ομάδων και ατόμων. Επίσης εντάσσεται στο τομέα των κοινωνικών πρακτικών, τελετουργιών και εορταστικών εκδηλώσεων (τελετή αφής), που ορίζονται στο άρθρο 2 της σύμβασης (Kurin, Richard, 2004; UNESCO, 2003). Βασικό κριτήριο για την διαδικασία υποβολής αίτησης αποτελεί η ένταξη στο εθνικό κατάλογο – ευρετήριο, όπως ορίζονται από τα άρθρα 11 και 12 της σύμβασης, της ελληνικής άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία αξιολογείται από την εθνική επιστημονική επιτροπή (Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας, 2018). Μάλιστα η πρόταση περιλαμβάνει τη δημιουργία αυτόνομης κατηγορίας Ολυμπιακών Αξιών στο Παγκόσμιο Κατάλογο της UNESCO, λόγω της επίδρασης που έχει στη διαμόρφωση των συνθηκών της ποικιλομορφίας του παγκόσμιου πολιτισμού, της αποδοχής και της διαφύλαξης κάθε ανθρώπινης αξίας.

Άλλωστε η περίπτωση της φημισμένης πλατείας Jemaa el-Fnaa στην πόλη Μαρακές του Μαρόκου, η οποία εντάχθηκε στον κατάλογο της άυλης κληρονομιάς της Unesco παρότι η παλιά πόλη και η πλατεία είχαν εγγραφεί στον κατάλογο μνημείων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς από το 1985, δείχνει πως μπορεί αυτή η σύνδεση των απτών και άυλων χαρακτηριστικών ενός χώρου, να πραγματοποιηθεί. Δηλαδή ο χώρος αποτελεί πεδίο δημιουργίας και μετάδοσης της άυλης κληρονομιάς, που στην περίπτωση της πλατείας Jemaa el-Fnaa είναι ένα υπαίθριο θέατρο μουσικών, παραμυθιάδων, ακροβατών και γητευτών φιδιών, για την τοπική κοινωνία και για τους ξένους επισκέπτες (Matsuura, 2004).

Τον Απρίλιο του 2017 η Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή παρεχώρησε στον Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας με την υπογραφή προγραμματικής σύμβασης, το Μουσείο Σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων, το οποίο ήταν κλειστό για αρκετά χρόνια (Σπυροπούλου, 2017). Η επισκευή του έχει ήδη ενταχθεί στην ΟΧΕ και με την ολοκλήρωση των εργασιών και

εφόσον ο Δήμος έχει την ευθύνη της επαναλειτουργίας, να ενταχθεί σε αυτό ένα ειδικό τμήμα των ολυμπιακών αξιών και ιδιαίτερα της Εκεχειρίας. Εκεί με την ιστορική καταγραφή όλων των τελετών Αφής που έχουν πραγματοποιηθεί και τη σύνδεση τους με την αρχαία παράδοση, να υπάρξει ηλεκτρονική πλατφόρμα που θα δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να υπογράψει τη διακήρυξη της Εκεχειρίας όπως αυτή υπάρχει στη σελίδα του Διεθνούς Κέντρου Ολυμπιακής Εκεχειρίας (ΔΚΟΕ, 2018). Αυτή η προσέγγιση θα δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης με ηλεκτρονικό τρόπο σε συγγράμματα, μελέτες, εικαστικές και άλλες δημιουργίες που έχουν σχέση με την Αφή της Φλόγας και της Εκεχειρίας. Ο επισκέπτης θα μπορεί να ενημερώνεται για αυτά τα ιδεώδη ικανοποιώντας βασικές ανάγκες γνώσης που έχει, αλλά θα είναι και ένας χώρος που πολλοί πανεπιστημιακοί θα μπορούν να έρχονται για να μελετούν αυτούς τους θεσμούς και κατ' επέκταση την πραγματοποίηση μεγάλων συνεδρίων σε συνεργασία με διεθνή ιδρύματα.

Βασική προτεραιότητα επίσης αποτελεί η υλοποίηση της διακήρυξης των κοινών δράσεων με την ΚΕΔΕ που είδαμε στην προηγούμενη υποενότητα, ώστε η πραγματοποίηση ενός θεματικού συνεδρίου που θα έχει σχέση με την Αυτοδιοίκηση σε Ευρωπαϊκό επίπεδο να πραγματοποιείται κάθε δύο χρόνια, όταν και θα υπάρχει τελετή Αφής για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η δικτύωση δε με πρωτεύουσες ευρωπαϊκών χωρών που έχουν οργανώσει στο παρελθόν Ολυμπιακούς αγώνες και η προώθηση των θεσμών αυτών, μπορεί να αποδώσει σημαντικά αποτελέσματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η δημιουργία ενός δικτύου που θα περιλαμβάνει όλα αυτά τα προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού, που διερευνήθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας πεδίου, μπορούν να δώσουν ένα πολύπλευρο ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν στην περιοχή. Οι προηγούμενες προτάσεις αφορούσαν αρκετές ενέργειες που πρέπει να γίνουν σε μια διαδικασία ανάπτυξης «από πάνω προς τα κάτω». Τώρα μπορούν οι stakeholders της περιοχής να αναπτύξουν με δικές τους ενέργειες αυτούς τους θεσμούς, με ουσιαστικά αποτελέσματα για όλους τους τομείς ανάπτυξης. Έτσι η δημιουργία ενός συντονιστικού οργάνου που θα έχει την ευθύνη της συγκρότησης ενός ολοκληρωμένου προγράμματος υλοποίησης των δραστηριοτήτων όλων των φορέων, ώστε να μην επικαλύπτονται και δημιουργούν άσχημη εικόνα για την περιοχή. Επίσης θα συντονίσει στις ιστοσελίδες του κάθε φορέα να υπάρχει ειδικό μπάνερ που θα παραπέμπει στη ιστοσελίδα του άλλου φορέα, ώστε ο επισκέπτης να αντιλαμβάνεται την πληθώρα των επιλογών που έχει σε πολιτιστικές διαδρομές, αθλητικά events και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αυτές οι ηλεκτρονικές παραπομπές θα πρέπει να υπάρχουν επίσης στις ιστοσελίδες του Δήμου Αρχαίας

Ολυμπίας, της Ένωσης Ξενοδόχων Ολυμπίας και γενικώς σε όλα τα μεγάλα ξενοδοχεία του Νομού Ηλείας. Η Εκεχειρία και οι άλλες ολυμπιακές αξίες θα δίνουν με συμβολικό τρόπο τη δυνατότητα στους τουρίστες να βιώσουν μοναδικές εμπειρίες, που θα συνδυάζουν τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα με την ψυχαγωγία.

Ο συνδυασμός των απτών και άυλων χαρακτηριστικών των Ολυμπιακών Θεσμών της Αφής και της Εκεχειρίας, δεν θα έχει ως στόχο την ανάδειξη μόνο του αγαθού της Ειρήνης. Η επιδίωξη θα αφορά ότι έχει σχέση για την υλοποίηση αυτών, που θα βασίζεται στην ύπαρξη της αμοιβαίας κατανόησης, της αρμονικής συνύπαρξης, στην αποδοχή της ποικιλομορφίας του παγκόσμιου πολιτισμού και του σεβασμού στο «ξένο άλλο», στη διαφορετικότητα. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στο Άλσος Ολυμπιακής Εκεχειρίας σε μία συνεργασία του Διεθνούς Κέντρου Ολυμπιακής Εκεχειρίας και του Φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας, να φιλοξενηθούν πολιτιστικές εκδηλώσεις απ' όλο τον κόσμο, που θα αναπτύσσουν αυτά τα ιδανικά. Οι πολιτιστικές αυτές εκφράσεις θα είναι από το χώρο της μουσικής, των παραστατικών και εικαστικών τεχνών και ο σκοπός θα είναι πάντοτε να προσελκύσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον.

Κεφάλαιο 7

Επίλογος

Η στενή σύνδεση των δύο Ολυμπιακών Θεσμών της τελετής Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας και της Εκεχειρίας, με το ιστορικό γίνεσθαι της περιοχής της Αρχαίας Ολυμπίας, ανέδειξε την αναγκαιότητα μιας βιώσιμης διαχείρισης όλως αυτών των αξιών στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης. Οι εννοιολογικές προσεγγίσεις που έγιναν για να αποτυπωθούν τα κίνητρα που οδηγούν τον τουρίστα να θέλει να καταναλώνει προϊόντα πολιτιστικού τουρισμού, έδειξαν ότι βασικότερο όλων στη σύγχρονη εποχή είναι το βίωμα εμπειριών μέσω της μοναδικότητας που η κάθε περιοχή έχει. Μπορεί όπως και στην περίπτωση της Αρχαίας Ολυμπίας αυτή η μοναδικότητα να βασίζεται σε κατάλοιπα του παρελθόντος, είτε αυτά είναι μνημεία είτε αντικείμενα, όμως η ζήτηση βασίζεται και σε εκφάνσεις της σύγχρονης δημιουργίας. Δεν υπάρχει πλέον μονοδιάστατη επιδίωξη το να βιώσει κανείς ένα σύνολο εμπειριών που θα βασίζεται σε μια δραστηριότητα, αλλά σε μια σύνθεση εμπειριών που θα συνδυάζει τη γνώση με την ψυχαγωγία.

Μετά την παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών που τουλάχιστον προσεγγίζουν ερμηνευτικά το φαινόμενο του πολιτιστικού τουρισμού, την καταγραφή των κατηγοριών που προσδιορίζουν τον πολιτιστικό τουρίστα και τα αξιοθέατα, εξετάστηκαν οι βασικές επιπτώσεις που προκύπτουν από την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στους τομείς, της οικονομίας, του περιβάλλοντος και της κοινωνικής ισότητας. Από το τελευταίο προέκυψε και η Τοπικότητα ως βασικός παράγοντας της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία διασφαλίζει τη βιωσιμότητα όλων των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων, τη διαφύλαξη από τη εμπορευματοποίηση που θα αλλοίωνε τα βασικά χαρακτηριστικά της τοπικής ταυτότητας και θα επιφέρει την ανάπτυξη της περιοχής προς όφελος όλης της κοινότητας.

Απαραίτητη κρίθηκε η συμβολή των πόρων που διαθέτει η κάθε περιοχή, στην αναπτυξιακή διαδικασία και μέσω της διασφάλισης που παρέχουν οι τοπικοί παράγοντες, αναζητήθηκε η διαδικασία που τους μετατρέπει σε προϊόν πολιτιστικού τουρισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την συντήρηση αυτών των πόρων μέσω των οικονομικών πόρων που παράγονται από τον τουρισμό και την ανανέωση των χαρακτηριστικών μιας τοπικής ταυτότητας που μένει προσηλωμένη στο παρελθόν, με

σύγχρονα στοιχεία. Η χρήση κάθε πόρου που μπορεί να συνδυαστεί με την ιστορικότητα και το φαντασιακό που η κάθε περιοχή παρέχει, αποδίδοντας ουσιαστικά αποτελέσματα στις τοπικές κοινωνίες. Ο συνδυασμός της πρωτογενούς και δευτερογενούς έρευνας έδωσαν σημαντικά στοιχεία που αφορούν τη σύγχρονη προσέγγιση των φυσικών και πολιτιστικών τοπίων καθώς και εκείνων των τρόπων που επιτρέπουν τη βιωματική εμπειρία αυτών. Οι πολιτιστικές διαδρομές είναι ένας τέτοιος τρόπος και μετά την βιβλιογραφική έρευνα δόθηκε η δυνατότητα να μελετηθούν μέσω της περιγραφής από τρεις βασικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στην περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας. Αυτό έδειξε πως υπάρχει και μια άλλη διάσταση στον πολιτιστικό τουρισμό, πέρα από την επίσκεψη στον Αρχαιολογικό χώρο και το Μουσείο που εκφράζουν την παθητική κατανάλωση. Η βιωματική εμπειρία όλων των συμβολικών στοιχείων που παρέχει η κάθε διαδρομή είτε ως ολυμπιακή εκχειρία, είτε ως τμήμα μια μυθολογικής ενότητας, έδειξαν πως μπορούν να δώσουν αναπτυξιακή προοπτική στην περιοχή και τους κατοίκους, και κυρίως να αποτελέσουν τα νέα συγκριτικά πλεονεκτήματα στη σύγχρονη ανταγωνιστική αγορά του τουρισμού.

Ο Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας ως κύριος εκφραστής της τοπικής κοινωνίας και το κύρος του Διεθνούς Κέντρου Ολυμπιακής Εκεχειρίας μπορούν να οργανώσουν μια συγκεκριμένη διατύπωση σε διεθνές επίπεδο, που θα αποφέρει μοναδική προβολή σε κοινό που εμπνέεται από τα ιδεώδη του ολυμπισμού. Η δικτύωση όλων των προϊόντων που οι φορείς της Αρχαίας Ολυμπίας προσφέρουν στη διάθεση του σημερινού πολιτιστικού τουρίστα, κρίνεται απαραίτητη όχι μόνο για τη σύνθεση μιας οργανωμένης ομάδας εμπειριών, αλλά και για τη σωστή προβολή αυτών που θα αποφέρει ουσιαστικά αποτελέσματα. Οι θεσμοί της Τελετής Αφής της Ολυμπιακής Φλόγας και της Εκεχειρίας, μπορεί να έχουν ως χρονικό επίκεντρο τις ολυμπιακές χρονιές, όμως η σημερινή πραγματικότητα στην παγκόσμια κοινότητα, αναγνωρίζει την ύπαρξη ενός σχεδιασμού και υλοποίησης δράσεων, πολιτιστικού περιεχομένου, με μεγαλύτερη χρονική πυκνότητα. Αυτό δεν ικανοποιεί μόνο την αναγκαιότητα για αρμονική συνύπαρξη, αλλά και την έμπνευση για μια διαρκή δημιουργία πολιτιστικών αγαθών που προάγουν την ανθρώπινη ύπαρξη.

Βιβλιογραφία

Ξενογλώσση

Ancient Olympia Hotels Association, (2018). Experiences. Διαθέσιμο στο <https://www.ancientolympiahotels.gr/> [Τελευταία πρόσβαση 30-3-2018].

Aplin, G., (2007). World Heritage Cultural Landscapes, *International Journal of Heritage Studies*, 13(6), pp. 427-446

Baxter I. and Chippindale C., (2005). Managing Stonehenge: The Tourism Impact and the Impact on Tourism. in Sigala M. Leslie D, *International Cultural Tourism: Management, Implications and Cases*, p.p. 137-150, Oxford, Elsevier Butterworth-Heinemann.

Bramwell, B. , Sharman, A., (2000). Approaches to Sustainable Tourism Planning and Community Participation, The Case of the Hope Valley. In Richards G., Hall D., *Tourism and Sustainable Community Development*, p.p. 17-35. London, Routledge.

Burleson, C., (2012) The Ancient Olympic Truce in Modernday Peacekeeping: Revisiting Ekecheiria, *Sport in Society*, 15(6), pp. 798-813.

Caffyn A. (2000), Developing Sustainable Tourism in the Trossachs, Scotland. . In Richards G., Hall D., *Tourism and Sustainable Community Development*, p.p. 83-100. London, Routledge.

Cahill, J., (1998),.The Olympic Flame and Torch: Running Towards Sydney 2000
In Barney R. et. al. *Global and Cultural Critique: Problematizing the Olympic Games , Fourth International Symposium For Olympic Research*, p.p.181-190, Canada, International Centre for Olympic Studies.

Chhabra, D., (2010), *Sustainable Marketing of Cultural and Heritage Tourism*, London, Routledge.

Christou E, (2005), Heritage and Cultural Tourism: a Marketing Focused Approach. in Sigala M. Leslie D, *International Cultural Tourism: Management, Implications and Cases*, p.p. 3-15, Oxford, Elsevier Butterworth-Heinemann.

Crang, M., (2014), Cultural Geographies of Tourism. In Lew, A.A. , Hall C. M. , and Williams A.M., (Eds). *Wiley Blackwell, Companion to Tourism*. p.p. 66-77, UK., John Wiley & Sons, Ltd.

Du Cros H., McKercher B., (2015²), *Cultural tourism*, New York, Routledge.

ECTARC, (1989), *Contribution to the Drafting of a Charter for Cultural Tourism*. European Centre for Traditional and Regional Cultures, Llangollen, Wales.

English Tourist Board, (1991) *Tourism and the Environment: Maintaining the Balance*. ETB, London.

Fernandes C., (2013), The Impact of Cultural Tourism on Host Communities. In Raj R., Griffin K., Morpeth N., *Cultural tourism*, p.p. 26-38, UK, CABI Publishing

Finley, M. I. & Pleket, H. W., (1976), *The Olympic Games: The First Thousand Years*, London, Chatto & Windus

Goodall B. and Stabler M., (2000), Environmental Standards and Performance Measurement in Tourism Destination Development. In Richards G., Hall D., *Tourism and Sustainable Community Development*, p.p. 63-82. London, Routledge

Gravari – Barbas M., (2014) “*New Challenges for Cultural Heritage*”, Synthesis of the final report, 2014.

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105-117). Thousand Oaks, CA: Sage

Hayes, D., & Macleod, N., (2008). Putting Down Routes: An Examination of Local Government Cultural Policy Shaping the Development of Heritage Trails, *Managing Leisure*, 13(2), pp. 57-73.

Holliday, A., (2007). *Doing and Writing Qualitative Research*, London, Sage Publications.

Hughes G., (2003). Tourism and the Semiological Realization of Space. In Ringer, G., (ed) *Destinations, Cultural Landscapes of Tourism*. pp. 17-32, London, Routledge

Hughes H., (2001), *Arts, Entertainment and Tourism*, Oxford, Butterworth-Heinemann

Hughes H., (2002), Culture and tourism: a framework for further analysis, *Managing Leisure* 7, :164–175, Routledge.

International Olympic Committee (IOC), (1994), *Olympic Charter*: In force as from 5th September, 1994, IOC, Lausanne, Switzerland.

Jacques, D., (1995). The rise of cultural landscapes, *International Journal of Heritage Studies*, 1(2), p.p. 91-101

Jansen-Verbeke, (2008), Processes: Cultural Resources and Tourism Dynamics. In: Jansen-Verbeke M. Priestley G.K. and Russo A. P., (eds), *Cultural Resources for Tourism: Patterns, Processes, and Policies*. p.p., 93-94, New York, Nova Science Publishers.

Jansen-Verbeke M., Lievois E., (2008), Visiting Patterns in Historic Cityscapes: A Case Study in Ghent, Belgium, In: Jansen-Verbeke M. Priestley G.K. and Russo A. P., (eds), *Cultural Resources for Tourism: Patterns, Processes, and Policies*. p.p., 17-30, New York, Nova Science Publishers.

Jansen-Verbeke M., Russo A. P., (2008), Innovative Research on the Spatial Dynamics of Cultural Tourism. In: Jansen-Verbeke M. Priestley G.K. and Russo A. P., (eds), *Cultural Resources for Tourism: Patterns, Processes, and Policies*. p.p., 1-14, New York, Nova Science Publishers.

Kebir, L. & Crevoisier, O., (2008). Cultural Resources and Regional Development: The Case of the Cultural Legacy of Watchmaking. *European Planning Studies*, 16(9), pp. 1189-1205.

Kissoudi, P., (2005) Closing the Circle: Sponsorship and the Greek Olympic Games from Ancient Times to the Present Day , *The International Journal of the History of Sport*, 22(4), pp. 618-638.

Kurin, Richard, (2004), "Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention: a critical appraisal", *Intangible Heritage, Museum International*, 56 (1-2), pp. 66-77.

Labadi S., (2013), *UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value Value-based Analyses of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions*, UK, AltaMira Press.

Leslie D., (2001), Urban Regeneration and Glasgow's Galleries with Particular Reference to the Burrell Collection. In Richards G., *Cultural Attractions and European Tourism*, p.p. 111- 134, Tilburg, CABI Publishing

Lew, A. (1987). A framework of tourist attraction research. *Annals of Tourism Research* 14, 533-575.

Lord, G. D., (1999), «*The Power of Cultural Tourism*», Keynote Presentation: Wisconsin Heritage Tourism Conference Lac du Flambeau, Wisconsin.

Lourens, M., (2007). Route tourism: a Roadmap for Successful Destinations and Local Economic Development, *Development Southern Africa*, 24(3), pp. 475-490

Matsuura, K., (2004), "Preface", *Intangible Heritage, Museum International*, 56 (1-2), pp. 4-5.

Massimo D.& Mollica E., (2003), *Environmental and Cultural Resources. Total Inventory and Valuation Using ArcView*, Twenty-Third Annual ESRI International User Conference GIS Serving Our World, July 7-11, San Diego, California, Usa.

McKercher B., Du Cros H., (2002), *Cultural Tourism, The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*, New York, Routledge.

MacLeod, N., (2017). The Role of Trails in the Creation of Tourist Space. *Journal of Heritage Tourism*, 12(5), pp. 423-430.

Moulin, C. & Boniface, P., (2001). Routeing Heritage for Tourism: Making Heritage and Cultural Tourism Networks for Socio-economic Development. *International Journal of Heritage Studies*, 7(3), pp. 237-248

Olsen, M, (2003). Tourism themed routes: a Queensland perspective. *Journal of Vacation Marketing*, 9 (2), pp. 331-41.

Panagiotopoulou, R., (2010), Greece: The Olympic Torch Relay in Ancient Olympia – An Ideal Showcase for International Political Protest, *The International Journal of the History of Sport*, 27(9-10), pp. 1433-1451.

Phillips, A., (1998). The Nature of Cultural Landscapes : A Nature Conservation Perspective, *Landscape Research*, 23(1), pp. 21-38,

Rátz T. (2000), Residents Perceptions of the Sociocultural impacts of Tourism at Lake Balaton, Hungary. In Richards G., Hall D., *Tourism and Sustainable Community Development*, p.p. 36-47. London, Routledge

Richards, G., (1996). The Scope and Significance of Cultural Tourism. In: G. Richards, ed., *Cultural Tourism in Europe*, pp. 19-46. Wallingford: CABI Publishing.

Richards, G. and Hall, D. (2000). The community: a sustainable concept in tourism development? In Richards G., Hall D., *Tourism and Sustainable Community Development*, p.p. 1-13. London, Routledge

Richards, G., (2001), The Development of Cultural Tourism in Europe. In Richards G., *Cultural Attractions and European Tourism*, p.p. 3-30 , Tilburg, CABI Publishing.

Ritchie, J., & Lewis J., (2003) (eds), *Qualitative Research Practice: a guide for social Science Students and Researchers*, Sage: London.

Robertson, I. and Richards P. (2003). Introduction. In Robertson, I. and Richards P., *Studying Cultural Landscapes*. p.p 2-18, London, Oxford University Press Inc.

Rössler, M., (2006). World Heritage cultural landscapes: A UNESCO Flagship Programme 1992 – 2006, *Landscape Research*, 31(4), pp. 333-353.

Silbergh, D., Fladmark, M., Henry, G. and Young, M. ,(1994). A Strategy for Theme Trails. in J.M.Fladmark (ed.) *Cultural Tourism*, London: Donhead, 123-46.

Silberberg, T. (1995). Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites. *Tourism Management* 16(2): 361-365.

Sinclair, J., (2000). More than an Old Flame: National Symbolism and the Media in the Torch Ceremony of the Olympics., 9 (1), pp. 35-46

Snowball, J. D. & Courtney, S., (2010). Cultural heritage routes in South Africa: Effective Tools for Heritage Conservation and Local Economic Development?, *Development Southern Africa*, 27(4), pp. 563-576.

Stylianou, T. – Lambert, T., (2011), Gazing from Home: Cultural Tourism and Art Museums. *Annals of Tourism Research*, 38, (2), pp. 403-421.

Syrigos, A., (2009). Olympic Truce: From Myth to Reality. In Georgiadis, K. & Syrigos, A. (eds), *Olympic Truce Sport as a Platform for Peace*, pp. 21-24, Athens, International Olympic Truce Centre.

Taylor, K. & Lennon, J. (2011). Cultural landscapes: a Bridge Between Culture and Nature?, *International Journal of Heritage Studies*, 17(6). pp. 537-554.

Terkenli, T S., (2014). Landscapes of Tourism. In Lew, A.A. , Hall C. M. , and Williams A.M., (eds). *Wiley Blackwell, Companion to Tourism*. p.p. 282-294, UK., John Wiley & Sons, Ltd.

Timothy, D.J. & Boyd, S.W., (2015). *Tourism and Trails: Cultural, Ecological and Management Issues*. Bristol , Buffalo, Toronto. Channel View Publications.

Timothy, D. J. and Nyaupane G. P., (2009), *Cultural Heritage and Tourism in the Developing World, a Regional Perspective*, London, Routledge.

UNESCO (2003), *Convention For The Safeguarding Of The Intangible Cultural Heritage*, Paris:, διαθέσιμο στο τόπο <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01852-EN.pdf> [Τελευταία προσβαση στις 30-03-2018].

UNESCO, (2008). *Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention*. Paris: UNESCO World Heritage Centre.

UNESCO, (2009). *World Heritage Cultural Landscapes: a handbook for conservation and management. World Heritage Papers 26*. Paris: UNESCO World Heritage Centre.

UNESCO, (2018), The List, Archaeological Site of Olympia. Διαθέσιμο στο: <http://whc.unesco.org/en/list/517/> [τελευταία πρόσβαση 18-2-2018].

Urry, J., (1990). *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*, London: Sage Publications.

Wall, G., (2003). Landscape Resources, Tourism and Landscape Change in Bali, Indonesia. In Ringer, G., (ed), *Destinations, Cultural Landscapes of Tourism*, p.p. 51-62, London, Routledge

WCED (World Commission on Environment and Development), (1987). *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press.

World Heritage Committee (1992), *Convention on Biological Diversity*.

World Heritage Committee (1992), *The Rio Declaration on Environment and Development*.

World Tourism Organization, (1985). *The State's Role in Protecting and Promoting Culture as a Factor of Tourism Development and the Proper Use and Exploitation of the National Cultural Heritage of Sites and Monuments for Tourism*. Madrid: WTO.

Yun, D, (2008), : *Typology of Cultural Tourists*. Refereed papers from the 3rd International Small Island Cultures Conference Institute of Island Studies, (pp. 101–111) University of PEI, June 29–July 2, 2007.

Young, D.C., (2004), *A Brief History of the Olympic Games*, UK, Blackwell Publishing Ltd.

Ελληνόγλωσση

Αλιβιζάτου, Μ., Πούλιος, Ι., Παπαδάκη, Μ. (2015). Διαχείριση Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Στο: Ι. Πούλιος et al., *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: ΣΕΑΒ. σελ. 55-73.

Αυγερινού-Κολώνια Σ. (2009). *Πολιτιστικές διαδρομές: Μια πρόταση για τη μελέτη και την ανάδειξη της πολύπλευρης πολιτιστικής πραγματικότητας*. Αθήνα: Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ.

Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας, (2018). Εθνική Επιστημονική Επιτροπή για την εφαρμογή της Σύμβασης. Διαθέσιμο στο : http://ayla.culture.gr/purpose/ethini_epistimoniki_epitropi_gia_ti_symvasi/ [τελευταία πρόσβαση 10-4-2018].

Babbie, E. (2011), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*, Κριτική, Αθήνα.

Cattaneo, M. & Trifoni, J., (2005), *Παγκόσμια Κληρονομιά UNESCO: Προστατευόμενοι Αρχαιολογικοί Τόποι*, Αθήνα, Εκδόσεις Δομική.

City Connect News, (2018). Υπογράφεται Διακήρυξη Ολυμπιακής Εκεχειρίας: Επιβραβεύονται οι προσπάθειες του Δήμου Αρχαίας Ολυμπίας, Διαθέσιμο στο <http://cityconnectnews.gr/ypografete-diakiryxi-olybiakis-ekechirias-epivravevonte-prospathies-tou-dimou-archeas-olybias/> [Τελευταία Πρόσβαση 10-3-2018].

Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, (ΔΚΟΕ, 2018) Sign for Truce. Διαθέσιμο στο: https://www.olympictruce.org/index.php?option=com_rsform&view=rsform&formId=4&Itemid=295&lang=el [τελευταία πρόσβαση 22-3-2018].

Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, (ΕΟΕ, 2018α), Ιστορία Θερινών Αγώνων, Άμστερνταμ 1928, Διαθέσιμο στο: <http://www.hoc.gr/el/node/81> [τελευταία πρόσβαση 15-03-2018].

Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, (ΕΟΕ, 2018β), Ολυμπιακοί Αγώνες, Διαθέσιμο στο: <http://www.hoc.gr/el/node/9> [τελευταία πρόσβαση 15-03-2018].

Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, (ΕΟΕ, 2018γ), Σκοπός της Ε.Ο.Ε., Διαθέσιμο στο: <http://www.hoc.gr/el/node/4> [τελευταία πρόσβαση 15-03-2018].

Ιωσηφίδης, Θ., (2008), *Ποιοτικές Μέθοδοι έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Κριτική, Αθήνα

Καραβασίλη, Μ., Μικελάκης Μ., (1999). «Βιομηχανικός τουρισμός: Ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς της Στερεάς Ελλάδας μέσα από ένα πλέγμα πολιτιστικών διαδρομών ειδικού ενδιαφέροντος», περιοδικό *Τεχνολογία*, ΠΤΙ ΕΤΒΑ, 9, Αθήνα 1999, σ. 50-52.

Καρνάρος, Λ., (2004), Η Πρώτη Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας στις Σύγχρονες Ολυμπιάδες. Στο *Ηλειακή Πρωτοχρονιά 2004: Ετήσια Ιστορική, Λαογραφική, Λογοτεχνική Έκδοση*, Αμαλιάδα, Εκδόσεις ΒΙΒΛΙΟπανόραμα.

ΚΕΔΕ, (2018). Η ΚΕΔΕ. Διαθέσιμο στο <https://www.kedke.gr/el/index.php/%CE%B7-%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%B5> [τελευταία πρόσβαση 15-3-2018].

Κεφαλίδου, Ε., (1996), *Νικητής: Εικονογραφική Μελέτη του Αρχαίου Ελληνικού Αθλητισμού*, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., (2001), «*Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*», Κριτική, Αθήνα

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε.,(2011), «*Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*», Κριτική, Αθήνα

Κοροβέσης, Δ., (2003). *Αρχαία Ολυμπία: Ο Τόπος και το Πνεύμα*, Αθήνα, Fotorama

Λιναρδάτου, Χ., (2009). *Πολιτιστικός Τουρισμός–Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Μαραθώνιος, (2018). 4ος Μαραθώνιος Ολυμπίας: Με φόντο το Στάδιο της Αρχαίας Ολυμπίας. Διαθέσιμο στο <https://www.olympiamarathon.gr/> [τελευταία πρόσβαση 3-4-2018].

Μονοπάτι, (2018). Δρόμος Εκεχειρίας 2018: 500 νέοι αγγελιαφόροι της ειρήνης από την Ήλιδα έως την Ολυμπία. Διαθέσιμο στο <http://routeoftruce.com/%ce%b4%cf%81%cf%8c%ce%bc%ce%bf%cf%82-%ce%b5%ce%ba%ce%b5%cf%87%ce%b5%ce%b9%cf%81%ce%af%ce%b1%cf%82-2018-500-%ce%bd%ce%ad%ce%bf%ce%b9-%ce%b1%ce%b3%ce%b3%ce%b5%ce%bb%ce%b9%ce%b1%cf%86%cf%8c%cf%81%ce%bf/> [τελευταία πρόσβαση 23-4-2018].

Νάζου Δ., (2015), «*Σχέδιο δράσης για τον πολιτιστικό τουρισμό στις Κυκλάδες*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών».

Ολάγια, Π., (2001), *Μυθολογικός Άτλας της Ελλάδας: Μια Πρωτότυπη Προσέγγιση της Ελληνικής Μυθολογίας Μέσα από την Γεωγραφία και τις Αρχαίες λογοτεχνικές Πηγές*, Αθήνα, Εκδόσεις Road.

Παλαιολόγος, Κ., (2004), *Ολυμπία και Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα*, Αθήνα, Εκδόσεις Έφεσος

Παναγιωτόπουλος Δ.Π., (1991), *Δίκαιο των Ολυμπιακών Αγώνων, Θεσμικό Πλαίσιο στην Αρχαία και στην Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα

Παναγόπουλος, Α., (1980), «Ολυμπιακοί Αγώνες και Πολιτική». *Πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Ηλειακών Σπουδών*. Περιοδικόν της Εταιρίας Πελοποννησιακών Σπουδών, Παράρτημα 7. σσ. 117-122.

Περιφέρεια Δυτ, Ελλάδας (ΠΔΕ), (2016). Μελέτη για την Εφαρμογή Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ) για άλλες χωρικές στρατηγικές για το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτική Ελλάδα 2014-2020: Περιοχή Αρχαίας Ολυμπίας. Διαθέσιμο στο <http://dytikiellada.gr/wp-content/uploads/2016/03/%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A4%CE%97-%CE%9F%CE%A7%CE%95-%CE%A0%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%A7%CE%97-%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%91%CE%99%CE%91%CE%A3-%CE%9F%CE%9B%CE%A5%CE%9C%CE%A0%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf> [τελευταία επίσκεψη 20-3-2018].

Πούλιος, Ι. και Τουλούπα, Σ., (2015). Τουρισμός, πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη. Στο: Ι. Πούλιος et al., επιμ. 2015. *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: ΣΕΑΒ. σελ.113-115.

Πούλιος, Ι., (2015α). Εισαγωγή, Στο: Ι. Πούλιος et al., επιμ. 2015. *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: ΣΕΑΒ. σελ. 15-20.

Πούλιος, Ι., (2015 β). Διαχείριση Υλικής Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Στο: Ι. Πούλιος et al., επιμ. 2015. *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: ΣΕΑΒ. σελ. 32-54.

Πρωτονοτάριου- Δειλάκη, Ε., (1992). Σκέψεις για την Καταγωγή των Αγώνων: Σχέση Επιτύμβιας Λατρείας, Εκεχειρίας, Αγώνων. Στο Coulson W., & Kyrieleis H.,(eds). Πρακτικά Συμποσίου Ολυμπιακών Αγώνων 5-9 Σεπτεμβρίου 1988, Αθήνα

Σαραντάκου, Ε., (2010). *Ωριμοί τουριστικοί προορισμοί. Εξέλιξη και δυνατότητες μετάβασης σε ένα βιώσιμο μοντέλο θερινού-πολιτιστικού τουρισμού. Η ελληνική περίπτωση.* Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Σπαθάρη, Ε., (1992). *Το Ολυμπιακό Πνεύμα*, Αθήνα, Εκδόσεις ADAM

Σπυροπούλου, (2017), Μουσείο Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων: Παραχώρηση στο Δήμο Αρχαίας Ολυμπίας και Σύντομη Επαναλειτουργία. Διαθέσιμο στο <http://www.patrisnews.com/mousio-sygchronon-olybiakon-agonon-parachorisi-sto-dimo-archeas-olybias-ke-syntomi-epanalitourgia/> [τελευταία επίσκεψη 24-3-2018].

thessi.gr, (2017). Υπεγράφη στην Αρχαία Ολυμπία από τον Πρόεδρο της ΚΕΔΕ Γ. Πατούλη και το ΔΣ της Ένωσης με το Δήμαρχο Αρχαίας Ολυμπίας κοινή διακήρυξη για την προώθηση του θεσμού της Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Διαθέσιμο στο <http://www.thessi.gr/?p=233061> [τελευταία επίσκεψη 10-3-2018].

Τουλουμτζόγλου, Α., Δ., (2003). *Ιερή Ολυμπιακή Φλόγα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ακίδα

Χατζηνικολάου Μ., Ζηρίνη Γ., Σοφικίτου Μ, (2018). Για μια πολιτιστική διαδρομή. Διαθέσιμο στο <http://www.diazoma.gr/site-assets/1.%CE%9A%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82.df> [Τελευταία επίσκεψη: 02/04/2018].